

Voruta

Nr. 6 (824) 2016 m. birželio 25 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 0,58 EUR

Šiame numeryje

3 Doc. dr. Vaclovas
BAGDONAVIČIUS, Vilnius

Vydūnas ir Vilnius

8-9

Tėviškės aušra

12 Albertas RUGINIS, Mažeikiai

Pagerbti „Žaibo“ būrio
partizanai

13 Violeta RUTKAUSKIENĖ, JAV

Dingusios Lietuvos
karalystės paieškos

Prieš 75-erius metus prasidėjo Lietuvos gyventojų masinės žudynės ir trėmimas

Lietuvos Respublikos Seimo narės tremtinės Vidos Marijos ČIGRIEJIENĖS kalba Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido dienoms atminti skirtame minėjime

Šiandien, po 75 metų, mėginu vaiko akimis pažvelgti į baisiąją 1941-ųjų birželio 14-osios naktį. Tą naktį baigėsi ir mano laiminga vaikystė. Man tada buvo ketveri metai, bet siaubo, išgyvento tada, nepamirštu visą gyvenimą.

Birželio 14-osios žaizdos kraujuoja iki šiol ir jas gydyti galime tik mes visi savo supratimu, atjauta, teisingumu, meile, nes tokių žaizdų net laikas negydo.

Kaip ir kiti, nekalti žmonės, prievarta buvome išvaryti iš savo gimtų namų. Sielvartas, klaidūs riksmas vyrojo stotyje, o mus visus grūdė į gyvulinius vagonus. Daugybė vaikų savo tėčių jau niekuomet daugiau nebematė, nes vyrų buvo atskiriami nuo šeimų, niekas tada nežinojo, kada ir kur baigsis ši kelionė, niekas dar nenumanė, kad ne vienam išvežtajam ji bus paskutinė. Išvežti į šaltąjį Sibirą ir išsklaidyti po taigas buvome atiduoti fizinei ir dvasinei kančiai, o kai kam ši kančia dažniausiai baigdavosi mirtimi.

Skaudžiausia, kad mojuodami šautuvais mus iš namų varė ne tik iš Sovietų Sąjungos atvykę represinių struktūrų pareigūnai, sovietų kariai, jiems aktyviai talkino ir lietuviški vietos aktyvistai, kolaborantai.

Statistika yra žiauri, skaičiai ir faktai gąsdinantys, tačiau ir jie neatskleidžia tikrojo mūsų tautos genocido masto.

Per keturias 1941-ųjų birželio dienas buvo išvežta per aštuoniolika su puse tūkstančio žmonių. Baisiausia, kad tarp sovietinės valdžios priešų buvo ir daugybė vaikų: beveik pusė to birželio tremtinių nebuvo ir šešiolikos, gyvuliniuose vagonuose atsidūrė 556 vaikai iki vienerių metų amžiaus, dar

LR Seimo tribūnoje kalba Vida Marija Čigrienė, viršuje (iš kairės) Irena Degutienė ir LR Seimo Pirmininkė Loreta Graužinienė. Jono Česnavičiaus nuotr.

nemokėdami vaikščioti, į „liaudies priešų“ sąrašą pateko ir negimę vaikai. Buvo suimtų pradėjusių gimdyti moterų. Jos gimdė vagonuose ir mirė kartu su savo kūdikiais.

Sovietų valdžia siekė bet kuriomis priemonėmis palaužti ištremtųjų valią kaip nors sugrįžti į tėvynę. Buvo skatinamas nutautėjimas. Lageriuose siekdavo iš žmogaus padaryti vergą, nuolankų ir paklusnų, nesugebantį mąstyti, priešintis prievartai ar savivalei.

Į Lietuvą sugrįžo mažiau nei pusė 1941 m. tremtinių. Išgyvenusių jų vaikų gimtojoje žemėje laukė nelengva dalia – jiems buvo trukdoma siekti mokslų, įsidarbinti, nuolat primenama, kad yra kitokie nei visi, juos persekiojo ir šantažavo. Tą savo kailiu ir aš patyriau. Bet gal atšiaurus gyvenimas, tėvų idiegtą meilę Tėvynei ir siekis nepasiduoti aplinkybėms mus visus vedė gyvenimo keliu, kad pavyko pralaužti sovietmečio ledą, kausčius mūsų, tremtinių, likimus.

Nepasidavusieji tremtyje vaikai yra nepaprastai tvirto charakterio. Anksti subrendę, užgrūdinti nepakeliamai sunkaus gyvenimo ir baisių netekčių, dvasinių kančių, mes nepalūžome. Mes niekada nenuleidžiame rankų, nesizėminame, nevengiame atsakomybės. Sibiro žemėje mes stengėmės ne tik mokytis, išsaugoti gimtąją kalbą, bet ir būti geriausiais, nes tikėjome viltimi grįžti į Lietuvą, kur nebūsime stumdomi ir niekinami. Atplėšti nuo Tėvynės, nuo visko, kas buvo gyvenimo pagrindas, nuo galimybių rinktis savo ateities kelią, dantis sukanė prieš smurtą, prievartą, neteisębę, žinojome tik viena – tu privalai išlikti.

Nukelta į 16 p.

Lietuvos okupacijų istorija

Gedulas ir viltis

Dr. Zigmundas RAMANAUSKAS, Trakai

Septyniadešimt penkeri metai skiria mus nuo tos baisios nakties, kai 1941 m. birželio 14 d. prasidėjo nekaltų žmonių masiniai trėmimai į Sibirą. Mažai jau beliko gyvų liudytojų. Skuba jie pasidalyti prisiminimais, kad ir jaunoji karta suvoktų tų dienų baisumus: „Jei po amžių kada sunkūs pančiai nukris ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus, mūsų kovos ir kančios, be ryto nakties ar jiems besuprantamos bus?“ (Maironis). Projektas „Misija Sibiras“ akivaizdžiai byloja, kad tos kovos

ir kančios jaunimui gerai suprantamos. Štai ir šiais metais, minint 75-ąsias masinių trėmimų pradžios metines, projektas „Misija Sibiras“ organizavo tremtinių ir politinių kalinių atminimo ir pagerbimo akciją „Ištark, išgirk, išsaugok“, kurios metu buvo perskaityta 22 000 vardų, pavardžių ir likimų.

Lietuvos žmonių naikinimo planas brendė palaipsniui. 1939 m. spalio 10 d. Lietuvos delegacija buvo priimta Kremliuje

Nukelta į 13 p.

Leiskit į Tėvynę, leiskit į namus. Leonas Ramanauskas Sibire

Lietuvos Respublikos valstybės sienos istorija

Po 25-erių metų Gintaro Žagunio žūtį prisimenant

Prof. Vytauto Landsbergio kalba per „Pūko“ radiją 2016 m. gegužės 20 d.

Vakar [2016 m. gegužės 19 d.] – Gintaro Žagunio žūties diena. Buvau Dieveniškėse, Krakūnų senoj užkardoj prie paminklo, kur priešai klastingai nušovė Lietuvos pareigūną pasienietį, po to ir Poškonyse – valstybės sienos apsaugos G. Žagunio užkardoje. Buvo proga ir prisiminti, ir sužinoti, ir pamąstyti. Dalinuosi su Jumis.

Gintaras Žagunis, tikras Lietuvos patriotas – Sąjūdžio dalyvis ir žaliaraištis savanoris, tarnavo valstybės sienos apsaugoje tais sunkiais ir labai pavojingais laikais.

Jau buvom patyrę Sovietų Sąjungos, hibridinio teroro valstybės, smūgi Sausio 13-ąją ir sovietų teroristų išpuoliai tęsėsi – tai Vilniaus gatvėse, tai visame rytų ir šiaurės pasienyje.

Paminklas Gintarui Žaguniui atminti Krakūnuose

Iš šiaurės tada puldinėjo Rygos OMON'as, Rytų Lietuvoje – Vilniaus OMON'as, o iš rytinio užsienio – iš Sovietų Sąjungos – atitinkamai dar sovietinės Baltarusijos gaujos.

Tos teroristų grupės, valstybiškai mai-

Nukelta į 4 p.

Svečiuose pas K. Donelaitį

Emilija Algaudė BUKONTIENĖ, Kraupiško (Uljanovo) vidurinės mokyklos mokytoja

Jau tradicija tapo paskutinį gegužės šeštadienį organizuoti literatūros ir muzikos popietė „Svečiuose pas Donelaitį“. Karaliaučiaus krašto regioninės lietuvių kalbos mokytojų asociacijos pirmininkas Aleksas Bartnikas ir mokytojas Algirdas Karmilavičius sukviečia krašto moksleivius, besimokančius lietuvių kalbos ir etnokultūros, lietuviškų ansamblių dalyvius į Tolminkiemį.

Autobusai, pilni moksleivių iš įvairių krašto mokyklų, atvyko į poeto Kristijono Donelaičio tėviškę Lazdynėlius prie jam skirtą paminklo. Ažuolų giraitės pašonėje visi fotografavosi, padėjo gėlių, uždegė žvakeles. Paminklo aplinką tvarko Gumbinės (Gusevo) 5-osios vidurinės mokyklos vaikų folkloro ansamblio vadovė Gražina Koliago. Prie paminklo žydi gėlės, žolė nu-pjauna Gumbinės kaimiškoji savivaldybė. Vietą aplink paminklą išklojus trinkelėmis, privežta žvyro, todėl gėles reikia ypač prižiūrėti. Mokytoja kartu su vyru veža iš namų Gumbinėje po penkis kibirus vandens gėlėms palaistyti, nes aplink nėra nei upelio, nei šulinio. Kai tokia kaitri saulė, laistyti reikia dažnai. Vienai mokytojai prižiūrėti gėles darosi sunku. Būtina ieškoti išeities, kad Gumbinės lietuviams būtų lengviau prižiūrėti paminklo aplinką.

Tolminkiemis skendo sodrioje pavasario žalumoje, skaisčiai švietė Donelaičio apdainuota saulėlė, giedojo paukščių choras, paslaptingai ošė medžiai. Mokytojas Algir-

das Karmilavičius, pagrindinis šio renginio organizatorius, pristatė atvykusiuosius į šventę. Į tradicinį renginį atvyko šimtas penkiasdešimt moksleivių, šešiasdešimt Lietuvos šaulių sąjungos ir Panevėžio Kristijono Donelaičio draugijos narių, vadovaujami energingosios Izolinos Natalijos Lingienės, Lietuvos Respublikos generalinio konsulato Kaliningrade kultūros atašė Raminta Gecevičienė, K. Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius.

Susirinkusiuosius Donelaičio žemėje sveikino Karaliaučiaus krašto regioninės lietuvių kalbos asociacijos pirmininkas Aleksas Bartnikas, padėkojo už paramą rėmėjams: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai, Čikagos Mažosios Lietuvos lietuvių draugijai, partneriams: Lietuvos Respublikos generaliniam konsulatui Kaliningrade, K. Donelaičio memorialiniam muziejui Tolminkiemyje ir linkėjo gražių išpūdžių ypatinga aura apgaubtoje Tolminkiemio bažnyčioje.

Kultūros atašė Raminta Gecevičienė sakė, kad prieš savaitę į Tolminkiemį buvo atvykę „Poezijos pavasario“ dalyviai, skambėjo sena, graži, nors ir sudėtinga lietuvių kalba. Čia K. Donelaitis gyveno, dirbo ir kūrė, čia gyveno jo apdainuoti personažai. Džiugu, kad „Poezijos pavasaris“ neaplenkia Tolminkiemio, kad kasmet į šią šventovę atvyksta tiek daug moksleivių. K. Donelaičio draugijos pirmininkas, VŠĮ Nemuno euro-regiono direktorius Gintaras Skamaročius džiaugėsi, kad Tolminkiemio muziejuje gegužės mėnesį vyko dvi prasmingos šventės: „Poezijos pavasaris“ ir literatūros bei muzikos popietė. Jis kreipėsi į mokytojus ir linkėjo, kad Karaliaučiaus krašto moksleiviai išminktų protėvių kalbą, kad neužželtų takeliai į šią lietuviams brangią vietą, nes Donelaitis – tai mes visi.

Šiauliečiai ir panevėžiečiai, kaip visada, atvyko ne tik į šventę, bet ir į talką. Izolina Natalija Lingienė, K. Donelaičio draugijos garbės narė, atvykusi į šventę jau trisdešimt pirmą kartą, padėkojo talkininkams už darbą, svečiams už atvykimą, moksleiviams už pasirodymą. Kaip ir kiekvienais metais atvyko ne tuščiomis: atvežė Šiaulių „Rūtos“ saldainių ir lietuviškų knygelių moksleiviams, Aleksui Bartnikui bendrą nuotrauką,

Lietuvininkų kapai prie Tolminkiemio bažnyčios

Gumbinės 5-osios vidurinės mokyklos ansamblis „Nadruvėlė“ su vadove Gražina Koliago, prižiūrinčia paminklo aplinką

Koncertuoja Pilkalnio „Malūnėlis“

Gintaras Skamaročius, Aleksas Bartnikas ir kultūros atašė Raminta Gecevičienė Tolminkiemio bažnyčioje

dovanų muziejaus direktorei Liudmilai Silovai ir poetei, vertėjai, mokytojai Rūtai Leonovai.

Koncerte skambėjo lietuvių poetų eilės ir dainos. Eilėraščius deklamavo Tilžės (Sovetsko) 3-osios pagrindinės mokyklos ir vaikų kūrybos namų moksleiviai (mokytojos Vitalija Kovalenko ir Tatjana Pavlova), Stalupėnų (Nesterovo) ir Šilėnų (Pobedino) vidurinių mokyklų moksleiviai (mokytoja Tatjana Rodenko), Karaliaučiaus (Kaliningrado) 4-osios vidurinės (mokytojas Algirdas Karmilavičius) ir Karaliaučiaus (Kaliningrado) sekmadieninės mokyklos (mokytoja Stela Škurina) moksleiviai.

Eiles deklamavo ir dainavo Ragainės (Nemano) 2-osios vidurinės mokyklos mokiniai (mokytojos Vida Martišauskienė ir Jolanta Valskienė), Karaliaučiaus (Kaliningrado) 35-ojo licėjaus moksleiviai (mokytojas Algirdas Karmilavičius), Noihauzeno (Gurjevsko) vaikų folkloro ansamblis „Rūtelė“ (vadovė Irena Triuba). Daugiausia moksleivių atvyko iš Pilkalnio (Dobrovolosko) 4-osios vidurinės mokyklos. Tai vaikų folkloro ansamblis „Malūnėlis“, jo grupės „Saulutė“ ir „Šaltinėlis“ (vadovė Alma Janvariova ir Jonas Asakavičius). Šis ansamblis dalyvauja įvairiuose renginiuose Karaliaučiaus krašte ir Lietuvoje, yra srities liaudies muzikos festivalio nugalėtojai.

Tolminkiemio bažnyčioje skambėjo Gumbinės (Gusevo) 5-osios vidurinės mokyklos vaikų folkloro ansamblio „Nadruvėlė“ (vadovė Gražina Koliago), Eitkūnų (Černyševskojė) ansamblio „Liepona“ (vadovė Nijolė Naimušina) dainos, Kranto (Zelenogradsko) progimnazijos moksleivių (vadovė Viktorija Kuznecova) ir Išruties (Černiachovsko) 4-osios vidurinės mokyklos (vadovė Onutė Druseikaitė) atliekamos dainos.

Keletą dainų atliko Šiaulių kamerinis choras „Bičiuliai“ (vadovė Ilmera Abromavičienė). Šiaulietis aktorius Vladas Baranauskas, kaip ir praėjusiais metais, pasisveikino su K. Donelaičiu ir visais susirinkusiais, papasakojo apie poetą, jo kūrybą, labai išraiškingai skaitė „Metų“ ištraukas.

Šventės dalyviams Algirdas Karmilavičius įteikė ženklukus su K. Donelaičio portretu, maisto paketus, sumokėjo už bilietus į muziejų.

Mokytojai ir ansamblių vadovai už vaikų paruošimą gavo padėkos raštus.

Iš Tolminkiemio šventės dalyviai vyko į

Ragainės 2-osios vidurinės mokyklos solistė Bella Uvarova

Gumbinę, prie paminklo K. Donelaičiui, ten padėjo gėlių, uždegė žvakeles.

Širdis džiaugėsi, kad sutvarkyta muziejaus aplinka, nušienauta žolė, žydi gėlės, prižiūrimi lietuvininkų kapeliai (ant kai kurių degė žvakelės). K. Donelaičio jubiliejiniais metais buvo daugybė įvairių renginių, pasirodė naujų leidinių. Apie poetą, jo aplinką ir lietuvininkų papročius išleista Editos Baranauskienės knyga „Tolminkiemio sodininkas“. Valentinas Juraitis išleido fotografijų ir tekstų knygą „Nadruva. Donelaičio takais“.

Dėmesys būrų dainiui neatslūgo ir praėjus jubiliejiniais metams. Mokytoja, poetė, vertėja Rūta Daujotaitė – Leonova išvertė į rusų kalbą K. Donelaičio „Metus“ (dėl lėšų stokos knyga dar neišspausdinta). Knyga „K. Donelaičio atminties paveldas“ apie K. Donelaičio asmenybę, asmeninę poeto biblioteką ir atminimo įprasminimą paminkluose rašo prof. Domas Kaunas.

Pabuvoję toje šventoje vietoje – lietuviškos raštijos žemėje, kur sklendo poeto dvasia, kur iš naujo susimąstome apie kūrėją, jo reikšmę lietuvių literatūrai, atsisveikiname su Tolminkiemiu ir poetu iki kitų metų. Dėkojame organizatoriams, rėmėjams, svečiams, talkininkams ir visiems dalyviams.

Autorės nuotr.

Tilžės vaikų kūrybos namų moksleiviai

Vydūnas ir Vilnius

Doc. dr. Vaclovas BAGDONAVIČIUS, Vilnius

Juozas Tumas-Vaižgantas yra rašęs, jog kaip J. Basanavičius prie Vilniaus, taip Vydūnas prie Tilžės yra prilipęs kaip prie uolos. Tačiau tilžiškis Vydūnas be Vilniaus mūsų kultūroje irgi būtų sunkiai išivaizduojamas. Jeigu Tilžėje jis išaugo ir subrendo kaip kūrėjas, ten parašė ir išleido vos ne visas savo knygas, tai Vilnius buvo toji vieta, kuri jį supažindino su Didžiąja Lietuva, o pastarąją – su juo bei jo raštais ir išmintimi. Vilniaus dėka Mažosios Lietuvos žadintojas tapo ir vienu iš visos Lietuvos žmoniškumo galių ugdytojų, gairių jos kultūros raidai tiesėjų. Anot Mykolo Biržiškos, Vydūnui ėmus bendrauti su Didžiosios Lietuvos šviesuomene, labiau nei Mažojoje to meto Lietuvoje išryškėjo jo kūrybos aktualumas ir meninis vertingumas, čia jis rado jo pasiektą intelektualinį lygį labiau atitinkančią bendravimo atmosferą. Didžiosios Lietuvos „visuomenės akys lyg ir literatūriniai Čiurlionio buvo bevirstas Storosta-Vydūnas. Karštai patriotinėje, bet intelektualiu požiūriu neaukštoje ir negilioje „birutininkų“ Jankų, ir Bruozų, Lapinų ir Zaunių, Vanagaičių ir Bruozų veikiamoje Mažosios Lietuvos visuomenės kultūrinėje aplinkoje Vydūnas tikrai pakilo nepasiekiamai aukštai, taip jog jam čia negalima buvo taikyti jokio „birutininko“ masto. Jam kad ir kaip mintytojui ir kūrėjui uždaram begyvenant ir tik griežtai beiniant savo tautines pareigas, tad ir visuomeniškai besireiškiant, aiškiai buvo Prūsų Lietuvoje per ankšta ir per troškų, bet su 1905 m. pasiekęs Didžiąją Lietuvą, jis čia ne tik rado savo raštui ir gyvam žodžiui platesnį ir karštesnį sutikimą, bet ir giliau jį suprantančią visuomenę, kurios jam Tilžėje trūko.[...] jam čia trūko ypač gyvos ir jautrios moksleivijos, kuri ne tik prišimtų kūrinių giliu, bet ir kurios pats buvimas, to buvimo jausmas veiktų kūrėją. Tokią moksleiviją ir iš viso jauną išmokslintą visuomenę Vydūnas rado Didžiojoje Lietuvoje, kur sugraudintomis širdimis buvo priimti tiek jo „Probočių šešėliai“ ir ypačiai jų „Ne sau žmonės“, tiek ir kiti kūriniai, o ir reiškiamą jo knygelėse ir prakalbose (paskaitose) teosofiškai nudažyta pasaulėjauta buvo išigilinama, protaujama ir aptariama“¹, – rašė M. Biržiška.

Pirmieji Vydūno ryšiai su Vilniumi atsiranda nuo 1904 m., t. y. kai tik įsisteigia Tilžėje jo knygoms leisti bendrovė „Rūta“, kurios pirmasis leidinys – dainų rinkinys „Lietuvos aidas“ patenka į vilniškį Šlapelių knygyną. Tiesa, šioje knygoje dar nėra Vydūno pavardės – kaip „išleistojo ir visų tiesų savininkas“ čia pažymėtas Vilhelmas Storost. „Rūtos“ leidiniai su Vydūno pavarde pradeda rodytis nuo 1907 m. Šlapelių knygynas juos noriai platina. Tarp čia platinamų leidinių – ir 1905–1906 m. ejęs teosofinis V. Storosto leistas žurnalas „Šaltinis“. Apie juos rašo ką tik po spaudos draudimo panaikinimo pradėjusi eiti lietuviškoji Vilniaus spauda. Vos pasirodęs, pristatomas minėtasis „Šaltinis“ („Vilniaus žinios“, 1905-02-27), iš karto recenzuojama pirmoji komedija „Kur prots?“ („Vilniaus žinios“, 1908-09-23). Vėliau apie reikšmingesnius Vydūno filosofijos bei dramos veikalus („Probočių šešėliai“, „Amžina ugnis“, „Gimdymo slėpiniai“, „Mūsų uždavinys“), jo kultūrinę veiklą rašys dauguma didžiųjų Vilniaus periodinių leidinių: „Vilniaus žinios“, „Lietuvos žinios“, „Viltis“, „Ateitis“, „Aušrinė“ ir kt.

Pradedas rašytojas pats gana anksti ėmė bendradarbiauti su Vilniaus spauda. Pirmoji tokio bendradarbiavimo kregždė – pseudonimu R. Manas, vos netapusiu literatūrine V. Storosto pavarde, pasirašytas straipsnis „Tėvynės kultūra“ „Vilniaus žiniose“ (1906-10-01). Juo jaunas Vydūnas įsijungė į laikraštyje prasidėjusią diskusiją apie lietuvių kultūros padėtį ir perspektyvas. Joje jau buvo pasisakę rašytojai Juozapas Herbačiauskas, Kazys Puida, skulptorius Petras Rimša. Kaip svarbiausią sąlygą tautos kultūrai augti Vydūnas iškėlė dvasinį žmogaus brandumą, nes „tautos genijus kiekvienu ir kiekviena veikia ypatingu to[tautos] sąnario būdu. [...] visur regimas tautos genijus, jei žmogus neatsisakęs savo žmoniškumo ir nepasidavęs kitos tautos dvasiai“. Straipsnio autoriaus manymu, lietuvių kultūros baruose daugiausia darbuojasi karštuoliai, maža tėra išmintingų. Tačiau jis džiaugiasi visų nuosirdumu, atsidavimu tautos labui, tiki suklestėsiant Lietuvos kultūrą. Optimistiškai žiūrėdamas į jos perspektyvas, jaunas rašytojas ragino nesisieloti dėl jos skurdžios padėties, nes tai – ne silpnumo požymis, o akstinas jai augti ir tvirtėti. Svarbiausia, kad kiekvienas tautos žmogus tautos gerovei veiktų pasiau-

kodamas, „dirbtų pats save ir savo gerove užmiršęs, save aukodamas kitiems, Tėvynės kultūrai – tautos genijui“.

Netrukus užsimezgė ir tiesioginė Vydūno pažintis su Vilniumi. Jai proga suteikė 1907 m. kovą Vilniuje įsisteigusi Lietuvių mokslo draugija. Vydūnas netrukus tapo vienu iš pirmųjų jos narių ir aktyviai dalyvaudavo jos sesijose, skaitydavo jose pranešimus. Ypač įsidėmėtina rašytojui buvo pirmoji jo kelionė į Vilnių 1908 m. Pagrindiniai šios kelionės išpūdžiai, kuriuos jis aprašė „Vilniaus žiniose“ (1908 m. rugpjūčio 20, 21, 22 ir 23 d. numeriai), yra skirti II lietuvių dailės parodai, vykusiai tų metų kovo–gegužės mėn.

Ši paroda Vydūnui padarė didžiulį išpūdį. Joje eksponuojamuose kūriniuose jis matė vieną iš aiškiausių lietuviškumo dvasios pasireiškimų, tautos kūrybos galių, o kartu ir josios vargano būvio atsiskleidimą. „Tikrai lietuvių dailės paroda lietuviška“, – džiaugėsi jis. Buvo sujaudintas liaudies meno dirbiniuose išreikšto nuoširdumo: „Aiškiai matyti, jog tie, kurie tai atidirbo, su pasimėgimu, meiliais dirbo.“ Ramiai vaikščiodamas po parodos sales, įdėmiai įsižiūrėdamas ir netgi įsiklausydamas į kiekvieną kūrinių, Vydūnas labiausiai įsidėmėjo Mikalojaus Konstantino Čiurlionio paveikslus, susikūrė savas jų filosofines interpretacijas, kuriose būta ir kritiškesnių gaidų. Daug ir esmingo apie kitą kūrėją gali pasakyti jam dvasiškai giminingas kūrėjas. Vydūnas apie Čiurlionį ne tik turėjo ką pasakyti, bet ir nemažai pasakė. Tuose pasakymuose kaip tik ir atsispindi savo dvasinės giminytės dailininkui atpažinimas, nors tiesiogiai tas atpažinimas niekur nekonstatuojamas. Pirmiausia mastytojas pastebi Čiurlionio savybę daileje kalbėti spalvomis bei atspalviais ir jais sukelti netgi stiprų muzikinį išpūdį, panašiai kaip „omenyje girdima muzika sukelia pavidalus“. Tačiau tame kalbėjime spalvomis ir be linijų Vydūnas išvėliau ir silpnų Čiurlionio raiškos momentų, kurie kartais gerokai apsunkina, kaip jam atrodė, vieno ar kito paveiklo suvokimą, menkiną dailininko norimą sukelti išpūdį ir dvasinį išgyvenimą. „Kad kokiame vaizde pavidalas rodomas, tai tas toks neaiškus, jog nuolat abejoji, ar taip iš tikro būtų, kaip, rodos, esi atspėjęs“, – konstatuoja mastytojas, ilgokai pabuvojęs prie kai kurių M. K. Čiurlionio paveikslų. Tokį prieštarą išpūdį ypač palieką „Ilgesys“ („Ilgėjimos“), kuriame vaizduojamos į žvaigždes ištiestos rankos, užuot sukėlusios tikrą dvasios pasiilgimą, „išvaizdi lyg jos būtų aptrūkinėjusios kokio lavono rankos“ ir „tik negyvuomą apreiskia“. Panašiai neaiškus vaizdas kiek susilpninąs ir „Liūdesio“ („Nuliūdimo“) sukelta „gana galinga nuliūdimo jausma“. Beveik po trisdešimties metų prisimindamas M. K. Čiurlionio paveikslų sukeltus išpūdžius, Vydūnas 1936 m. laiške dailininkei Monikai Lapinskaitei pažymėjo, jog „tiesiai skaudu pasidaro reginti menininko sielos apsiniaukimą“. Prie tokių paveikslų Vydūnas priskiria „Berželius“.

Tačiau ne tos kritiškos gaidelės sudaro vėdūniškojo M. K. Čiurlionio kūrybos suvokimo esmę. Jau pirmas tos kūrybos sukeltas išpūdis Vydūnui leido ją vertinti kaip įstabiausią to meto lietuvių dailės reiškinį bei ypatingą lietuviškumo dvasios apraišką, kaip išskirtinį mūsų menė ir labai vykusį abstrakčių filosofinių idėjų įkūnijimo dailės priemonėmis pavyzdį. Mastytojas pabrėžė, kad tos idėjos nėra išprotautos, kad M. K. Čiurlionio kuriamasis vaizdas ne racionaliai sukonstruotas, o tiesiog liejasi iš

vidinių kūrėjo dvasios galių, iš jo gimdomų vizijų. „Čiurlionis buvo regėtojas, – pažymi Vydūnas. – Ir jis pastebėjo slėpiningųjų gyvenimo galių veikimus ir sąveiksmius. Juos priėti protavimu negalima.“ Didžiąją dalį čiurlioniškąsias vizijas išreiškiančių paveikslų Vydūnas apibūdino, remdamasis teosofiškąja traktuote, t. y. kaip „astrališkuosius“, kaip tokius, kuriais „apsireiškia sapnų pavidalai“, vaizdinių pavidalą igaunančios įvairios žmogaus psichikos būsenos. Tokius vaizdinius regėti dovana turį ne visi žmonės. Lietuviai, kaip ir škotai, tokią dovana turį. Kai kurie Čiurlionio tokio tipo paveikslai (jiems mastytojas priskiria „Sonatas“, „Zodiako“ ciklą) jautresnius žmones ypač sukrečia, netgi gali susargdinti. „Zodiakas“ („Žvaigždynas“) apreiškias labai „įstabų regėjimą“. Tai esąs „visai nuostabus parodymas slaptinesnių, būtent, „astrališkųjų“ pajėgų veikimo metu bėgyje [...]. Šitų slaptystinių pajėgų anie vaizdai rodo, o tai vis tokiu būdu, jog reikia juos prie geriausių parodos vaizdų priskirti“. Tačiau ir toks aukštas šių kūrinių įvertinimas mastytojui nesutrukdė pastebėti, jog jais dar nepasiekiamą pačių esmingiausių būties gelmių, jog „Žvaigždynas“ nepaduoda skaisčiųjų Žinybos [t. y. dieviškosios išminties arba teosofijos – V. B.] nurodymų“.

Ypač aukštai Vydūnas įvertino „Žinią“ („Garsą“). Šis veikalas „ne tiek šviečias, kiek skambas“, jame „lyg girdi aušros sušvitimą, saulės užtekėjimą arba lyg regi jūrų amžinąjį griausmą. – Tai iš tikro nebe bandymas ir ieškojimas iš visokių gyvenimo pakraščiu naujienų, baisių ir skaudžių, – yra tai jau veikalas“ [5:188]. Šis paveikslas bene geriausiai atitiko paties Vydūno dvasios užmojus ir todėl visam gyvenimui išliko atmintyje kaip tikroji čiurlioniškojo skrydžio aukštuma.

Reikia pasakyti, kad „Vilniaus žiniose“ Vydūno pateiktos pastabos apie M. K. Čiurlionio kūrinius didžiąja dalimi išreiškė pirmąjį išpūdį, tų kūrinių sukeltus išgyvenimus, bet jose dar stigo apibendrinimų, panoraminio Čiurlionio fenomeno įvertinimo, kuris būdingas vėlesniems mastytojo pasisakymams.

Iš kitų parodoje eksponuojamų kūrinių Vydūnas palankiai vertino Petro Kalpoko tapytus „Upelį“, rašytojų portretus, Antano Žmuidzinavičiaus paveikslus, ypač „Višinskio kapą“, kuriuo „apsireiškia tikras ir gyvas pajautimas tos nuoskaudos, kurią tauta patyrė, mirus vienam jos veikėjui, geriausio amžiaus“. Susižavėjo Petro Rimšos skulptūromis, iš kurių ypač patiko „Artojas“ – „tiesiog šios dienos Lietuvos paminklas“. „Visa paroda man pradingo, ji pamačius“, – taip buvo šio kūrinio paveiktas. Vieną iš to „paminklo“ variantų Vydūnas išsivežė į Tilžen vykiančią parodą, o paskui pats iš autoriaus įsigijo. Pažintis su P. Rimša lėmė tai, kad šį dailininką Vydūnas pasirinko savo dramų trilogijai „Amžina ugnis“ iliustruoti.

Kelionė į Vilnių buvo ir pirmoji išsamesnė pažintis su Didžiąja Lietuva. Jos metu rašytojas ryškiai pajautė, kad dviem imperijoms priklausančios Lietuvos dalys skiriasi tiek materialine padėtimi (Mažoji Lietuva turtin-gesnė, labiau civilizuota), tiek dvasios gyvumu (Didžiojoje Lietuvoje to gyvumo esama daugiau ir stipresnio). Vilniaus išorinis vaizdas buvo nuteikęs gana nykiai: „Visur begalinė netvarka, neapsakomas nešvarumas. Bėga srutos, vos drišti kvėpuoti.“ Tačiau, kaip rašė laiške Jonui Basanavičiui, jam vis dėlto buvę „svarbu kartą pamatyti Vilnių, Gedimino įsteigtą pilymą“. Nykumo jausmą išskleidė ne

Vilhelmas Storostas-Vydūnas (1868–1953). Apie 1905–1906 m.

tik Gedimino pilis, bet ir sutikti lietuviai, kurie priėmė rašytoją tarsi jis „būtų iš tikro gentis buvęs“. O sutiko jis ne vieną tų, „kurių vardus iš raštų buvo pažinęs arba nors iš laikraščių“. Apsistojo tada pas Joną Basanavičių, su kuriuo buvo pažįstamas dar nuo šio lankymosi Tilžėje 1896 ir 1898 m. Atvykęs į Vilnių kitus kartus Vydūnas apsidavė pas kitus žymiuosius lietuvius – gydytoją Antaną Vileišį, advokatą Joną Vileišį, gydytoją Danielių Alseiką. Pažintis su J. Basanavičiumi peraugo į bičiulystę, kuri tęsėsi iki pastarojo mirties. Kai vilniškis patriarchas jau sirgo, Vydūnas savo laiškuose siųsdavo išsamius patarimus, kaip gydytis. Pirmosios, taip pat vėlesnių viešnagių metu Vydūnas susipažino su Kazimieru Būga, Romanu Bytautu, Augustinu Voldemaru, M. K. Čiurlioniu, P. Rimša, Adomu Varnu, Antanu Žmuidzinavičiumi, Miku Petrausku, Gabrieliumi Landsbergiu-Žemkalniu, Juozapu Albinu Herbačiausku, Faustu Kirša, Antanu Smetona, Vaižgantu, Felicija Bortkevičiene, Liudu Gira, Marija Pečkauskaite, Vileišiais ir daugeliu kitų lietuvių veikėjų. Kaip 1908 m. balandžio 21 d. laiške Pranciškui Augustaičiui rašo M. Pečkauskaitė, per pirmąjį apsilankymą Vilniuje Vydūnas atsivežė „savo naują knygą trilogiją – dramą“, kuri esanti „fantastiška – vietomis graži“, „veikalas nepaprastas“. Tas veikalas – „Probočių šešėliai“. Svarbiausias pirmojo apsilankymo Vilniuje rezultatas tas, kad nuo 1908 m. vilniškėje spaudoje (daugiausia „Vilniaus žiniose“) randame ne taip mažai Vydūno straipsnių.

Rašytojas tampa ne tik Lietuvių mokslo, bet ir Vilniuje veikusios Lietuvių dailės draugijos nariu. Aktyviuoju nariu jis buvo pirmojoje, t. y. Mokslo draugijoje. Atvažiavęs į jos sesiją, Vydūnas apsigyvendavo pas Vileišius. 1911 m. sesijoje jis skaitė net tris pranešimus, kurie buvo skelbti ir „Lietuvos žiniose“: „Žmogaus išaugimas ir tikyba šiandien ir senovėje“, „Lietuvių ticos prasmė senovėje“ ir „Idealizmas ir realizmas gyvenime“. Pranešėjas buvo sutiktas labai šiltai ir „klausė jo su tokiu pasidabojimu, kaip nei vieno kito“, – informavo vilniškė „Viltis“ bei „Nauja lietuviška ceitunga“². Būdamas Vilniuje Vydūnas „maloniai susitiko pasidalinti su vilniečiais savo pažiūromis ir dailę. Karšti įtikinantieji iš gilumos širdies plaukiantieji jo žodžiai nors valandėlei atitraukė mus nuo pilko kasdienio triūso ir sukėlė – sužadino mumyse daug prakilnių minčių ir jausmų. Širdinga ačiū už tai taria jam vilniečiai“³, – rašė „Vilniaus žinios“. Šios sesijos proga vilniškė „Rūtos“ draugija surengtame vakare suvaizdino Vydūno „Probočių šešėlių“ dalį „Vėtra“. Tai nebuvo vienintelis Vydūno veikalo paskelbtas Vilniuje. Tos pačios „Rūtos“ vaidintojų būrelis 1910 m. liepos 13 d. ir 1911 m. rugsėjo 13 d. buvo suvaizdinęs kitą „Probočių šešėlių“ dalį – „Ne sau žmonės“. 1911 m. Vydūno buvimu Vilniuje išpūdžius kiek gadinio katalikiškosios „Ateities“ tų metų aštuntame numeryje išspausdintas feljetonėlis, kuriame gana kandžiai iš jo pranešimo pasišaipoma. „Vilniaus žiniose“ netrukus buvo paskelbtas Vydūno laiškas, kuriuo sąmojingai ir argumentuotai į tuos pasišaipymus atsikertama. Rašytojas šiame atsikertamajame straipsnelyje ypač pabrėžė tolerancijos svarbą reiškiant skirtingas religines ir kitokias pažiūras. Toje pačioje „Ateityje“ Vydūno idėjas, skelbtas jo paties leistame „Jaunime“, vėliau gana kritiškai yra vertinęs kun. Blažiejus Česnys. Vydūnas savo „Jaunime“ argumentuotai atsakė ir jam.

Šiame pastate nuo 1930 m. buvo Vytauto Didžiojo gimnazija (A. Jakšto g. 9, Vilnius)

Tęsinys kitame numeryje

¹ Biržiška M., *Lietuvių tautos kelias*, T 2, Los Angeles, 1953, p. 195.

² „Iš Didžiosios Lietuvos“, in: *Nauja lietuviška ceitunga*, 2011 m. rugpjūčio 1 d., Nr. 91.

³ „Vilniaus Storostas-Viduno atsilankymas“, in: *Vilniaus žinios*, 1911 m. kovo 31 d. (balandžio 13 d.), Nr. 38.

„Voruta“ išleido pirmą Mažosios Lietuvos vietovių istorijos knygą

Vytautas Albertas GOCENTAS, Vilnius

Nuo Atgimimo laikų kelis dešimtmečius nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis „Voruta“ ir jo steigėjas bei vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius nuosekliai publikuoja straipsnius, naujienas apie Mažąją Lietuvą, tam buvo įkurta ir interneto svetainė <http://www.mazoji-lietuva.lt>. Laikraščio puslapiuose ir svetainėje jau rašyta apie naujausią doc. dr. Martyno Purvino knygą ir jos sutiktuves. Knygų platinimo portale [Patogupirkti.lt](http://patogupirkti.lt) apie ją rašoma: *Knygoje „Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais. I knyga“ siekiama trumpai apibūdinti senųjų gyvenviečių prie Nemuno žemupio istorijos bruožus. Knyga iliustruojama autoriaus 1990–2000 m. darytomis ir kitų fotonuotraukomis. Paupio gyvenvietės pradėtos apibūdinti nuo buvusios valstybės sienos tarp gretimų valstybių (Vokiečių ordino valstybės, vėliau Prūsijos hercogystės, Prūsijos karalystės, Vokietijos imperijos iš vienos pusės, LDK, Abiejų Tautų Respublikos, Rusijos imperijos iš kitos pusės), toliau aprašomos žemyn upe buvusios senosios gyvenvietės abiejuose Nemuno krantuose. Iš pradžių aprašoma buvusi pasienio gyvenvietė Smalininkai (Schmalleningken), knygą baigia Ragainės (Ragnit) miesto apibūdinimas. Čia aprašytos gyvenvietės Nemuno dešiniajame krante dabar priklauso Lietuvos Respublikos Jurbarko rajonui ir Pagėgių savivaldybei, kairiajame krante – dabar Rusijos valdomam Karaliaučiaus kraštui (Kaliningrado sričiai). Knyga „Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais. I knyga“ yra pirmas žingsnis, supažindinantis Lietuvos ir kitų kraštų skaitytojus su turtinga ir tragiška Mažosios Lietuvos ir jos atskirų vietovių istorija.*

Pastebėkime, kad čia ją galima įsigyti už 8,49 Eur, o knygynuose – už 9,99 Eur. Gi sutiktuvėse, kuriose birželio 7 d. pavakare „Rašytojų klube“ dalyvavo Lietuvos rinkimų bendrijos „Mažoji Lietuva“, Mažosios Lietuvos reikalų tarybos, Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros, Lietuvos žurnalistų draugijų nariai, kiti vilniečiai, šią knygą buvo galima įsigyti perpus pigiau. Autorius doc. dr. Martynas Purvinas pasirašė visiems išsigijusiems knygą, o susirinkusieji iš klausė ne tik VŠĮ „Vorutos“ fondo redaktorės Irmos Stadalnykaitės pranešimą, bet ir labai išsamų paties autoriaus ekskursą į Mažosios Lietuvos istoriją, paaiškinimus apie kitas jau bibliografinę retenybę tapusias ankstesnes jo knygas. Žinia, autorius nemažai laiko skyrė žymiosios keturтомės informacinės knygos „Mažosios Lietuvos enciklopedija“ parengimui, rašymui, išleidimui – dar ir dar kartą iš Kauno keliavo į Klaipėdos kraštą, Donelaičio žemę už Nemuno ir Priegliaus, parvežė fotografijų, knygų, tekstų iš Vokietijos. Tuomet prisipažino, kad tokios enciklopedijos negalėjo turėti, augdamas ir kasdien pažindamas savo tėvo botaniko doc. dr. Eriko Purvino tėvonijos kraštą.

Pagėgių sav. garbės pilietis doc. dr. Martynas Purvinas su žmona Marija būdami Pagėgiuose visada apsilanko savivaldybėje. 2016 m. gegužę Pagėgių savivaldybė skyrė automobilį, kuriuo doc. dr. M. Purvinas galėjo apvažiuoti gyvenvietės, apie kurias bus rašoma antrojeje „Mažosios Lietuvos panemunių ir pamarių“ knygoje. Nuotraukoje (iš kairės): meras Virginijus Komskis, Rambyno regioninio parko direktorė Diana Milašauskienė, doc. dr. Martynas Purvinas, Marija Purvinienė, administracijos direktorė Dainora Butvydienė, nevyriausybinių organizacijų koordinatorius Edmundas Incius ir mero patarėja Milda Jašinskaitė-Jasevičienė

Šiandien ant mūsų stalo nauja knygų serija – pirmoji knyga iš tos serijos. Knyga susilaukė recenzijų, atsiliepimų, skaitytojų dėmesio ir dėkingumo. Ir mes visi – kraštiečiai, kiti Lietuvos, užsienio skaitytojai – turime moksliniais pagrindais pirmą kartą ir nuosekliai aprašytą šio krašto vietovių istoriją. Žavi puikus, enciklopedinis autoriaus pasirengimas ir gebėjimas atskleisti europinės kultūros atėjimo į agrarinės kultūros kraštą, kuris formavosi XIII–XVI a. iš kuršių, vakarų žemaičių, sūduvių pakraščio, apėmė senųjų prūsų genčių plotus, procesą. Atrodo, kad autorius pasakojo ne tik šios knygos, bet viso savo gyvenimo knygų istoriją. Klausytojų akyse ir širdyse atsivėrė nuostabi penktojo Lietuvos regiono istorija, kraštovaizdis, kultūros savumas – skambėjo žodis *Reformacija*, taip pat žinia apie dr. Martyno Liuterio 95-ias tezes, kurios 1517 m. atnaujino krikščioniškosios bažnyčios gyvenimą ne tik centrinėje Europoje, bet ir žemėje į šiaurę bei rytus.

Europoje yra ir kitų Mažųjų – Mažoji Lenkija, Mažoji Švedija, bet autoriui bran-

giausia – Mažoji Lietuva. Kelyje į jos miestus, kaimus, dvarus, sodžius autorių nuolatos lydi architektė Marija Purvinienė, gyvenimo ir darbų bendražygė, kilusi iš šventosios Žemaitijos. Šis nuostabus tandemas vienas kitą remia, talkina, sutveria vis naujas istorijos ir kultūros išvalgas. Seniausias raštijoje minimas Lietuvos miestas – Vilnius, paminėtas 1323 m. LDK valdovo Gedimino laiške Europos piliečiams. Senesnis yra Klaipėdos paminėjimas ir gimtadienis – 1252 m. rugpjūčio 1-oji. Vokietijos krikščioniškoji misija į šiaurę ir rytus dar anksčiau įkūrė ir Rygą, ir Karaliaučų prūsiškosios Tvankstės vietoje. Autorius nesiekė įrodyti europinės kultūros proveržio neigiamų pasekmių, o kalbėjo apie sambūvį su vietos tradicijomis, papročiais, kultūros paveldu. Dar ir dar kartą galima buvo suvokti, kad autoriui labai skauda dėl Antrojo pasaulinio karo metu įvykusio krašto nusiaubimo, taip pat pokario, pastarojo meto administracinio aplaidumo, vietos kultūros nugyvenimo faktų. Atrodo, kad pastaroji knyga būtų labai pravertusi ir šiandienos keliautojui į šį kraštą. Jau skaitėme

doc. dr. M. Purvino mintis „Vorutos“ puslapiuose dėl 2015 m. vasarą surengtos „Nacionalinės ekspedicijos“ kai kurių dalyvių pasisakymų ir argumentų.

Galime prisiminti „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ pirmųjų tomų sutiktuves Klaipėdos universitete – tuomet krašto kultūros ir istorijos žinovas Klaipėdos universiteto doc. dr. Jurgis Mališauskas pasisakymuose vis apgailestavo, kad enciklopedija valia nevalia iškelia Mažosios Lietuvos kultūros indėlio primatą, o Lietuva lyg ir sumenksta. Šio rašinio autorius mėgino atremti, kad visa tai tik faktų įvardijimas, o ne supriešinimas. Vydūno ir jo pasekėjų santariečių siekis ir buvo, kad abi Lietuvos dalys pažintų viena kitą, susikalbėtų ir suartėtų, bet neprarastų ir savojo tėvonijų dūmo skonio. Jis neturi graužti akių, bet ženklinti tas vietas, kur gyveno ir gyvena lietuvybė, kur dar yra lietuvininkų, pasisakančių už savųjų papročių, tradicijų, savasties išlaikymą tarp kitų tautų ir kultūrų.

Atrodo, kad ir šiandienos Klaipėdos krašto etninės kultūros specialistai praktikai galės atsiversti doc. dr. M. Purvino knygą ir studijuoti, įgauti tvirtus vietos kultūros pažinimo pamatus. Atrodo, kad ir ankstesnės autoriaus knygos dar nėra gerai perskaitytos. Kitas kraštiečių teisininkas ir visuomenės veikėjas Kęstutis Milkeraitis labai vertino doc. dr. M. Purvino ir jo žmonos architektės darbų rezultatus. Būtina ne tik mylėti šį kraštą, bet ir dirbti bei gyventi jo paveldo garbės išsaugojimui. Žinome, kad kaimiškųjų vietovių ūkininkai ir kiti sodiečiai skatinami pakeisti kenksmingo sveikatai asbesto šiferio stogus į naujus – sveikus ir išvaizdžius, ekologiškus. Ar galėtų atsitikti, kad doc. dr. M. Purvino krašto pastatų būdingieji vaizdai ir brėžiniai būtų taip pat įgyvendinti, kad jų statytojai būtų remiami, kaip ir stogų pakeitimo programos dalyviai. Tikėkime, kad tuomet Šilutės uostelio prieigose neatsirastų senųjų namų „restauravimo“ paklydimų – muziejininkė ir kraštiečių Roza Šikšnienė išgyvena, kad nėra kaip išlaikyti senosios statybos pavyzdžių, juos „pagražina“ horizontaliai kalamos balto plastiko „lentos“... Toji bėda lyg koks vietos statybos tradicijų nežinojimo užkratas sklinda ir plečiasi.

Taigi, turime knygų, o autorius ir jo žmona keliauja ir pasakoja ką dar ir dar reikia atlikti. Išgirskime, pasidžiaukime – nepasilikime nežinojimo namuose, atverkime gerosios žinios duris. Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais laukia Jūsų kelionių į žinojimo ir pagarbos kraštą. Pasiimkime knygų, atverkime akis ir širdis gaiviam pažinimo vėjui. Nustebkime dar kartą, kaip anuomet – vaikystės ar jaunystės dienomis.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Lietuvos Respublikos valstybės sienos istorija

Po 25-erių metų Gintaro Žagunio žūtį prisimenant

Atkelta iš 1 p.

tinamos ir ginkluojamos sovietinės VRM iš Maskvos, tad mūsų atžvilgiu – užsienio ginkluota jėga, buvo ugdytos Stalino dvasia, nekentė laisvės, nekentė Lietuvos ir Lietuvos pareigūnų. Daužė, degino postus, galų gale pradėjo žudyti. Visa Lietuva žino ir prisimena Medininkus, bet dar prieš Medininkus pirmoji Lietuvos pareigūno auka buvo Gintaras Žagunis. To meto mūsų pareigūnai, savanoriškai einantys saugoti valstybės sienos, žinojo, kas gresia: atslenkantys, ypač naktimis, ginkluoti sovietų smurtininkai.

Valstybės vadovybėje žinojom, supratome, kad vyksta esminis politinis ir tarptautinis išmėginimas – ar yra Lietuva su savo valstybine teritorija ir sienomis, ar jos nėra, tik Sovietų Sąjungos maištaujantis užkampis.

O mes buvom ir rodėm, galų gale įrodėm, kad esam Europos valstybė; o Sovietų Sąjunga – ne mūsų šeiminiukė, bet kaimynė. Jau 1990 m. apsigynėm, nebemokėjom nuo 1991-ųjų svetimai valstybei jokių mokesčių,

Memorialinė lenta prie Trakų internatinės mokyklos

neatidavinėjom vaikinių į svetimą kariuomenę.

Tačiau iš ten atėjo Sausio agresija, o mūsų sienos tarnyba buvo ypatingos neapykantos ir nuolatinio puolimo objektas. Ir broliai pasieniečiai. Deputatai nuvykdavo pas juos – būti kartu.

Prisimenu M. Gorbačiovą, sakantį man beveik tokiais žodžiais: „Užmirškite apie nepriklausomybę, atsakykite svajonių, nesat ir nebūsite jokia valstybė. Mes to niekad nelei-

sim, o jūsų niekas neužtaria ir neužtars.“ Tai ką čia kalbėti apie valstybės sienas?..

O vis dėlto prabilo! Kai Maskvoj lankėsi JAV prezidentas D. Bušas [George Walker Bush] ir kaip tyčia – o gal ir tyčia – Gorbačiovo žmonės Medininkuose išžudė Lietuvos pareigūnus, jis pats viešai pasakė Bušui – ten kažkoks „incidentas“ Lietuvos–Baltarusijos pasieny...

Pasienis! – tai siena, Lietuvos siena...

Štai kokia kaina reikėjo išsikovoti pripažinimą, kad esam valstybė ir kontroliuojam savo teritoriją.

Dabar jau ne vieni kontroliuojame. „Tu ne viena, mažoji mano sese“.

NATO pajėgos užtikrina, kad ginkluoti oro chuliganai neskraidytų virš Lietuvos žemės ir teritorinių vandenių. Tad ši apsauga – ir vėl įniršio objektas.

Naujieji Kremliaus omonininkai laksto bent aplink mūsų sienas, lenda sukeldami katastrofų grėsmes, demonstruoja, neva jie – šeiminiukai Baltijos regione. Atmeta teisę, nesilaiko sutarčių, pripažįsta tik jėgą. Bet jau yra kita jėga, kuri pakyla iš Lietuvos ir nuvai-

ko pasiutėlius, tarsi nuodingus bimbalus.

Lietuvos rytinė siena – jau ir Europos siena, ir Šiaurės Atlanto Sąjungos siena. Esam neišmatuojamai saugusi. Gintaro Žagunio ir kitų kraujas buvo pralietas ne veltui.

Martyno Jankaus muziejus

Martyno Jankaus g. 5
Bitėnai, Lumpėnų sen.
Pagėgių sav. LT-99265
Muziejaus darbo laikas:
Antradienis–Penktadienis 8.30–17.00
Šeštadienis 8.30–16.00
El. paštas m.jankausmuz@gmail.com
Tel. 8 441 42736
Mob. tel. +370 656 15021

Visuomeninės draugijos Alantoje XX a. pradžioje

Lietuvių švietimo draugijos Vilniaus „Aušra“ Alantos skyrius

Gintautas ŠEIKIS, Molėtų r., Alanta

Po sunkių carizmo priespaudos lietuvių tautai ir jos kultūrai metų, 1904 m. atgavus lietuvišką raštą ir spaudą, gaivinami naujų idėjų, prasilavinę žmonės įvairiuose Lietuvos miestuose ir miesteliuose būrėsi į įvairias draugijas ir organizacijas.

1907–1908 m. Vilniaus lietuviai pabandė išplėsti tautinę kultūrinę veiklą į krašto gilumą. 1907 m. vasarį lietuvių inteligentų grupelė (Antanas Smetona, broliai Antanas ir Jonas Vileišiai, kunigai Juozas Tumas, Vladas Mironas ir Juozas Bagdonavičius (Bagdonas), Ona Pleirytė-Puidienė ir kiti bendraminčiai) Vilniuje įsteigė lietuvių švietimo draugiją Vilniaus „Aušra“ (dar vadinama Vilniaus lietuvių apšvietimo draugija „Aušra“). Įstatai, kuriuos išspausdino „Vilniaus žinios“, skelbė: „Draugijos tikslas yra platinti apšvietimą tarp Vilniaus ir gretimų gubernijų gyventojų.“ Draugijos įstatuose buvo deklaruojama, kad organizacija yra nepolitinė ir nereliginė. Draugijos veiklos pradžioje jos pirmininku buvo išrinktas Antanas Smetona, o sekretoriumi – kun. Juozas Tumas. Vėliau jų prašymu, kaip nurodė, „dėl didelės kitų darbų apimtys“ buvo atleisti iš vadovaujamų pareigų, o valdybos pirmininku išrinktas varpininkas, Vinco Kudirkos ir Jono Gaidžio-Gaidamavičiaus bendražygis kun. Juozas Bagdonavičius (Bagdonas), sekretoriumi – Liudas Gira. A. Smetona nuo draugijos reikalų nenusišalino, spaudoje publikuojamuose straipsniuose ne tik teikdavo dalykiškus patarimus, bet ir ne kartą kritiškai pasisakė apie draugijos veiklą ir naujos valdybos vadovus. Į draugijos narius buvo įsirašę žymūs to meto lietuvių kultūros ir mokslo veikėjai: kaip Jonas Basanavičius, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana, Antanas Vienuolis-Žukauskas, Antanas Žmuidzinavičius ir kt. Draugijos veikla šakojosi skyriuose, kurie tuomet buvo vadinami apylinkėmis.

Tikslui įvykdyti numatyta steigti pradžios mokyklas, beraščių kursų, knygynus, bibliotekas. Apie Vilniaus „Aušros“ draugijos tikslus steigėjai prabilo Lietuvos visuomenei taip: „O, kad susilauktų mūsų kraštas tokio meto, kad kas sodžius būtų mokykla, kad po šiaudiniu sodiečio stogu nebūtų tokio žmogaus, kurs nemokėtų nė skaityti, nei rašyti savo prigimta kalba.“ Greitai paplitęs kvietimas pasiekti ir Alantą. Šalia Vilniaus ir Kauno gubernijos apskrityse įkurti skyrių (Žaslių, Žiezmarų, Taujėnų, Užvenčio, Viekšnių, Pumpėnų, Krakių, Varnių, Bagaslaviškio) Alantos skyrius buvo vienas pirmųjų.

Įkurti visuomeninę organizaciją Alantoje susiklostė objektyvios ir palankios sąlygos, suaktyvėjo visuomeninis ir tautinis judėjimas, augo pasipriešinimas carinei valdžiai. 1906 m. liepą pašalinta senoji Alantos valsčiaus valdyba, išrinkta nauja. Gyventojams aktyviai pareikalavus, rusų mokytoją Jakovą Možeiko nuo 1907 m. kovo 1 d. pakeitė progresyvių pažiūrų lietuvis, suvalkietis 24-erių metų mokytojas, Veiverių mokytojų seminarijos auklėtinis, prieš tai dirbęs Augustavo gubernijos Račkovsko pradžios mokykloje Julius Jaudegis. Kaip tik naujasis Alantos pradžios mokyklos mokytojas ir Juozas Jankauskas iš Motiejūnų kaimo tapo Vilniaus „Aušros“ draugijos Alantos skyriaus pagrindiniais ikvėpėjais ir ikūrėjais.

Draugijos skleidžiamos idėjos buvo artimos ir patrauklios šiems jaunuoliams. Naujasis Alantos pradžios mokyklos mokytojas Julius Jaudegis rašė: „Kiekvienas susipratęs lietuvis gerai atmena ir atjaucia tuos laikus, kada mūsų tėvynę buvo apsiaubęs tamsus rusifikacijos debesys, per kurį tikros šviesos spindulėliai negalėdavo prasimušti ir nušviesti kelią prie doros, laimės, geresnės ateities. Vienok milžiniška kovotojų ranka nuplėšė tą tamsų uždangalą ir vieši šviesos spinduliai pradėjo skleistis po visą Lietuvą. Skamba nutilusios kanklės ir kelia neišpasakytus jausmus, girdis vieši šauksmai, raginanti prie darbo. Kiekvienam šiek tiek susipratusiam žmogui yra gerai žinomas reikalingumas mokslo, to dėlei geistina būtų, kad kuo daugiausiai ypatų teiktųsi prisidėti prie šios [„Vilniaus aušros“] draugijos, idant, susitelkus vienon kuopelėn, galima būtų pasėkmingiau darbuotis ant apšvietimo dirvos ir spindulius šviesos ant kuo didžiausio

Alantos miestelis XX a. pradžioje. Nuotr. iš Gintauto Šeikio asmeninio archyvo

visuomenės ploto išskleisti. Bendras darbas yra lengvesnis, spartesnis ir atneša gausenius vaisius negu pavienių ypatų.“ Kitas draugijos organizatorius ir bendramintis Juozas Jankauskas iš Motiejūnų kaimo¹ kvietė: „Griebkimės už mokslo, o tada šviesi saulutė apšvies ir mūsų padangę.“

Norint įsteigti draugijos skyrių, reikėjo bent dešimties narių. Alantoje 1907 m. balandžio 8 d. susirinko 23 asmenys², susipažino su draugijos įstatais ir nutarė įkurti skyrių, kuris oficialiai buvo pavadintas „*Alantos Apylinkės lietuvių apšvietimo draugijos Vilniaus Aušra*“. Išsprędus organizacinius klausimus, skyriaus registracija pasirūpino ūkininkas ir matininkas, rašytojo kun. Juozo Tumo giminaitis Adomas Tumas iš Migiškių kaimo. Gegužės 23 d. vyriausijai „Aušros“ draugijos valdybai buvo išsiųsta 10 rublių – pirmoji suma, surinkta iš narių. Raštuose valdybai J. Jankauskas skundėsi, „kad nemandagus mūsų policeisteris stato visokias kliūtis skyriaus susikūrimui“, ir prašė paskubinti Alantos draugijos įregistravimą.

Liepos 22 d. į pirmąją viešą steigiamąją susirinkimą atvyko trylika alantiškių³. Buvo išrinkta skyriaus valdyba, susidedanti iš pirmininko Juozo Jankausko, jo padėjėjo – ūkininko Adomo Tumo, sekretoriaus – mokytojo Juliaus Jaudegio, išdininko Serapino Puodžiaus, valdybos narių: 1905 m. Lietuvos Didžiojo Seimo dalyvio Rapolo Kazlo iš Kazlų kaimo ir Rapolo Gerdvilio iš Unionių kaimo (pastarasis buvo aktyvus visuomenininkas, ne kartą nukentėjęs nuo caro valdžios, nes slėpė lietuvišką spaudą; 1907 m. buvo renkamas nuo Ukmergės apskrities Kauno gubernijos rinkiku į Rusijos Dūmą). Draugijos nariams buvo nustatytas vieno rublio metinis nario mokeskis.

Alantos dvarininkas Tadas Pac-Pamerneckis draugijos skyriui padovanojo naują namą „su mažu plociumi“, 1 000 rublių vertės; jei skyrius bus likviduotas, „dovana būtų paskirta Alantos parapijonių apšvietimo dalykam“. Filantropas namą apdraudė valstybės įstaigoje („Šiems namams sudegus, apylinkėi pavedami apdraudimo pinigai, kuriais galėtų kitus namus pasistatyti“). Aukotojas buvo paskelbtas garbės nariu. 1908 m. priminta: „Tiemis namams neseniai apdegus, p. T. Pac-Pamerneckis paėmęs apdraudžiamųjų pinigų 500 rub., kuriuos taip pat žadąs atiduoti draugijai.“

1907 m. keturis kartus posėdžiavo valdyba ir tiek pat kartų buvo sukviesti skyriaus nariai. Per susirinkimus gvildinti klausimai apie knygyno atidarymą, vakarų organizavimą, švietimo reikalai ir kt. Metų pabaigoje buvo trisdešimt aštuoni (iš jų – penkios moterys) nariai. Alantoje valdiška mokykla buvo, todėl nariams atrodė, kad neprasminga steigti dar vienos mokyklos. Norėta rengti vakarinius skaitymus suaugusiems, stengtasi atidaryti viešąją biblioteką-skaityklą (tuomet vadintą knygynu), dėl to Kauno gubernatoriui buvo įteiktas prašymas, bet carinė administracija prašymą „paliko be pasekmių“, motyvuodama kaip ir dėl kitų skyrių prašymų politiškai nepatikimo bi-

bliotekininko parinkimu ir įvairiais biurokratiniais reikalavimais (buvo reikalaujama dokumentų su nurodyta bibliotekininko pavarde, užsiėmimu, gyvenamąja vieta, juos reikėjo užpildyti rusų kalba).

Didelės reikšmės, keliant tautinį žmonių supratimą, turėjo draugijos organizuojami lietuviški vakarai, kurių metu buvo vaidinami spektakliai, dainuojamos lietuviškos dainos, deklamuojamos eilės. Vienas reikšmingiausių alantiškių draugijos darbų buvo pirmojo lietuviško vakaro (spektaklio) Alantos krašte organizavimas. Susirinkimuose nutarta 1907 m. surengti du vakarus. Norint surengti lietuvišką vakarą reikėjo gauti gubernatoriaus leidimą, o tai nebuvo lengva padaryti ir buvo galima statyti tik cenzūros aprobuotus veikalus. Spaudoje pasirodė žinučių apie rugsėjo 30 d., sekmadienį, Alantoje rengiamą lietuvių vakarą: mokytojas Julius Jaudegis, vienas iš vakaro organizatorių, vėliau įtaigiai ir vaizdingai spaudoje nupiešė pirmojo tautiško vakaro (spektaklio) nuotaiką: „Nedėldienis. Skambina varpais. Minios žmonių iš visų pusių traukia bažnytėlėn. Tik staiga visas miestelis išlipintas dideliais popieriais, ant kurių riebiomis raidėmis parašyta: „Šiandien penktą valandą bus vaidinama „Amerika pirtyje“ ir „Valsčiaus sūdas“. Ten prisimerkęs valstietis, vesdamas įskirdusių pirštu, balsiai skaito apskelbimą, kiti gi atidžiai klauso. Kyla įvairių įvairiausių kalbos. Vieni pasakoja, kad tai atvažiuo kokie ten „komedijantai“ ir rodys visokias žvėris, kiti – būk atvažiuo iš miesto artistai, kurie sakys prakalbas ir t. p. Kai kurie rengiasi būtinai eiti žiūrėti... [...] Rudens saulelė pamaži slinko vakarop. Užliedama palšų savo spindulių bangą pageltonavusius auksinius lapus. Žmonių minios traukė ton vieton, kur turėjo būti neregėta dėl jų „komedija“. Paskutinis spindulys atsiseikino su medžių viršūnėmis. Didžiame mūro name užsidedė žiburiai, pasigirdo skambutis ir prieš skaitlingą minią atsidadengė reginys, kuris sutraukė į

save visą atidą. Žiūrėtojai godžiai gaudė kiekvieną žodį, tėjimo kiekvieną nepažįstamą, bet tankiai gyvenime atsitaikančių ypatų žingsnį. Visų sielos tartum susiliejo į vieną milžinišką vienaip manančią, vienaip jaučiančią sielą. Tik tai paskutinė uždanga vėl iškrikdė visų mintis, bet kiekvieno dvasioje ilgai ilgai pasiliko žymė, kelianti jausmus, žadinanti protą.“

1907 m. rugsėjo 30 d., sekmadienio vakare, 17 val., į Alantos dvarą iš aplinkinių kaimų susirinko apie 250 žmonių. Atskirame pastate buvo įrengtas bufetas, bet be svaigųjų gėrimų. Tvarką ir ramybę prižiūrėjo keli iš anksto paskirti vyrai. Grupelė vietos entuziastų vaidino dvi populiarias komedijas – trijų veiksmų Keturakio „Ameriką pirtyje“ ir Žemaitės vienaveiksmę „Valsčiaus sūdas“. Recenzijoje pastebima, kad vieni artistai vaidino geriau, kiti – prasčiau. Lietuvių vakarėliuose po vaidinimų antroje dalyje paprastai būdavo dainuojama ir deklamuojama, todėl, neišvydus šių tradicinių priedų Alantoje, apgailestauta. Tradiciškai klotimų teatro vakaruose būdavo dainuojama, bet tuo metu Alantos bažnyčioje nebuvo vargonininko. 1907 m. pašalintas vargonininkas Florijonas Targonskas, propagavęs anticarinės idėjas ir Alantos bažnyčioje dirbęs per 20 metų. Pirmajame Alantos vakare 1907 m. vaidino ir naujas bažnyčios vargonininkas Antanas Jučys, tačiau, matyt, jis nespėjo paruošti choro.

Spaudoje buvo pažymėta, kad „komedijoje geriausiai atliko savo roles šios ypatos: Bekampio rolę vietinis mokytojas p. [Julius] Jaudegis, Agotos – p. Nasvytienė-Kemešytė [kun. profesorius Fabijono Kemėsio sesuo iš Vastapų kaimo, 1907 m. Utenoje Šv. Kazimiero vardu įkūrusi knygyną, organizavusi parapijiečių švietimą Utenos, Alantos parapijose] ir Bekampienė – p. D[omicėlė] Tūmytė [Tumaitė]. Tai buvo vienas pirmųjų Rytų Aukštaitijoje organizuotų lietuviškų vakarų ir visuomenei parodytų spektaklių, suvaidinęs didelį vaidmenį tautiškai sąmonėjant ir puoselėjant vietos gyventojų lietuviybę.

Antrąjį vakarą buvo planuojama surengti per 1907-ųjų Kalėdas, atostogauti į namus sugrįžus daugumai moksleivių ir studentų. Vėl organizatorius sutiko priglauti Alantos dvaras. Rengtasi vaidinti dvi vienaveiksmes komedijas – V. Kozebrozdskio „Dėdė atvažiuo“ ir J. Smalsčio-Smolksio „Nutrūko“. Gruodžio viduryje vis dažniau pasigirsta nerimo balsų, kad „leidimo vis dar negalim sulaukti, vienok turim viltį gausią“. Pagaliau valdžios duotas sutikimas, bet planuotas gruodžio 27 d. renginys neįvyko, atidėtas vėlesniam laikui. Lygiai po metų nuo pirmojo vakaro pranešama, kad Alantoje buvo „surengta du vakarai“. Antrasis paminėjimas spaudoje neaptiktas. Gal mintyje turimas tik organizavimo faktas, o gal atidėtas vakaras įvyko 1908 m.

Iki 1908 m. rugsėjo pradžios Vilniaus „Aušros“ skyrius Alantoje pasipildė dar septyniolika narių (kitais duomenimis – dvidešimt septyniais). Tais metais triskart posėdžiavo valdyba ir tiek pat kartų veikla aptarta narių susirinkimuose.

Nukelta į 6 p.

Lietuviškojo vakaro (spektaklio) Alantoje organizatoriai ir dalyviai. Nuotr. iš 1912 m. laikraščio „Aušra“

Visuomeninės draugijos Alantoje XX a. pradžioje

Lietuvių švietimo draugijos Vilniaus „Aušra“ Alantos skyrius

Atkelta iš 5 p.

1908 m. rugsėjo 4–5 d. Vilniuje įvyko pirmasis draugijos Vilniaus „Aušra“ skyrių atstovų susirinkimas. Atvyko tik pusės skyrių (iš oficialiai veikusių septyniolikos) delegatai. Alantai atstovavo valstietis Jonas Navikas ir Alantos skyriaus valdybos pirmininkas Juozas Jankauskas (jis Vilniuje pirmą dieną buvo išrinktas į izdo revizijos komisiją, antrąją dieną – į laikinąją revizijos komisiją). Draugijos susirinkime antrąją dieną buvo išklausyta ir Alantos skyriaus ataskaita, netrukus ją spaudoje paskelbė J. Jankauskas. Vilniuje Alantos skyrius šalia Žaslių, Bagaslaviškio skyrių buvo pažymėtas kaip vienas aktyviausių, daugiausia lėšų sukaupęs skyrių (134 rublius ir 77 kapeikas).

J. Jankauskas buvo kurį laiką išvykęs iš gimtųjų vietų, bet vis prisimindavo Alantos veiklas, pvz., siūlė Vilniaus „Aušros“ draugijos Alantos skyriui „šventadieniais, pasibaigus bažnyčioje pamaldoms, įtaisyti skaitymus arba referatus. Juk apie tai dargi buvo nutarta visuotinio skyriaus narių susirinkimo dargi prieš Kalėdas. O kodėl neįvyksta tas užmanymas?“

Vilniaus „Aušros“ švietimo draugijos skyrių veiklą idėmiai sekė carinė žvalgyba, plačiai naudojo slapta nuolatinę agentūrą. Buvo suimami skyrių pirmininkai, valdybų nariai, knygynų (bibliotekų) vedėjai. Kažkam iš tuo metu dirbusių pradžios mokykloje rusų mokytojų paskundus už tai, kad nebuvo klasėje stačiatikių šakos, Alantos viršaitis Umbrasas buvo „patupdytas ant 5

parų kalėjimo“. Kaip byloja Kauno apskrities archyve surasti faktai, carinė valdžia 1908 m. vasarį atidžiai sekė tuometio Alantos pradžios mokytojo, aktyvaus visuomeninių renginių organizatoriaus ir lietuviybės puoselėtojo Alantos krašte Juliaus Jaudegio veiklą, o valdžia sumažino atlyginimą, dėl to buvo nepatenkinta Alantos visuomenė. Netrukus, t. y. tų pačių metų liepos 1 d., mokytojas turėjo palikti Alantą ir išvykti į Lomžą Suvalkų gubernijoje. Naujai paskirtam Alantos pradžios mokytojui Adomui Kliučinskui apie Juliaus Jaudegio atleidimo priežastis nebuvo informuota ir žinoma. Nuo 1908 m. vidurio Alantos Vilniaus „Aušros“ draugija veiklą tęsė be J. Jaudegio. Vilniaus „Aušros“ Alantos skyriaus vadovu 1907 m. gruodžio 16 d. tapus kun. Dominykui Kazlauskui skyriaus aktyvumas sumažėjo. Informacijos apie 1908–1910 m. organizuotus lietuviškuosius vakarus Alantoje neaptikta: galbūt sustiprėjusi carinės valdžios reakcija slopino iniciatyvas, o gal apsnūdo entuziastų pajėgos.

Alantiškiai 1908 m. rugsėjo 14 d. rengėsi apsvastyti Vilniaus posėdžių nutarimus, neatidėliotinus reikalus. Pasirodė kvietimas kuo aktyviau dalyvauti. Bet nelauktai gauta žinia, kad Kauno gubernatoriaus įsakymu Vilniaus „Aušros“ skyrius Alantoje uždarymas, nes tarp narių buvę „girdi, keli neištikimi žmonės“. Alantos uždarymą Kauno generalgubernatoriaus motyvavo taip: „Alantos miestelyje, išskyrus kunigą Vainauską, visi politiškai nepatikimi ir dalyvavo lietuviškame 1905–1906 metų

judėjime.“ Alantos draugija šalia Joniškio, Krakių buvo viena pirmųjų uždarytų skyrių, kiek vėliau caro valdžia uždarė ir kitus veikusių skyrius, tai sukėlė tiek draugijos vadovybės, tiek žymių kultūros ir visuomenės veikėjų nuostabą ir pasipiktinimą.

1908 m. gruodžio 6 d. į paskutinį Vilniaus „Aušros“ draugijos valdybos posėdį susirinko vyriausiosios valdybos nariai, taip pat dr. J. Basanavičius, J. Vileišis, kun. J. Tumas, A. Smetona. Sudaryta likvidacinė komisija, kuriai šalia A. Smetonos, E. Vileišienės, kun. A. Petrulio išrinktas ir alantiškis Juozas Jankauskas. Surinktos piniginės lėšos atiduotos „lietuvių vaikų apšvietimui“.

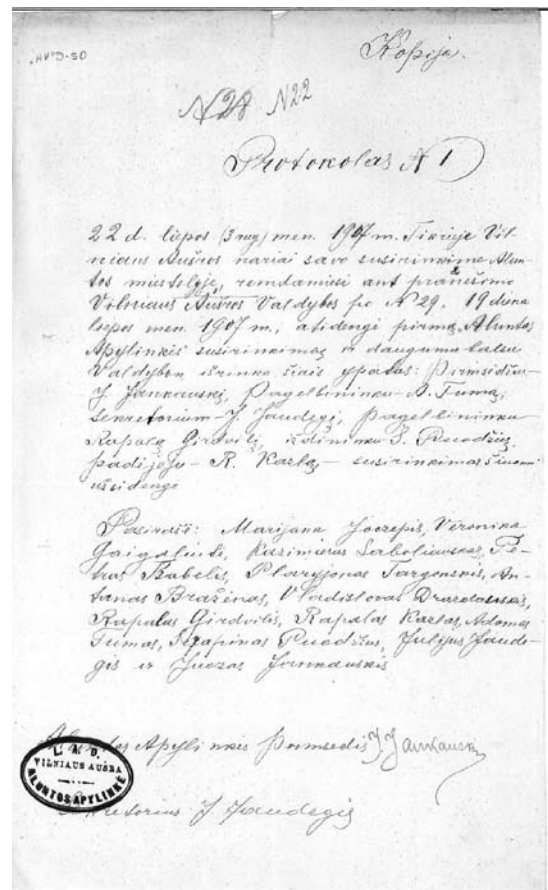
Vilniaus „Aušros“ skyrius Alantoje gyvavo apie keturiolika mėnesių. Uždarius Vilniaus „Aušros“ draugijos skyrių 1908 m., teisus buvo Juozas Jankauskas, kuris prognozavo: „Mes nustojom savo apylinkėse apšvietimo draugijos. Kiek nuo jos tikėtasi, kiek svajota – bet pradėtą darbą reikia partraukti. Ir gal ilgam.“ Bet igras patyrimas suteikė žmonėms ryžto. 1913 m. buvo naujai įsteigta Vilniaus krašto švietimo draugija, tačiau Alantoje jos skyrius nebuvo įkurtas, pradėta darba po kelerių metų tęsė kitos visuomeninės organizacijos ir sambūriai: Lietuvių katalikų blaivybės draugija ir Vartotojų draugijos Alantos skyrius. Į bendrą darbą vedė tikėjimas laisve, troškimas pažinti, noras organizuoti kultūrinę veiklą, šviesti Alantos krašto visuomenę.

Šaltiniai

1. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštynas, f. 27, b. 3, 7, 12, 14, 26, 27, 49, 50, 51, 52, 53, 71, 72, 191, 192.
2. Kauno apskrities valstybinis archyvas, f.Y-293, ap. 1, b. 322.
3. „Vilniaus aušros“ lietuvių apšvietimo draugijos įstatymai. Vilnius: „Vilniaus žinių“ sp. 1907, Lietuvos bibliografija. Serija A. T. 3.

Literatūra

1. Vladimirovas L., „Lietuvių kultūros švietimo draugijos 1905–1907 m. revoliucijos ir Stolytino reakcijos metais. Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, in: *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai*, t. 2, Vilnius, 1962, p. 113–162.
2. Aničas J., *Antanas ir Emilija Vileišiai*: gyvenimo ir veiklos bruožai, Vilnius, 1999.
3. Tamašauskas R., *Alantos draugijos ir mėgėjų teatras 1907–1915 m.*, 2012 m. [rankraštis].
4. Pukienė V., *Lietuvių švietimo draugijos XX a. pabaigoje (1906–1915 metais)*, Vilnius, 1994.

Protokolas apie lietuvių švietimo draugijos Vilniaus „Aušra“ Alantos skyriaus įkūrimą. Nuotr. iš Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštyno (LLTI BR, f. 27–50)

5. „Vilniaus žinios“, 1907-07-28, 1907-10-11, 1907-12-14, 1908, Nr. 39, 1908-09-06, 1908-08-14, 1908-09-19, 1908-09-11.
6. *Lietuvos ūkininkas*, 1907, Nr. 4, 1904-09-11, 1908-09-24.
7. *Viltis*, 1907-11-04, 1908-09-18.
8. *Lietuvos žinios*, 1908-09-20, 1908, Nr. 9.

¹ Juozas Jankauskas iš Motiejūnų kaimo, turėjęs 30 dešimtinių žemės, gerai mokėjęs rusų, lenkų ir vokiečių kalbas, aktyvus visuomeninių organizacijų, mėgėjų teatro Alantoje organizatorius ir jo režisierius bei aktorius, vėliau dalyvavo 1919–1920 m. partizanų kovose su lenkais Alantoje. Iki Pirmojo pasaulinio karo jis bendradarbiavo „Lietuvos ūkininke“, „Vilniaus žiniose“, „Viltyje“, „Aušroje“, „Keleivyje“ ir kitur, rašė įvairiomis temomis.

² Dominykas Vainauskas, Kazimieras Mockus, Julius Jaudegis, Florijonas Targonskas, Rapolas Kazlas, Mataušas Grigavičius, Teodoras Tarulis, Adomas ir Juozapas Tumas, Juozas Jankauskas, Justinas Aleksa, Kazimieras Sabaliauskas, Jokūbas Žygelis, Pranciškus, Juozapas ir Rapolas Gerdvilai, Juozapas Mačionis, Silvestras Kinduras, Jonas ir Tapilis Babeliai, Kazys Kazėnas, Kazys Dedonis ir Gabrielius Matelionis.

³ Juozas Jankauskas, Julius Jaudegis, Adomas Tumas, Rapolas Gerdvilis, Serapinas Puodžius, Rapolas Kazlas, Marijonas Juočepys, Kazimieras Sabaliauskas, Florijonas Targonskas, Antanas Bražėnas, Vladislovas Drazdauskas, Petras Babelis ir Veronika Gaigaliūtė.

Alantos dvaro rūmai, kur vyko pirmasis Alantos krašte vakaras (spektaklis), XX a. pradžia. Nuotr. iš Alantos verslo ir technikos mokyklos bibliotekos fondo

Muziejus laikraštyje Nr. 18 (435)

Operos dainininkas Michailas Karakašas

Michailas Nikolajevičius Karakašas (1887–1937) gimė Krymo pusiasalyje, Karakašo kaime netoli Simferopolio, geologijos profesoriaus ir operos dainininkės šeimoje. Pirmoji Michailo dainavimo mokytoja buvo motina, kuri šio meno mokėsi pas įžymią dainininkę Nataliją Irecką (1843–1922).

1910 m. M. Karakašas baigęs S.-Peterburgo konservatorijos profesoriaus Stanislovo Gabelio dainavimo klasę, išvyko tobulintis į Italiją. Po stažuotės užsienyje, nuo 1911 metų pradėjo dainuoti S.-Peterburgo Imperatoriškajame Marijos teatre ir tapo įžymiu to meto operos solistu. Dainavo su garsiais operos atlikėjais: Andrejumi Labinskui, Antonina Neždanova, Leonidu Lipkovskaja ir Kipras Petrauskas. 1913 m. M. Karakašas vedė Elizavetą Popovą, to paties operos

teatro solistę. Jų bendras duetas operoje „Eugenijus Oneginas“ tapo išskirtiniu įvykiu S.-Peterburgo operiniame gyvenime. 1913–1914 m. Europos muzikinių įrašų kompanija „Gramophone“ išleido nemažai plokštelių, kuriose baritonas M. Karakašas įdainavo daugiau kaip dešimt arijų iš įvairių operų.

1915–1917 m. M. Karakašas ir E. Popova koncertavo Odesoje, Kijeve, Charkove, Tbilisyje ir kt. Gastrolėse dainininkų porą dažnai lydėdavo garsus to meto Rusijos pianistas Michailas Bichteris. 1918 m. M. Karakašas su žmona persikėlė gyventi į Maskvą ir tapo Didžiojo teatro solistais. 1919 m. M. Karakašas su žmona paliko Maskvą ir išvyko į šeimos sodybą prie Simferopolio. Jiems pavyko surengti nemažai koncertų Krymo pusiasalio miestuose.

1921 metų spalio mėnesį šeima išvyko į Italiją, apsistojo Romoje. Čia jie tapo teatro „Русская ласточка“ solistais. 1923 m. M. Karakašas su žmona persikėlė į Paryžių. Koncertavo Barselonėje, Zagrebe,

Fotonuotraukos. Dainininkas M. Karakašas. Rusija, S.-Peterburgas, 1912 ir 1913 m. D. Varankevičiaus nuotr.

Budapešte. 1926 m. po ligos N. Karakašas prarado balsą. M. Karakašas studijavo Belgrado universiteto technikos fakultete, kur įgijo statybų inžinieriaus specialybę.

Serbijoje M. Karakašas žinomas, kaip vienas iš „Pančevų“ tilto per Dunojų Belgrade statytojų.

1931 m. M. Karakašas grįžo prie ope-

rinio dainavimo, tačiau šį kartą jau kaip mokytojas. Gyvendamas

Paryžiuje M. Karakašas organizavo labdaros koncertus, o surinktas lėšas skyrė baltosios gvardijos kariams invalidams, gyvenantiems Prancūzijoje. Vėliau dainininkas persikėlė į Belgradą, čia jo žmona dainavo viename iš teatrų, o jam pačiam pasiūlytos operos teatro direktoriaus ir režisieriaus pareigos. Čia jis išgarsėjo Dž. Rosinio operos „Sevilijos kirpėjas“ (1934 m.) ir A. Borodino operos „Kunigaikštis Igoris“ (1935 m.) pastatymais. Susirgęs plaučių uždegimu, dainininkas mirė 1937 m. rugpjūčio 19 d. Belgrade.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugomos dvi 1912 ir 1913 m. fotografo ir leidėjo Karlo Fišerio spaustuvių išleistas M. Karakašo foto atvirutės. Jose dainininkas įamžintas su teatriniais personažų kostiumais.

Muziejininkas Dangis Varankevičius

Lietuvių veikla išeivijoje

Vilniaus krašto politika Lietuvos laisvinimo sąjūdyje Vakaruose 1940–1990 m.

Prof. dr. Juozas BANIONIS, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Vilnius

Pradžia Nr. 4 (822)

RLRS, VLIK'as ir Vilniaus problema

Anksčiau paminėtas VKLS priėmimas į VLIK'ą gretas užsitęsė, nes grupė buvo sukurta ne politinės, o teritorinės priklausomybės pagrindais ir tai VLIK'ą junginio atskiriems nariams kėlė dvejonų. Pagaliau, 1955 m. antroje pusėje, VLIK'ą pirmininkas prel. Mykolas Krupavičius pranešė „vilniečiams“ apie teigiamus poslinkius sprendžiant jų priėmimo klausimą. 1956 m. birželio 23 d. ši procedūra buvo galutinai baigta ir VKLS, įvardyta Rytų Lietuvos rezistencijos sąjūdžiu (RLRS), tapo VLIK'ą nariu²⁶. Tokiu būdu egzilio vilniečiai, budėdami „Vilniaus krašto sargyboje“ ir atremdami „lenkų ir gudų užmačias vėl Vilniaus kraštą atskirti nuo Lietuvos“, įsijungė į bendrą Lietuvos laisvinimo sąjūdį Vakaruose ir įgijo svaresnių galimybių stiprinti savo veiklą. RLRS gretose aktyviai reiškėsi Antanas Juknevičius, Kazys Vaikutis, Valerijonas Šimkus, Algirdas Budreckis, Kęstutis Miklas. Jų žodis ir pastangos atspindėdavo VLIK'ą politinės veiklos gairėse. Tačiau aštrios „vilniečių“ deklaracijos būdavo VLIK'ą dažnai gludindamos. Pavyzdžiui, VKLS, deklaruojant bendrą lenkų ir lietuvių nuostatą, siūlė vadovautis teze: „Lietuvos suverenumo teisė ir jos sostinė Vilnius niekada nebus ginčo objektu.“ O štai VLIK'as ir Lenkų vienybės taryba (lenk. *Polska Rada Jedności*) susitarime pažymėjo apie išsilaisvinusių Lietuvos ir Lenkijos saugumą „laisvos ir apjungtos Europos rėmuose“²⁷.

Septintajame dešimtmetyje lietuvių išeivija toliau nenukrypdoma laikėsi Lietuvos laisvės bylos kėlimo. Drauge galima teigti, kad išsaugotas ir įtvirtintas nusistatymas dėl Vilniaus priklausomybės Lietuvai. Toks paliudijimas aiškiai atspindimas „Lietuvos nepriklausomybės atstatymo penkiasdešimtmečio manifeste“, paskelbtame neeilinių 1968-ųjų (Vasario 16-osios akto penkiasdešimtmečio), kurie egzilyje buvo pavadinti Laisvės kovų metais, išvakarėse. Dokumentą pasirašė svarbiausių egzilio – laisvosios *lietuvių* – lietuvių politinių veiksmų atstovai: Stasys Lozoraitis (LDT), dr. Juozas K. Valiūnas (VLIK), V. Sidzikauskas (LLK), Juozas Bačiūnas (PLB), Antanas Rudis (ALT), Bronius Nainys (JAV LB) ir Antanas Trinkūnas (Kanados LB). Adresuotame viso pasaulio tautos manifeste aiškiai pareiškta, kad lietuvių tauta „niekada nesutiks su Lietuvos pavergimu, kad Vasario 16-osios aktas yra šventas ir galutinis apsisprendimas laisvam ir nepriklausomam gyvenimui ir kad valstybinė nepriklausomybė yra tautinės kultūros ugdymo ir tautos išlikimo sąlyga“²⁸. Vadinasi, egzilio lietuviai, reikšdami okupuotos tautos lūkesčius, nors ir netiesiogiai, bet, apeliuodami į Vasario 16-osios aktą, išdėstė aiškia nuostatą dėl Vilniaus priklausomybės Lietuvai.

Reikšminga RLRS išdava, aktyvinant Vilniaus priklausomybės problemą, buvo 1966 m. VLIK'ą įsteigtas Lietuvos tyrimo institutas (LTI), kuris perėmė Lietuvos sienų komisijos darbą. Naująją instituciją sudarė pirmininkas dr. J. Puzinas, vicepirmininkas Juozas Audėnas, Martynas Gelžinis, sekretorius Zigmas Raulinaitis, išdininkas dr. A. Budreckis²⁹. Be Lietuvos sienų tyrimo

Susitikimo su Rytų Lietuvos mokytojais ir kalėdinių dovanų įteikimo Vilniaus mokytojų namuose 1993 m. gruodžio 12 d. dalyviai (iš kairės): Stasys Trepšys, VKLS pirmininkas Bronius Saplys, prof. Zigmas Zinkevičius ir dr. Kazimieras Garšva. Šaltinis – dr. Algirdas M. Budreckis, „Vilniečių veikla išeivijoje“, Torontas–Čikaga–Vilnius–Trakai: Voruta, 1995, p. 160.

trimis aspektais – valstybiniu, etnografiniu ir istoriniu, šis institutas užsiėmė ir leidybine veikla. Ryškus pastarosios veiklos pavyzdys – aštuntajame dešimtmetyje išleistas Lietuvos etnografinių sienų – lietuvių apgyvendintų žemių žemėlapis, kuris dienos šviesą išvydo tik po ilgų LTI derybų su VLIK'ą.

Suprantama, visa tai neleido užmiršti aktualaus Lietuvai Vilniaus klausimo, jį kantriai propagavo ne tik Vakarų visuomenei, bet ir, remiantis tarptautine praktika, argumentuotai primindam lietuvių istorinės sostinės tikrąją priklausomybę. Tokia svarbiausiųjų Lietuvos laisvinimo sąjūdžio veiksmų Vakaruose – ALT, VLIK, LLK, PLB – nekintama pozicija pasitarnavo išlaikant visuotinę lietuvių politiką Vilniaus krašto atžvilgiu. Todėl dešimtajame dešimtmetyje, kai Lenkiją užliejo „Solidarumo“ („*Solidarność*“) banga, LDT (tiksliau – Lietuvos atstovybė prie Šventojo Sosto) sulaukė viltingos žinios. Lankydamasis Romoje neįvardytas „Solidarumo“ atstovas susitiko su Stasiu Lozoraičiu (jaunesniu) ir įteikė diplomatiui leidinį, skirtą lenkų visuomenei nušviesti sovietų okupaciją Lietuvoje. Tuomet priminus Vilniaus ginčą, lenkų atstovas paliudijo, kad pastarasis klausimas „išspręstas Lietuvos naudai ir gal tik vienas kitas senesnių lenkų arba užsienio organizacijų vis dar laikosi senų pažiūrų“³⁰.

Vėlesniais, jau Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio gyvavimo metais, toks lenkų nusistatymas buvo išgirstas tiesiogiai.

PLB ir Vilniaus arkivyskupijos priklausomybės peripetijos

Pradedant septintuoju dešimtmečiu imta kelti ir Vilniaus arkivyskupijos priklausomybės Lietuvai problema. 1964 m. gegužės 30–31 d. Detroite vykęs VKLS suvažiavimas nutarė minimu klausimu kreiptis į Romos popiežių Paulių VI. Rašte, adresuotame Vatikanui, Šventojo Tėvo prašyta „užbaigti šią nelemtą padėtį, kuri tęsiasi ketvirtį šimtmečio, ir tą Vilniaus arkivyskupijos dalį,

kuri jau dvidešimt penkerius metus yra Lietuvos administracinio vieneto ribose, priskirti prie Lietuvos bažnytinės provincijos“. Panašų kreipimąsi VKLS pakartojo 1981 m. ir adresavo jį Popiežiui Jonui Pauliui II³¹. Būtina pastebėti, kad pastaroji problema egzilyje priimta nevienareikšmiškai – ją lydėjo lietuvių organizacijų nesutarimai, kilę dėl politinių interpretacijų. Nors jau 1965 m. sausio 31 d. VLIK'ą tarybos posėdyje Vilniaus arkivyskupijos klausimas buvo keltas, bet konkretūs žygiai nepradėti. Pirmoji šita VKLS idėja palaikė Pasaulio lietuvių bendruomenė (PLB), kuri penktajame (1978) ir šeštajame (1983) seimuose pasisakė už išeivijos lietuvių kreipimąsi į Popiežių, prašant Vilniaus arkivyskupiją priskirti Lietuvos bažnytinei provincijai. 1986 m. PLB, toliau palaikydama pastarąją iniciatyvą, kreipėsi į visų kraštų lietuvių bendruomenes ir pakvietė jas prašyti Šventąjį Tėvą išspręsti šią problemą, „išlaikant Lietuvos sovietinės okupacijos ir aneksijos nepripažinimą“³². Tokiam raginimui pritarė Lietuvos atstovas prie Šventojo Sosto S. Lozoraitis (jaunesn.). Be to, šiuo reikalu jau buvo kreipėsi ir Lietuvos vyskupai. Vienos pirmųjų į akciją dėl Vilniaus arkivyskupijos priklausomybės įsijungė JAV, Australijos, Šveicarijos lietuvių bendruomenės. Minimą iniciatyvą iš pradžių 1984 bei 1985 m. seimuose parėmė ir VLIK'as, bet jau Lietuvos Krikščionybės 600 metų jubiliejaus išvakarėse jis užėmė visai kitą poziciją. Pasikeitusios nuostatos buvo atspindėtos 1987 m. gegužės 1 d. VLIK'ą paskelbtame pareiškime, kur teigiama: „Maskva aiškiai siekia Vilniaus arkivyskupijos klausimo išsprendimo savo naudai. Tai patvirtina Vatikano pareigūnai, ir tai rodo faktas, kad Maskva tam tikslui panaudoja kai kuriuos Lietuvos katalikų Bažnyčios vadovus, kurie neabejotinai Maskvos spaudžiami, pritaria šiam Maskvos siekiui ir viešai spaudoje pasisako už Lietuvos pasiuntinybės panaikinimą, tuo būdu ir Lietuvos sovietų aneksijos įteisšinimą.“ Todėl VLIK'as, atsižvelgdamas į susiklosčiusią

faktinę padėtį, t. y. Vilniaus arkivyskupijos dalį, priskirtą Kremliaus valdomai Lietuvos teritorijai ir jos apaštalinio administratoriaus priklausymą Lietuvos vyskupų konferencijai, buvo įsitikinęs, kad Vatikanas tokiu atveju „turėtų tartis su Maskva ir tuo būdu pripažinti jos suverenumą Lietuvoje, bei Lietuvos aneksiją“³³. Vadinasi, minėtieji klausimai galutinai galėsia būti sprendžiami tik Lietuvai tapus laisvai.

Išvados

1940–1990 m. Lietuvos laisvinimo sąjūdyje besireiškiantys pagrindiniai veiksniai – politinės organizacijos: Amerikos lietuvių taryba (ALT), Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK'as), Lietuvos laisvės komitetas (LLK), Pasaulio lietuvių bendruomenė (PLB), nenukrypstamai siekė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ir vadovavosi šventu ir nekintamu Vasario 16-osios aktu. Kaip žinia, jame skelbiama apie nepriklausomą, demokratinius pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniumi. Todėl įvardytos organizacijos, remiant Lietuvos diplomatinei tarnybai (LDT), aiškiai pasisakydavusios už vientisą valstybę su jos istorine sostine. Tokia pozicija buvo reiškiamą susitikimuose su kaimyninių tautų – lenkų, baltarusių (gudų) – egzilio atstovais. Jų metu kildavusios diskusijos dėl Lietuvos rytinių sienų nors ir nepasiekė palankaus sutarimo šiuo klausimu, tačiau paliudijo nekintamus lietuvių siekius dėl istorinės sostinės – Vilniaus – priklausomybės.

Greta paminėtų Lietuvos laisvinimo veiksmų egzilyje reiškėsi Vilniaus krašto lietuvių sąjunga (VKLS), kuri tvirtino Vilniaus krašto priklausomybę Lietuvai. Pažymėtina jos propagandinė (ypač leidybinė) veikla istorinės Lietuvos sostinės klausimu.

Tokie ilgalaikiai ir nuoseklūs veiksmai dėl Vilniaus istorinės priklausomybės Lietuvai buvo vainikuoti sėkmės. Lietuvos Atgimimo priešaušriu, dešimto dešimtmečio antroje pusėje, egzilio lietuvių pasiekė palankūs signalai iš lenkų pusės dėl pastarųjų požiūrio į Vilnių ir jo krašto priklausomybę.

Nagrinėjamo laikotarpio antroje pusėje lietuvių išeivijoje bandyta kelti dar vieną klausimą, susijusį su Vilniaus kraštu, t. y. Vilniaus arkivyskupijos priskyrimą Lietuvos bažnytinei provincijai. Dėl šio klausimo sprendimo sovietų okupacijos laikotarpiu egzilio lietuvių nuomonės susipriešino. Tačiau iškėlus VLIK'ui tvirtą politinę motyvą, šio klausimo sprendimas buvo atidėtas laikotarpiui, kai Lietuvoje įsisiūbavo valstybingumo atkūrimo judėjimas (konkrečiai – 1989 m.).

²⁶ Budreckis A., *Vilniečių veikla išeivijoje*, Vilnius–Trakai, 1995, p. 79.

²⁷ *Ibid.*, p. 81, 82.

²⁸ Lietuvos nepriklausomybės atstatymo penkiasdešimt metų sukakties konferencija, *Pasaulio lietuvis*, 1967, Nr. 31, p. 518.

²⁹ Budreckis A., *Vilniečių veikla išeivijoje*, Vilnius–Trakai, 1995, p. 103.

³⁰ LDT. Pro Memoria. Roma, 1985 03 15, LCVA, f. 648, ap. 2, b. 223, l. 291.

³¹ Budreckis A., *Vilniečių veikla išeivijoje*, Vilnius–Trakai, 1995, p. 51, 149.

³² Veiksmų nutarimai dėl Vilniaus arkivyskupijos, *Pasaulio lietuvis*, 1987, Nr. 6 / 7, p. 3.

³³ Pareiškimas Vilniaus arkivyskupijos klausimu, *Eltos informacijos*, 1987, Nr. 6, p. 1–2.

Pabaiga

Pro memoria

Nežinomi Dievo keliai

„Oi tu smertela, smertela nelaiminga, kas gi tau parode kelalį mūsų kiemelin, kas gi tau atkėla vartelius, kal gi tujei neužkliuvai ažu aukštų kalnų, žemų klonių, tumsių girių, gilių liūnų ir akivarų“, – taip virkauja žmona savo žmogaus. O tikintieji Amžinatve meldžiasi: „Maranatha. Teateinie Tavo malonė ir tepraeina šis pasaulis... Prijimi savo Dangaus Karalystėn, kur nušluostysi mum nuo akių kiekvieną ašarą...“

Aldant, skambant gegužio kanklams, kurie nei vieną pavasarį nenuskambėdavo, nesudvailinti su Jo armonika, Gintautas, čia palikęs dainas ir šurmulį, išėjo klausytis Kerubinų ir Serafimų giesmių ir Angelų arfų krikštolinio gaudesio...

Kantarius buvo kaip vėjyje lekiantis dainose apdainuotas juodbėrėlis, kaip lengvas, linksmas debesėlis, nuolat mainantis pavidalą – jo buvo pilna visur, be jo nebūtų buvę daugelio ge-

gužinių, vestuvių, vakaronių, kaip iš to Dorianio Grėjaus paveikslo – ant jo atviro, besišypsancio veido raukšlėm buvo tiesiog nepatogu apsistot, *memento mori* jam tiesiog netiko. Bet... „Mir-tis kaip dalgė žolelė kerta, o grėblys paskui aidams išvarto, skina, nežiūri, jauną ar seną, ar kas grįčiūtėj, ar dvare gyvena“, – nuo seniausių laikų skelbia kantičkos giesmė.

Nelaimė ir mirtį ant lėtojo vėjas užpučia, o spartuolis pats ant jų lėkte

užulekia... Ir Dangui reikia linksmų, ne-aimanuojančių, nebėdojančių žmonių.

Liūdi Gabaliuko armonika, apgobta šiaudine skrybėle...

Dangaus ramumo išėjusiam, Dieviškosios ramybės be Jo pasilikusiems...

Irena BRAŽĖNAITĖ

Pro memoria skiriama folkloristui, muzikantui Gintautui GABALIUI (1963–2016) – *red. pastaba*.

Tėviškės aušra

Nr. 6 (15) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2016 m. birželis

Rytų Lietuvos mokyklos

Aštuntoji „Vilniaus jovarų“ šventė Juodšilių „Šilo“ gimnazijoje

Jolanta NOVOPAŠINIENĖ, Vilniaus r. Juodšilių „Šilo“ gimnazijos Ugdymą organizuojančio skyriaus vedėja, lietuvių kalbos mokytoja

Sodams apsipylus žiedais, gegužės pabaigoje, Juodšilių „Šilo“ gimnazija sukrunta kaip skruzdėlynas. Tam yra svari priežastis – artėja tradicinė „Vilniaus jovarų“ šventė, į kurią renkasi visos Vilniaus rajono lietuviškos mokyklos. Šį pavasarį, gegužės 20-ąją, vyko aštuntoji Vilniaus rajono lietuviškų mokyklų meno šventė. Kasmet gausybę mokinių suburiantis renginys šiemet sulaukė kaip niekad daug meno kolektyvų – šventėje dalyvavo devyniolika įvairių ugdymo įstaigų: lopšeliai-darželiai, pradinės, pagrindinės mokyklos, gimnazijos.

Aštuntąją „Vilniaus jovarų“ šventę pradėjo Juodšilių „Šilo“ gimnazijos, vadovaujamos direktorės Rasos Agintienės, antrojų pučiamųjų orkestras, vadovaujamas Sauliaus Balsio. Norime pasidžiaugti, kad esame pirmoji mokykla visame Pabaltijyje, kurioje yra įkurtas klasės orkestras. Iniciatyva ir mintis įkurti pučiamųjų klasės orkestrą kilo vienam iš gimnazijos ugdytinių tėvų – Sauliui Balsiui, kuris suorganizavo susitikimą su oficialiu „Yamaha“ atstovu iš Olandijos Vincent de Leur. Šio susitikimo rezultatas – 2a klasėje įkurtas ir nuo 2015 m. rugsėjo mėnesio veikiantis pučiamųjų klasės orkestras, kuris smagiai pradėjo ir šių metų „Vilniaus jovarų“ šventę.

Nuskambėjus orkestro garsams, renginio vedėjai Alma Klimavičiūtė, Kamilė Kazlauskaitė, Martynas Narkevičius ir Audrius Kubilius pasveikino šventės dalyvius ir svečius Salomėjos Nėries posmais apie pavasarį ir pakvietė į sceną Algimantą Masaitį – lietuvių

Straipsnio autorė Jolanta Novopašiniene ir lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas Algimantas Masaitis

švietimo draugijos „Rytas“ pirmininką bei vieną iš „Vilniaus jovarų“ šventės sumanytojų ir organizatorių – jis palinkėjo dalyviams ir svečiams geros nuotaikos, skambios dainos, trankaus šokio. Netrukus nuskambėjo Danguolės Sabienės, Rytų Lietuvos mokytojų sąjungos pirmininkės, taip pat vienos iš šios šventės sumanytojų ir organizatorių, bei Jono Vasiliausko, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjo, sveikinimo kalbos.

Meno šventės koncertinę programą pradėjo Juodšilių „Šilo“ gimnazijos moksleivių pasirodymas, jie, vadovaujami muzikos mokytojos Aurelijos Gvozdzinskienės, atliko

Garbius svečius (Joną Vasiliauską, Danguolę Sabienę, Aldoną Kodytę, Algimantą Masaitį) svertin-gai pasitinka Juodšilių „Šilo“ gimnazijos direktorė Rasa Agintienė (antra iš kairės)

lietuvių liaudies dainą „Šaly kelio jovaras stovėjo“ bei Lauros Remeikienės dainą „Tuk, širdelė“. Gera nuotaika dalijosi Mickūnų bei Rudaminos darželių kolektyvai. Scenoje pasirodė pradinė, pagrindinė mokyklų ir gimnazijų moksleiviai iš Nemėžio šv. Rapolo Kalinausko, Veriškių, Kalvelių „Aušros“, Riešės, Rukainių, Eitminiškių ir jos skyrių, Paberžės „Verdenės“, Marijampolio M. Lukšienės, Nemenčinės Gedimino, Lavoriškių, Rudaminos „Ryto“, Buivydiškių ir jos skyrių, Bezdonių „Saulėtekio“ mokyklų. Po visų mokyklų pasirodymų buvo padėkota šventės rėmėjams: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai, Vytauto Landsbergio fondui, Cingų labdaros fondui, uždarajai akcinei bendrovei „Rūta“ ir įteiktos dovanos šventėje dalyvavusiems kolektyvams.

Atsiveikindami šventės vedėjai padėkojo visiems ir palinkėjo nepamiršti lietuviško žodžio, dainos, šokio ir šėlstančio, obelių žiedais puotojančio pavasario. „Gražaus pavasario, saulėtos vasaros, puikios nuotaikos. Iki malonių pasimatymų“, – taip atsiveikino su visais Alma, Audrius, Kamilė ir Martynas.

„Vilniaus jovarų“ šventė kasmet pritraukia vis daugiau ir daugiau dalyvių. Tradicija virtęs renginys ne tik dovanoja gerą nuotaiką, bet ir primena apie artėjančią

Šaunieji šventės vedėjai Juodšilių „Šilo“ gimnazijos gimnazistai Audrius Kubilius ir Alma Klimavičiūtė puikiai nusiteikę, jaunaviškai, žaismingai kvietė į sceną visus į šventę atvykusius kolektyvus

vasarą bei į pabaigą einančius mokslo metus. Ši šventė suburia gausybę skirtingų žmonių, kurie puoselėja lietuvišką kultūrą. „Vilniaus jovarai“ – tai ne tik galimybė išreikšti savo meninius gabumus, bet ir projektas, skatinantis domėtis lietuvių liaudies palikimu.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Juodšilių „Šilo“ gimnazijos klasės orkestras (vad. Saulius Balsys) pradėjo aštuntąją „Vilniaus jovarų“ šventę

Šventės sumanytojai bei nuolatiniai, ištikimieji svečiai (iš kairės): Algimantas Masaitis, lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas, Aldona Kodytė, Rytų Lietuvos mokytojų sąjungos narė, Danguolė Sabienė, Rytų Lietuvos mokytojų sąjungos pirmininkė, Jonas Vasiliauskas, Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas

Rukainių gimnazijos mokinės susikaupusios laukia, kada galės atlikti sutartinę „Žilvitis augo“ ir lietuvių liaudies ratelį „Žaliam sode“. Mokinių vadovės – mokytojos Ilona Kutrevičienė, Alicija Ragucka ir Nijolia Balcevič

Tėviškės aušra

Nr. 6 (15)

Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms

2016 m. birželis

Rytų Lietuvos mokyklos

Kelionė, kuri man leido pažinti naujų žmonių

Loreta PALIONYTĖ, Vilniaus r. Eitminiškių gimnazijos 8 klasės mokinė

Eitminiškių gimnazija dalyvauja „Erasmus+“ projekte „Save our Resources“. Tai jau trečiasis projektas šioje mokykloje. Jo pagrindinis tikslas – išmokyti saugoti gamtos išteklius. Šiais mokslo metais Ispanijoje įvyko pirmasis projekto partnerių susitikimas, kuriame dalyvavo keturi Eitminiškių gimnazijos mokiniai.

Mūsų kelionė prasidėjo vėlyvu ir ilgų skrydžių lėktuvu, kuris truko keturias valandas. Visi pavargome, tačiau nuotaika buvo puiki. Pirmoji viešnagės naktis Alikantės mieste praėjo šauniai. Nekantravome susipažinti su naujais žmonėmis, nauja aplinka. Pabudę anksti ryte, nustebome išvydę tobulą vaizdą pro langą ir keistus augalus, tokius panašius į kaktusus ir palmes. Belaukdami atvykstančių mokinių iš kitų valstybių, pusdienį praleidome Alikantėje. Susirinkus visam būriui dalyvių, o jų buvo daugiau nei penkiasdešimt, patraukėme Veros miesto link. Vėlai vakare, atvykę į nuostabų pajūrio miestą, iškart išsiskirstėme ir įsikūrėme projekto dalyvių šeimų namuose. Man labai pasisekė, kad šeima, su kuria gyvenau, buvo labai draugiška, maloni, kalbėjo lietuviškai, nes yra kilusi iš Lietuvos. Per šią kelionę patobulinau anglų kalbos žinias, daug naujo sužinojau apie kitą valstybę, kultūrą. Pamačiau, kaip mokosi ispanų mokiniai. Tai buvo puiki galimybė palyginti savo mokyklą su jų.

Daug laiko praleidome kalbėdami ir dis-

Eitminiškių gimnazijos mokiniai ir anglų kalbos mokytoja Vaida Oželienė projekto partnerių mokykloje Veros mieste, Ispanijoje. Violetos Bartkevič nuotr.

kutuodami, kaip tinkamai naudoti išteklius, kaip juos saugoti, dalyvavome daugelyje veiklų. Pirmiausiai pradėjome nuo muilo gamybos. Kiekvienas dalyvis savo rankomis sukūrė muilo gabalėlį. Labai smagu buvo

sodinti medžius, kiekvienos valstybės mokiniai turėjo pasodinti po vieną alyvmedį. Man labai patiko specialiais dažais dekoruoti marškinėlius. Teko susitikti su Veros miesto meru. Jis papasakojo apie miestą ir savo dar-

bą. Nemažai laiko praleidome sportuodami paplūdimyje, tai suteikė daugiau jėgų.

Didžiulį išpūdį paliko lipimas į kalnus, aplankėme ekologinį agavų ūkį „Pita-Escuela“. Nuostabu buvo balandžio viduryje išsimaudyti Viduržemio jūroje, nors buvo šalta, bet labai labai smagu. Nukeliavome į maurų valdovų rūmus – Alhambra, esančius Granadoje. Bevaikštant juose, dažnai užgniaučdavo kvapą. Tokių didingų rūmų anksčiau neteko matyti. Ragavome ispaniško maisto, buvo skanu ir įdomu paragauti kažko naujo, neįprasto.

Nelikome ir be nuotykių: išėję pasi-vaikščioti, pasiklydome miestelyje. Teko ieškoti kelio atgal, tai priminė orientacinius žaidimus.

Savaitę pralėkė labai greitai, net nespėjome pastebėti. Visi susitikimo dalyviai buvo iš skirtingų valstybių (Ispanijos, Vokietijos, Rumunijos, Italijos), tačiau tai nesutrukdė tapti gerais draugais. Kai atėjo laikas grįžti namo, niekas nenorėjo atsisveikinti. Dar ilgai prisiminsiu šią nuostabių išpūdžių kupiną savaitę.

Šis projektas finansuojamas, remiant Europos Komisijai, „Erasmus+“ programos lėšomis, kurią Lietuvoje administruoja Švietimo mainų paramos fondas. Šis kūrinys atspindi tik autorių požiūrį, todėl Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokią jame pateikiamą informaciją naudojimą.

Sakralinės muzikos festivalis „Džiūgaukim... Aleliuja“

Teresė VINSLOVAITĖ, Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“ gimnazijos muzikos mokytoja metodininkė

Muzika taurina žmogų, turtina jo vidinį pasaulį, dovanoja džiaugsmingą bendravimo akimirkas, stiprina bendruomenę, ugdo didžiulį pasididžiavimą muzikine kultūra. Visa tai puikiausiai įrodo kiekvienais metais

Jaunasis maestro Tomas Kaziūnas, 4 klasės mokinys

Marijampolėje vykstantis sakralinės muzikos renginys „Džiūgaukim... Aleliuja“, puoselėjantis muzikinio gyvenimo tradicijas, pritraukiantis vis daugiau kolektyvų ir atlikėjų, dovanojantis muzikinio pažinimo džiaugsmą miesto gyventojams ir svečiams.

Šiemet gegužę ir Paberžės „Verdenės“ gimnazijos jaunieji dainininkai dovanojo klausytojams ir atlikėjams puikią sielos šventę. Gimnazijai atstovaujantis solistas Tomas Kaziūnas, 4 klasės mokinys, dalyvavo berniukų ir jaunuolių solistų konkurse „Jaunieji maestro“, pelnė I laipsnio diplomą savo kategorijos grupėje ir tapo laureatu. Taip pat vertinimo komisijos narė, Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro solistė Aušra Liutkutė įteikė padėką už geriausią vaikiškos dainos interpretaciją. Džiaugiamės ir sveikiname Tomą, dėkojame už tokį sėkmingą ir profesionalų pasirodymą.

Nepakartojamą, dar ilgai klausytojų atmintyje išliksiantį koncertą padovanojo ir gimnazijos jaunučių choras. Jaunieji dainininkai savo skambiais balsais atliko šiuolaikinius pasaulietinius ir religinius kūrinius. Kūrybiškai ir išradingai atliekamos skambėjo šiuolaikinės dainos bei giesmės.

Paberžės „Verdenės“ gimnazijos jaunučių choras

Visi festivalio dalyviai patyrė nuostabių akimirkų ir namo grįžo kupini gražiausių išpūdžių.

Esame dėkingi visiems, kurie prisidėjo ir palaikė: organizatoriams, rengėjams, rėmė-

jams. Tikimės, kad tiek daug dvasinio grožio pasėjęs žmonių širdyse sakralinės muzikos festivalis taps neįkainojama vertybe ugdati jaunosios kartos kilnius dvasinius siekius, estetinę ir dorovinę kultūrą.

Lik sveika, mano klase pirmoji, lik sveika, pradine!

Vilniaus r. Eitminiškių gimnazijos ketvirtos klasės mokiniai su mokytoja Aušra Razgūniene

Aušra RAZGŪNIENĖ, Vilniaus r. Eitminiškių gimnazijos vyresnioji pradinė klasių mokytoja

Gegužės 31 d. Vilniaus r. Eitminiškių gimnazijos ketvirtokams baigėsi paskutinė pamoka, nuaidėjo paskutinis skambutis. Ketvirtokėliams jis reiškia pirmojo mokyklinio etapo pabaigą. Paskutinės pamokos metu mieliai prisiminėme taip greitai prabėgusius metus, pasikeitusius klases draugus, apžvelgėme, kaip mes užaugome, kiek išmokome, kokių rezultatų pasiekėme. Pavartę klases nuotraukas, pasidalijome išpūdžiais, patirtais išvykų, renginių, projektų, pamokų kartu su tėveliais

metu. O kiek įdomių pašnekusių vyko prie arbatos puodelio ar ant suolelio mokyklos kieme...

Gražiausius palinkėjimus bei troškimus ketvirtokai išdėstė testamente, kurį iškilmingai įteikė trečiokams.

Visi vaikai pripažino, kad šie ketveri metai buvo patys šilčiausi, džiaugsmingiausi ir nerūpestingiausi.

„Lik sveika, mano klase pirmoji, lik sveika, pradine!“ – tokiais žodžiais išsiskirstėme vasaros pasitikti. Ketverių metų žingsniai nutilo už mokyklos durų.

Lietuvių periodikos istorija

XX a. pabaigoje Karaliaučiaus krašto, Baltarusijos, Latvijos ir Ukrainos lietuviai skaitė, o dabar?

Alfonsas KAIRYS, Lietuvos žurnalistų sąjungos narys, Vilnius

„Donelaičio žemė“

Karaliaučiaus krašto mylėtojų laikraštyje (taip skelbia paantraštė) „Donelaičio žemė“ (redaktorius Steponas Lukoševičius) apstu rašinių apie Karaliaučiaus krašto istoriją, kultūrą. Iki 2000 m. vasario yra išėję aštuoniasdešimt du numeriai. Anot leidinio redaktoriaus Stepono Lukoševičiaus, „ateityje, kaip iki šiol, „Donelaičio žemėje“ bus rašoma apie krašto senovę ir jos seniausius gyventojus – prūsus – bei jų likimą, apie vakarinių lietuvių – lietuvininkų – priešinimąsi ginant gimtąją kalbą ir kultūrą, šio krašto – lietuvių raštijos ir knygos „Žemės žmonių“ – neikainojamą indėlį i lietuvių kultūrą, [...] spausdinsime atsiųstus rašinius apie nūdienos lietuvių gyvenimą krašte, jų ryšius su Lietuva, [...] kalendorines ir valstybines šventes, [...] nušviesime Lietuvos ir Kaliningrado srities valstybinių institucijų bendradarbiavimą.“

Sklandydamas 2000 m. kovo numerį, isitinkini, kad pažadai skaitytojui tesimi. Rašoma, kad vyriausiasis Lietuvos derybininkas su Europos Sąjunga užsienio reikalų viceministras Vyngandas Ušackas, Kaliningrade susitikęs su aukštais srities ir Rusijos Federacijos atstovais, kalbėjosi apie pasienio, verslo, ekologijos, muitinių darbą, investicijų problemas. Pasak laikraščio, ir kaliningradiečiams, ir Lietuvai rūpi šio regiono ateitis.

„Donelaičio žemės“ korespondentai Vytautas Gaulia, Vanda Vasiliauskienė, Danutė Narušaitė praneša, kad Vasario 16-ąją paminėjo Įsrities (Černiachovsko) lietuvių draugija „Nadruva“ drauge su marijampoliečiais, Tilžėje (Sovetske) – „Birutės“ draugija kartu su šilutiškiais, tauragiškiais bei Sankt Peterburgo kultūros kolegijos moksleiviais.

Kitame straipsnyje apgailestaujama, kad Vokietijos firma „Marko Polo“ išleistame kelionių vadove „Königsberg, Ostpreussen Nord“ Kristijoną Donelaitį vadina vokiečiu: „Jis kaip vokiečiai mokėsi lietuviškai ir vertė poeziją i kaimyninės [suprask, lietuvių – *aut. pastaba*] liaudies kalbą.“ Dr. Napoleonas Kitkauskas straipsnyje „Gėlės ant K. Donelaičio kapo“ išsako susirūpinimą dėl Tolminkiemyje įrengto K. Donelaičio muziejaus. Verkiant reikia perdengti stogą, atnaujinti muziejaus ekspoziciją. Bet kieno lėšomis tai bus atliekama?

Ankstesniuose laikraščio numeriuose fragmentiškai buvo rašyta apie Prūsiją. Šikart spausdinamas šių žemių – Sembos, Notangos, Pagudės, Pamedės, Varmės, Sasnos, Kulmo, Bartos, Galindos, Liubavo – žemėlapis.

Apžvelgdama Karaliaučiaus krašto spaudą, „Donelaičio žemė“ stabteli ties Aveniuro Ovsianovo straipsniu „Atskleista forto praeitis“, pasakojančiu apie Antrojo pasaulinio karo metais sunaikinto Prūsijos muziejaus, turėjusio 200 tūkst. eksponatų, likimą: eksponatai išmėtyti Rastenburge (dab. Kenstin, Lenkija), Ordino pilies požemiuose Karaliaučiuje (Kionigsberge), trečiajame forte prie Kaliningrado. Guodžia tai, kad Kaliningrado miesto taryba ir gubernatorius L. Gorbenka žada skirti lėšų eksponatams – o jų surasta per 16 tūkst. – restauruoti.

„Naujasis varpas“

„Naujasis varpas“ (redaktorius Sigitas Šamborskis) aprašo Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės, atskirų jos draugijų gyvenimą, žvilgsniu nukrypsta ir i Lietuvą. Pateikiama nemažai informacijos apie krašto kultūrinį gyvenimą, lietuviškų ugdymo įstaigų darbą. Sužinome, kad lietuvišką dainą šiame krašte puoselėja net devyni lietuviški meno kolektyvai: ansambliai „Žiedas“, „Šešupė“, „Beržynas“, „Nadruva“, „Raganyta“, Karaliaučiaus ir Tilžės chorai. „Naujajame varpe“ teikiama informacija apie tremtinių grįžimą i Lietuvą, socialinę paramą, išymius krašto žmones

„Naujoji aušra“

Nuo 1998 m. ėjo Tilžės (Sovetsko) lietuviams skirtas laikraštis „Naujoji aušra“ (redaktorės Danutė Norušaitė, Vanda Vasiliauskienė). Jis supažindino skaitytoją su įžymiais Mažosios Lietuvos žmonėmis. O jų būta tikrai daug!

Viename numeryje pasakojama apie Vil-

helmą Storostą-Vydūną, visas jėgas atidavusi Mažosios Lietuvos istorijai, kultūrai, kalbai. Pabrėžiama, kad Vydūnas buvo ne tik mokslininkas, bet ir organizatorius. Kurdamas lietuvių giedotojų draugiją Tilžėje, jis tikėjęs, jog ši „padės giesmėmis, dainomis ir dramatiškais vaidinimais meilę i lietuvių kalbą ir tautą žadinti ir tuomi lietuvių kilmę ir garbę iškelti“. Laikraštis primena, kad Vydūno, mirusio 1953 m. vasario 22 d. Detmolde, palaikai tik 1991 m. Bitėnuose veikusios lietuviškos spaustuovės savininko, bendravusio su knygnešiais, Martyno Jankaus palaikai. Du iškilūs vyrai pagalau atgulė amžinai ilsėtis Bitėnų kapinaitėse.

Šiame laikraštyje rasta vietos ne tik Jonui Bretkūnui, Danieliui Kleiui, bet ir Enziui Jagomastui bei kitiems čia gyvenusiems lietuvininkams, išgarsinusiems tautos istoriją pasaulyje.

Laikraščio laukė Tilžėje įsisteigusių lietuviškų ugdymo įstaigų lankytojai: jiems pateikiama įdomių logogramų, galvosūkių, spausdinamas vienas kitas jų rašinėlis. Apstu ir eiliuotos kūrybos. Brandžiausius eilėraščius spausdino Kaliningrado miesto L. Rėzos lietuvių kultūros draugijos narė, lituanistinės mokyklos mokytoja poetė Rūta Daujotytė-Leonova, jaunieji ketureilii kūrėjai.

Graži lietuvišku vardu „Gintaras“ (redaktoriai Alvydas Muliulis ir Eugenijus Čajauskas) pavadintas laikraštis ėjo vos 4-erius metus. Jo steigėjas – Regioninė Kaliningrado srities lietuvių tautinės kultūros autonomija.

2004 m. nutilo „Naujasis varpas“, dar po septynerių – „Naujoji aušra“, ir tik „Donelaičio žemė“ dar praneša apie Karaliaučiaus krašte gyvenančius lietuvius.

Baltarusijos lietuvių spauda

1861 m. vien Gardino gubernijoje jų buvo 200 tūkst.) darbais: 1994 m. rugsėjį Rimdžiūnuose atidaryta lietuviška pradinė mokykla ir darželis, 1996 m. pradėjo veikti Rimdžiūnų vidurinė mokykla. Tais pačiais metais įvyko Pirmasis Baltarusijos lietuvių suvažiavimas.

1997 m. duris atvėrė lituanistinė mokykla Rodūnioje, 1998 m. lapkritį Baltarusijos lituanistinių mokyklų mokytojai susirinko i seminarą Minske, 1999 m. išleistas J. Tumo-Vaižganto atsiminimų knygos vertimas „Kelias i Červenę“.

Respublikinės lietuvių bendruomenės pirmininkė Virginija Tamauskaitė „Žodyje Baltarusijos lietuviams“ teigia, kad „tolokai nusiritome nuo tos Obels (gimtinės), nuklydom, bet girdim Tave, Lietuva, širdimi jaučiame Tavo ritmą“.

A. Dirginčius, Gardino lietuvių susivienijimo „Tėvynė“ pirmininkas, straipsnyje „Tėvynė“ Gardino krašte“ rašo, kad Pelesos, Gervėčių, Apso ir kituose Baltarusijos miestuose ir kaimuose lietuvių daug. Daug jų, kurie prisimena Lietuvos istoriją ir ją stengiasi atgaivinti šiame krašte. Įamžinta vieta, kur susitiko Vytautas Didysis su Jogaila, prie tilto i senąją pilį pastatyta tautodailininko Ipolito Užkurnio sukurta Vytauto Didžiojo skulptūra, tradiciškai minimos Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo metinės. Pelesos lietuviškos mokyklos mokytoja Antanina Česonienė ir Rimdžiūnų lietuviškos mokyklos mokytoja Birutė Malamienė džiaugiasi, kad tokios

mokyklos yra, kad čia gyvenantiems lietuvių palikuoniams sudarytos sąlygos leisti vaikus i gimtosios kalbos klases.

Gana įdomus skyrelis „Ar žinote, kad“. Ar žinote, kad Baltarusijoje įregistruoti aštuoni lietuvių susivienijimai, kad lietuvių bendruomenės programoms 1994–1999 m. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės skyrė 26 tūkst. 400 Lt, o Lietuvos Respublikos Vyriausybė Pelesos lietuviškos mokyklos komplekso statybai – 1 mln. 76 tūkst. USD, lietuvių kultūros ir švietimo centro Rimdžiūnuose statybai – beveik 2 mln. 919 tūkst. USD.

Paskutiniame numerio puslapyje įrašyta: „Pradžią pradžia ir pabaiga vienam taške ištirpo: nėra pabaigos, yra tik pradžių pradžia, taip suprustume.“

„Lietuvių balsas“ Latvijoje

Latvijos lietuvių visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą atspindi nuo 1931 m. su trumpesnėmis ar ilgesnėmis pertraukomis leidžiamas laikraštis „Lietuvių balsas“. Nuo 1931 iki 1940 m. šio laikraščio tiražas siekė net 35 tūkst. egz. Tuometinio redaktoriaus A. Vroneskio ir redakcijos kolektyvo rūpesčiu laikraštis vienijo Latvijos lietuvius, žadino jų tautinę savimone.

1994 m. atkūrus „Lietuvių balsą“, porą numerių redagavo a. a. Jonas Bakanas, o jau trečiąjį ir visus kitus – Latvijos lietuvių bendruomenės pirmininkė Jovita Budzinauskienė. Ji išlaikė ankstesnių redaktorių užsibrėžtą kryptį informuoti skaitytojus apie Latvijos ir Lietuvos kultūras, visuomeninius įvykius, lituanistinį švietimą, Latvijos lietuvių integravimąsi i šios šalies visuomeninį gyvenimą, norą padėti išsaugoti gimtąją kalbą, etnokultūrą.

1999 m. pavasarį, minint laikraščio atkūrimo penkmetį, buvo išleistas 31-asis jo numeris, o nuo ikūrimo pradžios – 325-asis. Ir beveik kiekviename numeryje spausdinami rašiniai apie lituanistinį švietimą suprantant, kad lituanistinė mokykla yra „kalvė, kurioje ruošiama lietuviškos puoselėjimo pamaina, kurioje ugdoma jaunosios kartos tautinė sąmonė, mokoma gimtosios kalbos, diegiamas tautos istorijos, kultūros, papročių ir tradicijų supratimas“. Negalima leisti, teigia Latvijos lietuvių bendruomenės taryba, kad mumyse išblėstų ir užgestų lietuviškos liepsnelės.

Drauge džiaugiamasi, kad Rygoje veikia lietuvių pagrindinė mokykla (I–IX klasės), Liepojoje prie 8-osios lietuvių vidurinės mokyklos yra suformuotos lietuviškos klasės, taip pat įsteigtos lituanistinės mokyklos Daugpilyje, Jelgavoje, Jūrmaloje, Rygoje, Valmieroje, fakultatyvai Aknystoje, Daugpilyje, Duobelėje.

Neseniai įkurtos Latvijos lietuvių jaunimo sąjungos pirmininkė Rūta Supe pasakoja apie planuojamus šios organizacijos darbus. Užsibrėžta daug: organizuoti kultūrinę švietimą, padėti lituanistinėms mokykloms parenkant joms kontingentą ir organizuojant įvairius renginius, dalyvauti tradiciniuose renginiuose – Latvijos tautinių mažumų vaikų ir jaunimo sporto, lietuvių bendruomenės sporto ir sveikatingumo bei sportiškiausios šeimos šventėse, Margučių konkurse. Gegužės-birželio mėnesį ketinama sukviesti Latvijos jaunimo sąjungos narius i sporto varžybas Jūrmaloje. Norintiems susirašinėti su Latvijos jaunimu pateikiamas adresas: LV-1082 Ryga 82, a / n 141LLB Jaunimo sąjungai.

Lietuvišką dainą propaguoja daugelis atkurose bendruomenėse susikūrusių ansamblių. Donata Gricienė, Ieva Kibartienė pasakoja apie Dobelės LKD ansamblio „Ramunė“, savo programoje turinčio kalėdinių giesmių, teatralizuotų lietuvių liaudies dainų, eilėraščių, susitikimą su Jonišio miesto folkloro ansambliu. Kitur džiaugiamasi Liepojos LKD „Rūta“ choru, sekmadieninės mokyklos vaikų folkloro ansambliu, Daugpilio lietuviškos dainos ansambliu.

Po 2008-ųjų šio laikraščio Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje jau nebeaptinkama.

„Latvijos lietuvis“

Latvijoje dar leidžiamas „Latvijos lietuvis“ bei Latvijos lietuvių politinių representuotųjų draugijos informacinis lapelis. Šio biuletenio yra pasirodę keturi numeriai. Naujausiam spausdinamas kreipimasis i Latvijos lietuvius, politinius represuotuosius, ir raginama dalytis savo prisiminimais apie šiuos laikotarpi, kai už nieką buvo tremiami ir naikinami žmonės. Apgailestaujama, kad vis retėja gretos gyvų represijų liudininkų.

1999 m. rugsėjo 18 d. Latvijos lietuvių bendruomenei sukako dešimt metų. Bendruomenės pirmininkė Jovita Budzinauskienė šia proga rašė, kad skirtingi likimai ir keliai atvedė lietuvius i Latviją. Čia jie surado savo antrąją Tėvynę: „Iš tiesų čia mūsų antroji Tėvynė, kuri priglaudė mus, sudarė sąlygas dirbti ir gyventi.“

Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje saugomi šio laikraščio leidimai iki 2010 m.

Ukrainos lietuvių spauda

Pastaruoju metu sukruto ir neseniai įsikūrusios lietuvių draugijos. I Krymą atskrido pirmoji kregždė – laikraštėlis „Tiltas“. Jame pasakojama apie Krymo autonominės respublikos M. K. Čiurlionio lietuvių kultūros draugijos veiklą, vienijančią keturiolika kuopelių, įsikūrusių Aluštoje, Alupkoje, Eupatorijoje, Džankujuje, Pervomaiske ir dar devyniuose smulkesniuose miesteliuose. Spausdinamos žinutės apie susitikimą su Lietuvos Respublikos Prezidentu Valdu Adamkumi, rengiamas televizijos laidas apie Lietuvą, ruošimasi M. K. Čiurlionio 125-osioms metinėms, straipsniai, skirti Lietuvos istorijai, gimtajai, anot autorių, dainingai kalbai. Laikraščio dėka sužinau, kad Simferopolyje, 16-osios vidurinės mokyklos patalpose, Kavkazskaja g. 33, veikia lietuviška sekmadieninė mokykla, o Treniovo bibliotekoje galima rasti ir lietuviškų knygų, čia įrengta nuolatinė paroda, skirta Lietuvai. Daugelis laikraščio straipsnių iliustruota kokybiškomis Arvydo Šemetos nuotraukomis. Redaktorės Valentinos Loginovos (ji ir M. K. Čiurlionio lietuvių kultūros draugijos pirmininkė) sugalvota antraštė papuošta piešiniu, vaizduojančiu tiltą, jungiantį Lietuvą su Krymu.

111 numeriu su skaitytojais atsisveikinta 2009-aisiais.

Lvovo mieste atsidūrusius lietuvius su draugijos (Lvovo lietuvių kultūros draugija „Medeina“) gyvenimo naujienomis ir žiniomis iš Lietuvos supažindino laikraštis „Požiūris“. Jo tepasirodė tik šeši numeriai: užgeso 2003 m. kovą.

Tarsi kaleidoskopu apžvelgę lietuvišką spaudą už Lietuvos Respublikos ribų, isitinkiname, kad ji atspindėjo už šimtų tūkstančių kilometrų gyvenančių lietuvių norą palaikyti tarpusavio ryšius gimtuoju žodžiu, nenuolti nuo biologinės tėvynės: parodyti, kaip ir kuo pulsuoja Lietuvos gyvenimas.

Ir prisimena per Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Koordinacinės tarybos užsienio lietuvių veiklos programoms remti posėdžius, kuriems pirmininkavo departamento generalinis direktorius Antanas Petrauskas, ištarti žodžiai: „Lietuviškam žodžiui skirtus projektus remkime kiek išgalėdami. Parama jiems – parama mūsų broliams ir seserims“. Ir rėmėme (buvau tos tarybos sekretorius).

Vasario 16-osios akto signatarai

Jurgio Šaulio masoniškiosios ambicijos

Dainora KANIAVIENĖ, Palanga

Pradžia Nr. 5 (823)

Ir nieko nuostabaus, kad antrąsyk kurtų „Lietuvos Didžiųjų Rytų“ nepripažino senąsias masonerijos tradicijas palaikantys „Prancūzijos Didieji Rytai“. Nieko nuostabaus, kad mažokai ir bendravo bei bijojo svetimųjų įtakų. Tai laikas, kai modernios tautos atsikūrė, o gal labiau susikūrė nacionaliniu pagrindu, kai veržėsi iš kitų įtakos. Dar vienos turbūt nesinorėjo. Tapatybės, identiteto klausimai buvo itin jautrūs, todėl deginčiai aštrūs. O ir Lietuvos masonai iš principo negalėjo būti pripažinti tarptautiniu mastu, nes jos nariai dalyvavo tiek politinėse organizacijose, tiek kūrė savitas religines sistemas, taip paneigdami pačią brolijos esmę. Pavyzdžiui, iš Aleksander Giese pateiktos apžvalgos matyti, kad tuo pat metu Austrijos masonų darbų baras apėmė judėjimą už taiką, švietimą, socialines reformas, pavyzdžiui, 1911 m. šioje srityje Hermanas A. Friedas buvo apdovanotas Nobelio premija už taiką²¹, Didžioji ložė aktyviai veikė socialinėje srityje: sprendė vaikų apsaugos ir rūpybos klausimus, kovojo su alkoholizmu. 1926 m. Vienos laisvieji mūrininkai daug prisidėjo steigiant Žmogaus teisių lygą. Dėl pacifistinių idėjų jie kirtosi su nacionalistinių pažiūrų senųjų Prūsijos ložių broliais, tačiau Vienos ložės jokių būdu nebuvo antivokiškos: pavyzdžiui, 1923 m. aktyviai protestavo prieš prancūzų vykdytą Rūro (*Ruhr*, Vokietija) srities okupaciją²². Taigi Lietuvos masonai, kad ir trumpą laiką egzistavę kaip brolija, tačiau suvaidino didelį vaidmenį kuriant Lietuvos valstybingumą. Mykolas Biržiška, Steponas Kairys, Donatas Malinauskas, Jonas Vileišis ir, žinoma, Jurgis Šaulys, buvo iškilūs lietuvių tautinio judėjimo dalyviai bei vadovai, išrinkti Lietuvos Tarybos nariais ir tapę Vasario 16-osios akto signatarais, vėliau užėmę svarbius postus Lietuvos Respublikos mokslo, kultūros ir politikos baruose.

Dargi masonai aktyviai rėmė įvairias organizacijas (jaunimo ir ne tik): skautus, ateitininkus,

Lietuvos šaulių sąjungą – pusiau sportinė, pusiau politinė, visuomeninė, karinė organizacija, kurios svarbiausios deklaruojamos vertybės: tautiškumas, patriotizmas, nepriklausomybė. Į šaulius stodavo ir vyrai, ir moterys. Organizacija priešinosi suvalstybinimui: susiprato kaip laisvos dvasios ir laisvos drausmės kariai. Tiesa, tautiškumą kėlė aukščiausia valstybingumo. Būtent jie nuo 1919 m. pradėjo švęsti Jonines ant Rambynų kalno. Tarp Šaulių sąjungos narių buvo ir Jurgis Šaulys, taigi, panašu, kad ir jam buvo nesvetimos XX a. pirmoje pusėje vyraavusios Lietuvos indoeuropeistų idėjos. Tiesa, dar kur kas anksčiau negu buvo įkurta Šaulių sąjunga Jurgis Šaulys jau domėjosi, kaip ir jie, senovės lietuvių palikimu. Pavyzdžiui, 1902 m. devintame „Varpo“ numeryje (p. 224) aptarė senovės paminklus, o konkrečiau – liūdną Trakų pilies situaciją, kuri netrukus esą pasikeis, nes žinomas archeologas paminklus apsiima prižiūrėti dvylika metų, bet primena, kad liūdni dar stovi Lydos, Krėvos, Medininkų.²³ Taip pat daug rašė „Vilniaus žiniose“ apie baltų gentis: latvių istoriją, prūsų genties situaciją, daug dėmesio skyrė piliakalnių tyrinėjimui Lietuvoje. Leidinio „Lietuva“ puslapiuose, tiesa, skyrė vieną publikaciją ir Suomų šauliams, kaip tik tuomet, kai ir Lietuvoje susikūrė šaulių sąjunga. Publikacijoje teigė, kad jam, kaip šauliui, labai įdomi organizacijos struktūra, nes pastarieji daug prisidėjo prie Suomijos nepriklausomybės siekių: „Jų valdomoji mintis sudaryti didelę pajėgą suomių nepriklausomybei ginti, neatitraukiant nuo darbo žmonių ir neapsunkinant valstybės finansų. Tai siekdami jie ne tik sudaro aiškią karo pajėgą, bet Suomų pilietį auginą kūno ir dvasios tobulume. [...] Ieškodamas pavyzdžių mūsų Lietuvos šaulių sąjungai, pastebėjau, kad mūsų sąjungos organizuotės pradai turi daug panašumų ir kur nesutinka tai tik mūsų naudai. Mūsų sąjungai nėra pavojaus tapti baltaisiais, nes mūsų dvarponiai čia nedalyvauja; bet taip pat nėra pavojaus ir iš kitos pusės, kadangi Lietuvos Šaulių Sąjungą sudaro beveik išimtinai vien ūkininkai. Tokiu būdu ne-

partyvumo vaga mums dar lengviau išlaikyti. // Iliustruotei dėl centralinės idėjos organizuotės noriu pasakyti porą žodžių apie estų [!] partizanus [...] iššaukė tas pats reikalas ir toji pat pradinė forma, kai Suomijos ir Lietuvoj. Tik suomių jos suėmė organizacinis centras, o estuos to nebuvo. Rezultate estų [!] partizanų, kurie taip pat nemaža pasidarbavo kovoje dėl savo tėvynės, žmonės nepakenčia, kadangi jie plėšia gyventojų [!], išdikauja [!] ir girtuoklauja [!].“²⁴ Iš citatos, skirtos Lietuvos šaulių sąjungai palyginti, matyti, kodėl masonams Lietuvoje sudėtingai sekėsi. Tai pagrindžia ir pirmieji šio straipsnio sakiniai, kad kiekviena organizacija turi turėti struktūrą, moralinius, dorovinius narių išpareigojimus, kurių laikytis yra labiau garbė negu prievolė, ir būti menkai priklausoma nuo politikos bei politinių vėjų, ginti pamatines vertybes, atstovauti humanizmo doktrinos šerdžiai – Antikos išminties lobiams, kuriuos J. Šaulys beveik visur pabrėžia. „Tobulame kūne tobula siela“, – sako tiek jis, tiek Antikos kultūros pozicija apskritai. Verta pridurti, kad viso pasaulio masonai nuolat gręžėsi ir gręžiasi į humanizmą ir žmogaus buvimo tarp žmonių problemą, harmonijos paieškas pagal graikiškąją filosofijos sampratą.

Apskritai, jei reiktų padaryti išvadą, viena vertus, tarpukario Lietuvoje masonai aktyviai veikė. Tarp jų yra daug šiandien iškiliais laikomų asmenų: rašytojų, politikų, atradėjų ir kitų pažinimo ir atradimo pasekmės nebijousiųjų. Jei tektų rašyti apie tarpukario masonų organizaciją sekant tų asmenybių pėdomis, tikėtina, kad atsiskleistų visai kitokia lietuviškoji masonų organizacija: sodri humanistinių vertybių, pilna cirkuliuojančios gyvos intelektualios minties. Kita vertus, jie savo organizacijos veiklos neprotolavo, matyt, ir neritualizavo, nevystė tarptautinių ryšių. Tad, kaip paprastai sako Lietuvos masonijos tyrinėtojai, šis organizacinis darinys nepasižymėjo išpūdinga veikla.. Tačiau, atsigręžus į atskirų masonų veiklos užmačius, pavyzdžiui, Jurgio Šaulio ieškojimus ir atradimus, verta pasakyti, kad ne-

mažai prisidėta vystant ir įgyvendinant Lietuvos valstybingumo projektą. Visgi būta, kaip šiandien pasakytų, nepopuliarių sprendimų, suklupimų, bet visa tai tik iš ieškojimų geriausios formos, palankiausios galimybės, remiantis moksliniu žinojimu, patirtimi, kliaujantis protu, racionaliai apskaičiuojant ir visada atsimerant pagrindinį tikslą – humanizmą ir toleranciją žmogui ir kaip individui, ir kaip bendruomenės nariui.

Pabaiga

²¹ Aleksander Giese, *op. cit.*, p. 78.²² *Ibid.*, p. 79.²³ J. M-tas [Šaulys Jurgis], „Senovės paminklai: iš Vilniaus valdybos“, in: *Varpas*, 1902, Nr. 9 / 10, p. 224.²⁴ Jurgis Šaulys, „Suomų šauliai“, in: *Lietuva*, 1919 m. gruodžio 25 d., Nr. 279, p. 18–19.

Reportažas

Lietuviškosios interpretacijos Hamburge: art deco stiliumi atgimė tarpukario Lietuva

Evelina KISLYCH, Hamburgas, Vokietija

Nuo saulėtekio ikisaulėlydžio : „Labas, Lietuva.“ Taip šiais metais skambėjo kvietimas į tradicinį Hamburgo lietuvių bendruomenės organizuojamą Lietuvos valstybės atkūrimo, Vasario 16-osios minėjimą. 98-asis Lietuvos gimtadienis pažymėtas kiek netradiciškai – ore dvelkė *art deco* rūbų ir interjero elegancija, išmoktas ir sušoktas čarlstonas, ragauti tiesiai iš Trakų atkeliavę kibinai.

Hamburgo lietuvių bendruomenės (toliau – HLB) valdyba džiaugiasi šventės testinumu ir tuo, kad kasmet į šventę pavyksta suburti šimtus čia gyvenančių lietuvių. Į minėjimą su puikia nuotaika ir puošniais apdais atvykę svečiai buvo vaišinami pasirinktu gėrimu, o išradingai *art deco* stiliumi pasipuošusios moterys – apdovanotos pavasarinėmis gėlėmis.

Hamburgo centre įsikūrusios jaunimo muzikos mokyklos „Jugendmusikschule“ patalpose vykusiam minėjimo dalyvavo Lietuvos Respublikos ambasados Vokietijoje ministras patarėjas Ramūnas Misiulis, Lietuvos garbės konsulas Hamburge Kurt Bodewig ir Hamburgo vyskupijos atstovas, referentas Michael Becker, atsakingas už užsienio kalbų katalikų misijas Hamburge. Visi jie sveikino lietuvių su valstybine švente, linkėdami nenustoti burtis ir puoselėti savosios lietuviybės.

Žmonės – pagrindas

Gražia šventės tradicija tapo prieš minėjimą vykstančios lietuviškos pamaldos, vedamos jau per 50 metų čia, Hamburge, gyvenančio kunigo Ričardo Baliulio. Pasak jo, šios pamaldos – sena ir labai graži minėjimo tradicija, sukviečianti lietuvių ne tik susikaupti, bet ir apgalvoti šios šventės prasmę. R. Baliulis, drauge su žmona Elena Baliulienė bei HLB puoselėtoja Terese Lip-

šiene, už įžiebtą ugnelę ir ilgai kurenamą HLB židinį, pirmininkės Linos Jahn buvo apdovanoti pavasario gėlėmis. L. Jahn taip pat sveikino į šventę susirinkusius svečius ir pristatė naujai išrinktos Hamburgo lietuvių bendruomenės valdybos narius – Ievą, Akvilę, Kristiną, Loretę, Algirdą, Saulę ir Eveliną, pažymėdama, jog šiemet Vasario 16-osios šventė įvyko būtent šių žmonių dėka.

Muzikinės staigmenos

Minėjimo meninę dalį pradėjo Baltijos šalių choras „Balticoro“, vadovaujamas latvio Gints Racenis. Savąja keturkalbyste (choristai dainas atlieka lietuvių, latvių, estų ir lotynų kalbomis) išsiskiriantis choras žiūrovams dovanojo lietuviškas, kiekvienam iki skausmo žinomas dainas. Skambėjo M. K. Čiurlionio harmonizuota lietuvių liaudies daina „Šėriau žirgelį“, Gyčio Paškevičiaus „Mano kraštas“ bei Gintarės Jautakaitės „Viešpaties lelija“ (solistė Akvilė Kalinaite, akompanavo Julija Kocina).

Akimirka iš Vasario 16-osios šventės Hamburge. Baltijos šalių choro „Balticoro“ (vad. Gints Racenis) pasirodymas. Algirdo Šocho nuotr.

Didžiausių žiūrovų simpatijų sulaukė jaunimo „Trio“ (A. Kalinaite (fortepijonas), A. Šochas (smuikas), I. Pelakauskaitė (sopranas)), susibūręs specialiai šio minėjimo proga bei svečiai – lietuvių ir švedų violončelininkų Vytauto Sondeckio ir Sven Forsberg bei solistės Verene Andronikof (sopranas) koncertai. V. Sondeckis, Hamburge gyvenantis ir jau devynioliktus metus dirbantis NDR orkestre, džiaugėsi vykstančios šventės prasme ir lietuvių susidomėjimu jo atliekama muzika. Išskirtinis šis koncertas tapo taip pat dėl violončelininko Sven Forsberg improvizacijos – tądien vietoje violončelės jis grojo tiesiog smuiku. Tokį meistriškumą stebėję muzikantai teigė, jog šis pasirinkimas – groti smuiku violončelės pozicijoje – neįtikėtina sunkus.

Mikliosios kojelės

Minėjimo metu taip pat pasirodė ir scena drebino dešimtmečius Hamburge

gyvuojantis lietuvių liaudies kolektyvas „Gintaras“, kuriam jau trečius metus vadovauja Kristina Usaitė. Kolektyvas, kurį sudaro skirtingo amžiaus šokėjai, dovanojo žiūrovams tris šokius – „Miestelėnai“, „Gumbinė“ bei „Paukšteliai“. Tokie pat šoklūs jie buvo ir dalyvaudami minėjimo metu vykusiose Astos Borusevičiūtės vadovaujamos šokio – čarlstono – pamokose. Šis šokis subūrė didžiąją daugumą vyresniųjų ir mažųjų šventės dalyvių, kurie drauge mokėsi judėti šio pramoginio šokio ritmu. Dalyvių teigimu, tokia pramoga – puikiai nuteikusi ir palikusi tik geras emocijas. Vakaro programoje taip pat pasirodė grupė „Wave Traffic“, A. Kalinaite ir A. Opazo Ryez, atlikę ir žiūrovams dovanoję geriausius tarpukario melodijas, priverė šokio ritmu pajudėti ne vieną minėjimo dalyvį.

Šventėje taip pat dalyvavo, šokiais bei darbais apie Lietuvą kalbėjo ir mažieji. Šventėje pasirodė ir šoki žiūrovams dovanojo Hamburgo lietuviško darželio vaikučiai (vadovės: Žaneta Pareigis ir Kamilė Danilevičiūtė-Anikin). Visos šventės metu taip pat veikė Hamburgo lietuviško darželio vaikų rankų darbo dirbinių paroda – „Kas man yra Lietuva?“.

Hamburgo lietuvių bendruomenės vardu dėkojame prisidėjusiems prie šventės įgyvendinimo. Rėmėjams – UAB „KG Group“ už finansinę paramą, AB „Žemaitijos pienas“ už dovanotą lietuvišką „Džiugo“ sūrį ir labai pasiilgtus lietuviškus varškės sūrelius.

Taip pat dėkojame visai Hamburgo lietuvių bendruomenei, visiems lietuviams (ypač šokių kolektyvui „Gintaras“), prisidėjusiems prie šios šventės įgyvendinimo ir techninio darbo – stalų stumdymo ir jaukios aplinkos sukūrimo. Nuoširdžiai dėkojame virtuvėje plušusioms moterims – Saulėi Tjardis ir Virginijai Kvietinskienei – ir visiems, prisidėjusiems prie maisto ruošos bei baro veiklos.

Pagerbti „Žaibo“ būrio partizanai

Albertas RUGINIS, Mažeikiai

Gegužės 14-ąją pašventintas Mažeikių r. Židikų sen. Senmiestės kaime, prie kelio Židikai–Lūšė, pastatytas Atminimo ženklas penkiems žuvusiems Žemaičių apygardos „Alkos“ rinktinės „Žaibo“ būrio partizanams: Juozui Ronkauskui-Tulpei, Kleopui Muleriui-Ugniui, Izidoriui Pronckui-Vėjui, Aleksandrui Šetkui-Paparčiui ir Jonui Šetkui-Lakūnui.

Šv. Mišias Židikų Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje už žuvusiuosius aukojo ir Atminimo ženklą pašventino Židikų bažnyčios klebonas Egidijus Jurgelevičius. Žuvusiųjų garbei saliuotavo Mažeikių pirmos kuopos šauliai, vadovaujami kuopos vado Prano Trakinio. Dainavo Mažeikių tremtinių choras „Atmintis“ (vadovė Zita Gužauskienė). Prisiminimais dalijosi žuvusių partizanų giminės Irena Kimtienė, Rita Šilėnienė ir kt. Dalyvavo Viekšnių ir Mažeikių jaunieji šauliukai ir Šilalės rajono tremtiniai. Renginio vedėjas Mažeikių kultūros centro Meno padalinio vadovas Paulius Mylė pagal LPKS Mažeikių skyriaus surinktą medžiagą apžvelgė partizanų nueitą kovos kelią ir jų žūties aplinkybes.

„Žaibo“ būrio vyrai apsilankydavo Ritinės kaime pas Virkšienę. MGB užverbavo jos dukterį Juze. Pasirėmusios jos parodymais, Židikų ir Ylakių igulos 1947 m. vasario 26 d. ties Kentaučių ir Kugių kaimais surengė pasalas. Ilgai laukę baltais apsiaustais apgęti kareiviai kovo 3 d., 23 val. 40 min., pamatė i Kugių kaimą važiuojančias roges su trimis ginkluotais partizanais. Susišaudymo metu buvo nukautas partizanas Juozas Ronkauskis-Tulpė, gimęs 1918 m. Bukončių kaime. Nušautas ir arklys, priklausęs Sugaudžių kaimo gyventojui Juozui Pociui.

Kovo 4-ąją, 5 val., kita pasaloje buvusi kareivių grupė Kesmino sodyboje pamatė Kleopą Mulerį, kuris pabeldė į langą ir pašvietė žibintuvėliu. Kareivis Igaševs automato serija jį nukovė. Paėmė žuvusiojo K. Mulerio automatą PPŠ, anksčiau priklausiusį kovo 1-ąją nušautam MGB kareiviui Taraševičiui, pistoletą „Parabellum“ ir granatą F-1. Kesmino sodyboje kareiviai aptiko bunkerį, kuriame rado sugedusį lėktuvinį radijo siųstuvą. Kitą dieną už 500 m nuo Kesmino sodybos rastas sužeisto Broniaus Griciaus automatas. Sodybos savininkas Kesminas ir nušauto arklio savininkas Sugaudžių kaimo gyventojas Vaclovas Pocius buvo suimti.

Juozo Ronkauskio ir Kleopo Mulerio kūnai Židikų miestelio aikštėje sribų niekinami išgulėjo apie savaitę, po to buvo nuvežti i Daurių durpyną ir sumesti i duobę. Juozo

Atminimo ženklas. Birutės Ovčinkovos nuotr.

Ronkauskio tėvas, pavasarį nuėjęs i durpyną, rado Kleopą Mulerį, imesą i duobę žemyn galva, o jo sūnaus galva kyšojo iš duobės, ir vėjas šiureno plaukus... Vietinis kaimo pusbernis padėjo tėvui užkasti partizanų palaikus. Juozo Ronkauskio sužadėtinė vėliau ištekdėjo už Juozo brolio Bonifaco.

Broniaus Griciaus svainį, Ritinės k. gyventoją S. O. Židikų MGB užverbavo. Jo slapyvardis – Stukas. Jis pranešė, kad Užpelkių k. pas Magdę Liutikienę, gimusią 1918 m., 1947 m. balandžio 15 d. ateis Griciaus būrio partizanai. Gavę tokią žinią, Židikų MGB viršininkas kapitonas Devetjarovas ir jaunesnysis leitenantas Matulionis su vienuolika igulos kareivių apsupo Liutikienės namą. Naktį atėjo trys partizanai, bet pajutę pasalą pradėjo trauktis. Devetjarovas liepė kareiviui Bogdanovui raketomis apšviesti teritoriją. Kareivis iš vienuolikos turėtų raketų šešias jau buvo praradęs, o iš likusiųjų iššovė tik viena. Kautynių metu buvo nukautas partizanas Izidorius Pronckus-Vėjas, Branginėlis, gim. 1927 m. Užpelkių kaime. Rastas ir paimtas jo rusiškas karabinas ir belgiškas pistoletas. Mūšio metu dar paimta partizanų angliška milinė su viršilos antpečiais, sovietų armijos vatinukas, pilotė su raudona žvaigžde, keturiasdešimt šovinių, granata ir duonos kepalas.

Pagal agento Stuko pranešimą Židikų MGB 21 kareivis, vadovaujami kapitono Devetjarovo ir leitenanto Masadovo, 1947 m.

Nuotraukoje (iš kairės) partizanas Izidorius Pronckus, partizanų motina Julija Pronckienė, augintinis berniukas, partizanų motina Antanina Šetkienė, partizanas Liudas Pronckus. Užpelkių kaime prie Pronckų namo apie 1945–1946 m.

gruodžio 3 d., 22 val., apsupo Augzelių kaime Baranausko vienkiemį, kuriame buvo švenčiamas Barboros Baranauskaitės gimtadienis. 2 val. nakties iš namo išėjo žmogus. Pasaloje buvęs kareivis liepė jam stoti. Žmogus puolė bėgti, už 150 m nuo namo buvo pašautas. Tai buvo Liudvikas Pronckus-Artistas, gimęs 1929 m. Užpelkių kaime. Jis vėliau buvo nuteistas 25-eriems metams lagerio. Liudviko brolis Antanas Pronckus, gimęs 1925 m., laisvėje išsilaikė ilgiau. 1951 m. sausio 13 d. jį, tuomet jau priklausiusį Gerulskio būriui, apsupo pas Žuriene Augzelių kaime. Kautynių metu sužeistas nusišovė. Partizanų motina Julija Pronckuvienė ir jos duktė Stasė Pronckutė buvo suimtos ir nuteistos po 7-erių metų lagerio.

Ylakių sribai 1947 m. rugpjūčio 14 d., važiuodami pro Užpelkių kaimo Julijos Pronckuvienės sodybą, pamatė i daržinę bėgantį berniuką. Įtarė, kad kažkas daržinėje yra, dėl to ją apsupo ir rado tris vyrus. Iš karto nušovė Aleksą Šetkų-Papartį, kuris jau anksčiau buvo sužeista ranka ir šonas per susišaudymą su Židikų sribu Buta. Joną Šetkų-Lakūną sužeidė, ir jis negalėdamas pabėgti nusišovė. Trečiam vyrui – Liudvikui Pronckui – pavyko išbėgti ir pasiekti mišką.

Trečias brolis Antanas Šetkus-Balandis, gimęs 1921 m., kartu su Antanu Kačerausku-Vilku slėpėsi Latvijos miškuose Vainodės apylinkėse, Karklės, Lucės vienkiemiuose. MGB agento Čaikos Antanas Šetkus buvo

išduotas ir 1948 m. sausio 14 d. paimtas nelaisvėn Latvijoje Vainodės apylinkėse, Lucės vienkiemyje. Nuteistas 25-eriems metams lagerio. Grįžęs gyveno Pasvalyje.

Likusį vieną Antaną Kačerauską jo brolis Emigijus, apkrovęs šienų, nuvežė i Mažeikių MGB legalizuotis. Vėliau jis buvo teisiamas Klaipėdoje.

1947 m. rugsėjo 16 d. Vadagių kaime žuvus būrio vadui Broniui Griciui (ten dabar stovi Atminimo ženklas), buvo suimti ir nuteisti įvairiomis bausmėmis keturiolika asmenų. Po jo žūties būriui vadovavo partizanas nuo 1945 m. Pranas Liutikas-Bizūnas, gimęs 1916 m., gyvenęs Palūšės kaime. Drauge jis tapo „Alkos“ rinktinės vado pavaduotoju.

1948 m. vasario 28 d. Židikų apylinkėje V. Mockaus sodyboje sribai suėmė Aleksandrą Stonį-Algį, Šaulį, gimusį 1922 m. Mažeikiuose, vokiečių dirbusį geležinkelio pagalbinėje policijoje. „Žaibo“ būryje A. Stonys buvo nuo 1946 m. Turėjo padirbtus dokumentus Mato Kivylio vardu. Juos buvo gavęs iš „Alkos“ rinktinės vado K. Venckaus, mat ruošėsi su Ona Bučaitė išvykti i Vilnių ir ten pasislėpti. Tai buvo paskutinis „Žaibo“ būrio partizanas. Beje, Ona Bučaitė (vėliau – Linkevičienė) grįžo iš Potmos lagerio ir gyveno Kuršėnuose.

Pranas Liutikas su broliu Adolfu Liutiku-Plienu, gimusiu 1930 m., žuvo kautynėse su okupantais 1948 m. liepos 12 d. Skuodo r. Erslos kaimo Laumaičių miške. Palaidoti Norvydžių kapinėse.

Iškilmų dalyviai

Šv. Mišias už žuvusiuosius aukojo ir Atminimo ženklą pašventino Židikų bažnyčios klebonas Egidijus Jurgelevičius

Knygos

Molėtų rajono savivaldybės meras Stasys Žvinys išeikė padėką Dainorai Juchnevičiūtė-Vaivadienėi

Antano Juknevičiaus „Prisiminimų pabiros“ – amžina dovana dvarininkams Grauziniams

Violeta ŽALALIENĖ, Molėtai

Birželio 9 d. LK Vilniaus igulos karininkų ramovėje įvyko Antano Juknevičiaus knygos „Atsiminimai“ (Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016, 408 p.) pristatymas.

Sveikinimo žodžius knygos sutiktuvių proga tarė Vilniaus igulos karininkų ramovės viršininkas Gaudentas Aukštikalnis, Vilniaus molėtiškių draugijos pirmininkas Vilius Maslauskas, Molėtų rajono savivaldybės meras Stasys Žvinys. Lengvai perskaityta, retos žodžio kultūros, logiškos,

švarios kalbos knygą pristatė prof. Petras Bražėnas, prabrėžęs, kad knygoje galime rasti XX a. pirmos pusės tikslų, korektišką istorijos eskizą, labai sodrų našlaičio buities, dvarų kultūros aprašymą, pasakojimą apie to meto mokyklą bei susipažinti su šios asmenybės formavimosi istorija, saviugdą programą, asmenybės patriotizmo augimu, kuris ir buvo svarbiausias A. Juknevičiaus viso gyvenimo variklis. Savo ruožtu apie žodžiu iliustruotą istoriją, pirmą lietuvių advokatą Vilniaus krašte kalbėjo ir trumpai jo biografiją pristatė gyd. Alma Šlamaitė.

Už labai gražų ir kuklų knygos gimimą dėkojo ir nacionalinio Lietuvos istorijos laikraščio „Voruta“ steigėjas, leidėjas ir vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius. Atsiminimais apie savo tėvą dalijosi ir knygos perliukus citavo knygos sudarytoja, Antano Juknevičiaus dukra, Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė.

Knygos sutiktuves savo išpūdingai atliekamais kūrinių vainikavo Molėtų kultūros centro mišrus vokalinis ansamblis „A Capella“, vadovaujamas Violetos Zutkuvičienės.

Juozas Vercinkevičiaus nuotr.

Lietuvos karalystės istorija

Dingusios Lietuvos karalystės paieškos

Violeta RUTKAUSKIENĖ, JAV

Mindaugo karalystės – Naujosios Lietuvos – iškilimas, gavus Šventojo Sosto patepimą ir popiežiaus palaiminimą, suteikė Lietuvai ypatingą statusą, garantavusį jai visišką savarankiškumą ir politinės veiklos laisvę bei galimybę nepriklausomai tvarkyti karalystės vidaus reikalus. Netikėta pirmojo karūnuotojo Lietuvos karaliaus Mindaugo žūtis 1263 m. sudavė skaudų smūgį naujosios, europietiškos Lietuvos idėjai. Tačiau istorinis palikimas rodo, jog idėja nežuvo: Mindaugo sukurta ir įtvirtinta stipri centralizuota valstybė išliko, o karališkoji tradicija nenutrūko, karaliaus / monarchinės valdžios testinumas Lietuvoje nesutriko. Naujasis valstybės statusas nepasikeitė, Lietuvos karalystė nebuvo atšaukta, panaikinta ar suspenduota. Viduramžiais karalių žūtis, galima sakyti, buvo to meto kasdienybė. Karalių keitė karalius, bet niekas nesikėsino į karališkus titulus, valstybės įgytą statusą.

Žvelgiant į mūsų istoriją, po karaliaus Mindaugo mirties įsivyravo keista padėtis: istorikai jau daugelį amžių triūbija apie nutrūkusią Lietuvos karalystės giją, o išlikę originalūs dokumentai, antspaudai, heraldika pasakoja ir liudija apie Lietuvos karalius ir karalystę. Bandoma įtikinėti apie Mindaugo atsimetimą nuo krikščionybės, prarandant Lietuvos karalystės statusą, bet konkrečių įrodymų, jog tai įvyko – nei vieno. Vieninteliai išlikę rašytiniai „dokumentai“ Mindaugo apostazei paliudyti, ko gero yra sovietmečiu parašytos Justino Marcinkevičiaus dramos „Mindaugas“ ir „Katedra“, kurių literatūrinė vizija, atrodytų, yra užvaldžiusi atskirus istorikus, ir jie, kad ir kaip bebūtų keista, baigia įtikėti poeto kūrinio, laiko kūrinyje minimus faktus tikrais.

Drauge girdime tvirtinimų, jog po Mindaugo ir jo sūnų žūties Lietuvoje neliko nei karaliaus, nei karalystės ir netgi pačios karališkos tradicijos. Tačiau tokie teiginiai nėra pagrįsti rimtais argumentais. Nėra nei vieno dokumento, liudijančio, jog žuvus pirmajam Lietuvos karaliui, buvo panaikinta karalystė ir įkurta Lietuvos kunigaikštystė. Priešingai,

platus istorinis palikimas iškalbingai rodo: – po karaliaus Mindaugo ir jo ipėdinių mirties Lietuvoje karališkoji tradicija nenutrūko, karaliaus valdžios testinumas Lietuvoje išliko, tačiau pati monarchijos tradicija plėtojosi kiek kitaip nei tuometinėje Europoje buvo priimta ar įprasta.

Po kaimynų karališkas tradicijas pasižvalgius

Lyginant Mindaugo, o vėliau ir jo palikuonių: Traidenio, Vytenio, Gedimino, Algirdo, Kęstučio, pagaliau Jogailos bei Vytauto sukurta ir sustiprinta naująją Lietuvos valstybę, su šalia esančiomis jos kaimynėmis, tokiomis kaip kad to meto Lenkija, Vokietija, Vengrija, pomindauginė Lietuva iškyla kaip pavyzdinė monarchija Europoje. Žvelgiant į mūsų kaimynę Lenkiją, kuri savo plotu buvo bent tris kartus mažesnė nei Lietuva, ir aptariamuoju laiku gyveno susiskaldžiusi į daugybę kunigaikštysčių, vokiečių bei čekų vasalinę priklausomybę, šių karaliams reiškiant pretenzijas į lenkų valdovo sostą, pačiai Lenkijai patiriant ne vieną krizę dėl karalystės statuso, ne kartą prarandant karalystės privilegijas bei karalių regalijas, pradėdi galvoti, kad mūsų rašoma pomindauginė istorija tikrai kažkur prasilenkia su tiesa.

O, kad taip yra, padeda suprasti ir žvilgsnis į mus supančių tautų istoriją. Būtent kaimyninių valstybių istorija leidžia pajauti, kad ne viskas vyko pagal šiuolaikinių istorikų surašytas taisykles, jų susigalvotus scenarijus ar kuriamus mitus. Lenkijos karalystės bei aplinkinių šalių istorija – puikus pavyzdys, rodantis, kad karališkosios tradicijos daugelyje šalių plėtojosi skirtingai, neturėjo bendrų taisyklių, arba, jei jos ir buvo, tai jų ne visada buvo griežtai laikomasi. Kaip rodo plati istorinė literatūra, kiekviena atskira Europos šalis karališkosios didenybės tradicijų laikėsi skirtingai, jas interpretavo, kūrė pagal savo ar valstybės poreikius ir susidariusias aplinkybes.

Karūnaciją ne visada lydėjo popiežiaus palaiminimas

Po pirmojo Lietuvos karaliaus Mindaugo mirties Lietuvos valdovų titulai ilgai įvairavo. Lietuvos istorikai pripažįsta, kad jau Traidenis, o vėliau ir Gediminaičių pradininkai, ankstyvieji šios giminės valdovai bei jų tolimesnieji palikuonys galėjo būti tiesiogiai giminystės ryšiais susiję su Mindaugu ir jo sūnumi Vaišvilku¹, jie patys skelbėsi karaliais, amžininkų taip pat buvo tituluojami Lietuvos karaliais, o Lietuva įvardijama kaip karalystė. Visa tai tik parodo, kad karališkoji tradicija buvo tęsiama ir nenutrūko.

Tiesa, Vakarų pasaulyje viduramžiais buvo susiformavusi tam tikra krikščioniškos karalystės ir krikščioniško karaliaus samprata, kuri karaliaus išaukštinimą siejo su privalomu popiežiaus, o kartais imperatoriaus palaiminimu, būtinai palydėtu (arki)vyskupo pašventinimo ceremonijos. Tokia karūnavimo ir karalysčių steigimo tvarka Europoje, anot dabartinių tyrinėtojų, susiformavo dar nuo Karolingų dinastijos laikų. Todėl išgalėjo nuomonė, jog krikščioniškoje Europoje karaliais pripažįstami tik popiežiaus palaiminimą ir bažnytinį patepimą gavę asmenys. Tačiau istorija rodo, kad tokios išvados nėra teisingos, o tokios taisyklės galiojo ne visada, ne visur ir ne kiekvienam karaliui. Kad tokių atvejų būta nemažai, byloja ir pati istorija. Frydrichas II (*Friedrich / Frederic*), gyvenęs 1194–1250 m., Šventosios Romos imperatorius, Sicilijos ir Vokietijos karalius, ne kartą popiežiaus buvo atskirtas nuo bažnyčios (ekskomunikuotas), pasmerktas ir net paskelbtas antikristu, tačiau jam tai nesutrukdė pasiskelbti Jeruzalės karaliumi

ir valdyti šios karalystės (1229–1243) apie keturiolika metų. Įdomiausia tai, jog pati jo karūnacija vyko netradiciškai: be jokio vyskupo palaiminimo ir net aplinkui nesant, nedalyvaujant nei vienam kunigui, galėjusiam palaiminti naująjį Šventosios Žemės karalių. Frydrichas II tiesiog pats savo karių ir didikų akivaizdoje užsidėjo karūną ant galvos ir, kariaunai džiūgaujant, pasiskelbė karaliumi². Netradiciškai karūnavosi beveik visi mūsų kaimyninės Lenkijos valdovai.

1229 m. Frederikas II karūnuojasi Jeruzalės karaliumi

¹ R. Dediala, „Apie nežinomąjį Daumantą“. Prieiga per internetą – www.alkas.lt, 2012.12.
² M. Paine, *The crusades: History & myths revealed*, New York, 2009, p. 148–159.

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos okupacijų istorija

Gedulas ir viltis

Atkelta iš 1 p.

ir pasirašė savitarpio pagalbos sutartį. Jau kitą dieną – spalio 11-ąją – buvo parengta NKVD instrukcija dėl „priešsąjoniško elemento“ likvidavimo. Nurodyta likviduoti priešsąjoniškų partijų narius, policininkus, karininkus, valstybių departamentų tarnautojus, dvasininkus, svetimų valstybių piliečius ir net asmenis, susirašinėjančius su užsienio piliečiais.

1940 m. birželio 14 d. Stalino vyriausybė pateikė Lietuvai ultimatumą: 1. Teisti vidaus Reikalų ministrą už kenkimą sovietų iguloms. 2. Išileisti neribotą sovietų kariuomenės skaičių. 3. Sudaryti palankią Sovietų Sąjungai vyriausybę... Naktį iš 14 į 15 d. vyriausybė posėdžiavo ir ultimatumas buvo priimtas. Ir jau liepos 7 d. A. Sniečkus patvirtina „...priešvalstybinių partijų vadovaujančio sąstato likvidacijos planą“. Pagal šį planą buvo suimta 2 000 žmonių. Už akių jie buvo nuteisti sunkiems darbams į šiaurę bei Tolimuosius Rytus. Pagrindinis žmonių deportavimas į Sibirą buvo vykdomas 1941 m. birželio 14–18 dienomis. Deportacijoms vadovauti buvo komandiruota speciali NKVD karininkų grupė iš Maskvos. Slaptai atvyko

Šventosios uosto administratorius Leonas Ramanauskas 1934–1940 m.

Stalino asmeninis sekretorius Malenkovas, kuris įsakė „... panaudoti šautuvus ir kulkas, jeigu pritrūks vagonų suimtiesiems pervežti“. Buvo pareikalauta vien iš Lietuvos išgabenti 700 000 žmonių... Naujas deportacijas nutraukė karas.

Aš tą birželio 14-osios rytą labai gerai prisimenu. Iš vakaro per radiją transliavo A. Tolstojaus apsakymą „Duona“. Pranešė, kad tęsinio galėsime klausytis birželio 14 d. vakare. Taigi, man ryte rūpėjo, ar spėsime iki vakaro grįžti namo. Nespėjome. Teko sugrįžimą atidėti 17-ai metų. Tuomet vaikiškas protas negalėjo suvokti padėties tragizmo. Atsimenu, kad pro virtuvės duris norėjau išeiti į lauką, bet ten stovėjo vyras su pistoletu ir manęs neišleido. Atvežė mus į Kauno geležinkelio stotį. Ten spūstis. Kai kurie su savimi atsivežė per daug daiktų, kuriuos kareiviai negailestingai išmesdavo lauk. Apie trėmimą sužinojo ir pasmerktųjų giminės. Jie bėgiojo nuo vagono prie vagono, šaukė artimųjų vardus, bandė kažką pasakyti, perduoti. Šauksmas, ašaros, vaikų klyksmas, nerimas, maldos...

Iš ilgos kelionės uždaramame vagonė išpūdziai migloti. Vaikiškas protas negalėjo suvokti padėties tragizmo. Kai kuriose stotyse tiesiai ant platformos buvo sukrauti duonos kepalukai, galima buvo gauti karšto vandens. Rusijos platybėse, artėjant prie bet kokios stotelės, šalia vagonų su ištiestomis rankomis bėgdavo paaugliai šaukdami: „Chleba, chleba...“ Tai buvo pirmasis mano išmoktas rusiškas žodis. Ilgai visi tremtiniai siekė suvokti – „Už ką?“

Už ką? Neįmanoma suvokti, kad be teismo ir be priežasties žmonės gali būti tremiami. Vėliau ypač amerikiečiai stebėjosi, kodėl nesikeipėme į advokatus, kodėl nepasakėme, kad jie pažeidžia asmens bei privačios nuosavybės neliečiamybės principą... Naivuoliai. Kadaise Krylovo pasakėčioje aprašytas vilkas, prieš sudraskydamas ėriuką, „... taikėsi parodyti, kad daras teisingai, baudžias tiktai kaltus – apkaltino vargšelį, kad tas jam drumsčia

vandenį. Stalino atsiųsti į Lietuvą „vilka“ ir vietiniai pakalikai taip pat panorėjo suteikti trėmimui teisinį pagrindą.

Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, pavyko patekti į saugumo komiteto rūmus ir susipažinti su dar 1941 m. birželio 8 d., sekmadienį (!), parengtu mūsų šeimos tremties rusų kalba parašytu lietuviškoje formoje nutarimu ir tą baisią naktį atliktos kratos protokolu:

„Ramanauskas Leonas nuo 1924 iki 1926 metų priklausė fašistinei Šiaulių sąjungai, o nuo 1937 metų – fašistinei tautininkų partijai. Be to, būdamas Šventosios uosto administratoriumi, žiauriai elgėsi su darbuotojais ir tarnautojais.

1936 spalio 8 d. už „atkaklų“ darbą Lietuvos Respublikos prezidentas apdovanojo jį Vytauto Didžiojo ketvirtuo laipsnio ordinu... Išvada: Ramanauską Leoną, kaip socialiai pavojingą pilietį, ištremti.“

Trėmimo metu namuose buvo atlikta krata. Kratos metu rasta: lenkiškų monetų, Latvijos bronzinė moneta, Vytauto Didžiojo ordinas (*Orden Vitavta Velikogo*), lenkiškų pinigų (popierinių) – 100 zlotų, viena metalinė moneta metalinė. Ar neatrodo, kad Ivano Krylovo pasakėčioje „Vilkas ir ėriukas“ vilko kaltinimai ėriukui buvo svaresni? Koks gi buvo tas „atkaklus“ L. Ramanausko darbas?

Knygoje „Mano kova“ (*„Mein Kampf“*) A. Hitleris aiškiai išdėstė siekį viešpatauti Europoje ir žengiant į Rytus praplėsti „gyvenimiškąją erdvę“ (*„Lebensraum im Osten“*). Ne tik politikams buvo aišku, kad anksčiau ar vėliau A. Hitleris pareikalaus ir Klaipėdos (Mėmelio) krašto, tad Lietuvai būtina buvo turėti kitą uostą, kur galėtų švartuotis ne tik irklinės žvejų valty. Taip pat svarbu buvo pradėti naujų laivų gamybą bei senų laivų remontą. Vyriausybė delsti negalėjo, tad 1934 m. Finansų ministerijos teikimu Lietuvos Vyriausybė Šventosios uosto administratoriumi paskyrė Leoną Ramanauską.

Kandidatai į trėmimą – „priešsąjoniškai elementai“ – L. Ramanauskas (1901–1968) su sūnumis Zigmundu ir Vytautu

Jaunasis administratorius negailėjo jėgų sutvarkyti Šventajai ir jos uostui – per penkerius darbo metus buvo pastatyta laivų remonto dirbtuvė, apželdinta uosto teritorija, pastatyti gyvenamieji namai uosto tarnautojams ir darbininkams, nauja dviejų aukštų mokykla, įkurtas žvejų kooperatyvas, tvarkęs žuvies perdirbimą, buvo pradėta statyti jūros molų sistema, skirta uosto akvatorijai apsaugoti nuo smėlio sraunų. Uosto administratoriaus sumanymas, kruopštumas ir pareigingumas buvo pastebėti ir įvertinti – Lietuvos Respublikos prezidento A. Smetonos įsaku Leonas Ramanauskas buvo apdovanotas ketvirtuojo laipsnio Vytauto Didžiojo ordinu.

Nors ir patyrė daug negandų, lietuviai Sibire neprarado vilties. 1942 m. atsirado viltis, kad per Šiaurės vandenyną tremtiniai bus gabenami į Ameriką. Deja, toliau amžino išalo žemės niekas nenukeliavo. Vėliau tikėjomės, kad pasibaigus karui grįšime į Lietuvą. Ir šios viltys nepasitvirtino. Prireikė Stalino mirties, kad šokia tokia teisybė būtų atstatyta. Bet svarbiausia – anksti supratome, kad be alinančio darbo yra dar ir skaitymas, muzikavimas, pažintinių galių plėtojimas bei protinis lavinimas. Puoselėtos mūsų protėvių ir tėvų vertybės, tai, kas yra žmogaus viduje, turėjo žymiai didesnę įtaką išgyvenimui nei bet kokie išoriniai poveikiai. Tos vertybės buvo ir yra tvirtas vilties pagrindas.

Nuotr. iš autoriaus asmeninio archyvo

Okupuoto Vilniaus krašto istorija

Lietuviai Lenkijos okupuotoje Lietuvos dalyje

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Pradžią Nr. 4 (822)

Pasak peticijos, Lenkijos lietuvių būklė jau tiksliai nušviesta Vilniaus lietuvių visuomenės raštuose Lenkijos vadovams: 1937 m. vasario 20 d. memoriale prezidentui ir 1938 m. kovo 31 d. memoriale Ministrų Tarybos pirmininkui. Pažymėtina, kad 1935 m. balandžio 23 d. Lenkijos konstitucinis įstatymas ir kiti valstybės aktai suteikia visiems šalies piliečiams vienodas teises, leidžia tautinėms mažumoms už savo lėšas steigti labdaros, visuomenines ir kitas organizacijas, mokyklas. O šiuo metu lietuvių visuomenė Lenkijoje praktiškai likusi be jokių švietimo įstaigų: mokyklų, bibliotekų, be spaudos, visuomeninių organizacijų ir t. t. Pageidavimai išdėstyti dvidešimtyje punktų.

Peticijoje, be kita ko, prašoma leisti mokyklas lietuvių kalba, Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijai pripažinti viešosios mokyklos teises, į pradines mokyklas gražinti lietuviams mokytojus ir kt. Toliau: iškeldintiems lietuviams leisti grįžti į savo vietas, teisės magistrams lietuviams suteikti teisę verstis teismine praktika, atnaujinti privačios lietuvių gimnazijos Švenčionyse veiklą, panaikinti draudimą veikti devynioms lietuvių draugijoms ir kt. Paskutinis punktas: atšaukti draudimą universiteto Lietuvių studentų sąjungos nariams naudotis savo vėliava, kepuraitėmis ir monograma.

„Vilniaus žodžio“ 1938 m. birželio 24 d. Nr. 30 „Kronikos“ skyriuje yra informacija apie Lietuvių mokslo draugijos (LMD) uždarymą. Draugija gavusi Lenkijos Vidaus reikalų mi-

nisterijos raštą, kuriame pagrindžiamas šios organizacijos veiklos nutraukimas.

Draugijai prikišta: 1) ji dirbusi už Lietuvos pinigų ir pagal iš anksto jai pateiktus planus, t. y. draugija buvusi svetimos valstybės, su kuria Lenkija tuomet neturėjusi nei diplomatinio, nei konsulinio santykių, ekspozitūra (agentūra), o tai grėsė valstybės saugumui; 2) LMD kasos knygą vedęs ne kasininkas, bet valdybos pirmininkas, kas prasilenkia ne tik su draugijos įstatais, bet ir su įstatymais; 3) nežinoma, ką LMD dariusi su kažkokia 100 zlotų suma; 4) buvo nuslėpti kai kurie išmokėjimai „Ryto“ draugijai; 5) neįrodyta, iš kokių šaltinių LMD gaudavusi lėšų; 6) LMD Lenkijoje platinusi debito neturinčius spaudinius.

Draugijos valdyba bylą perdavė Aukščiausiajam administracijos tribunolui, tačiau iš to nieko neišėjo.

Akylaus okupantų žvilgsnio neišvengė net grynai religinės lietuvių pasauliečių organizacijos. Vos 1938 m. rudenį Vilniaus arkivyskupijos Katalikų akcijos institutas suorganizavo ir lietuvių sekciją, kuriai vadovauti arkiv. Jalbžykovskis pakvietė kun. Kazimierą Pukėną (Nepriklausomoje Lietuvoje panaši organizacija vadinosi Katalikų veikimu). Buvo įsteigta keliolika sekcijos skyrių: Daugėliškioje, Tverėčiuje, Vosiūnuose (tik neaišku kuriuose: prie Dynsno Ignalinos r. ar prie Adutiškio Švenčionių r.), Mielagėnuose, Strūnaitėje, Švenčionyse, Varėnoje, Valkininkuose, Marcinkonyse, Rudnioje (Varėnos r.), Gervėčiuose. Pasak „Vilniaus žodžio“ 1938 m. gruodžio 9 d.

Nr. 58 „Kronikos“, Lietuvių katalikų akcijos skyriai jau buvo uždarinėjami. Arkiv. Jalbžykovskio parėdymu kun. Pukėnas gruodžio 5 d. atleistas iš Katalikų akcijos instituto lietuvių sekcijos vadovo pareigų, o nauju vadovu paskirtas „Vilniaus aušros“ redaktorius kun. Vincentas Taškūnas. Administracinės valdžios įsakymu Lietuvių katalikų akcijos mergaičių skyriai Daugėliškioje, Mielagėnuose, Švenčionyse ir Valkininkuose uždaryti.

Pranešimą Lenkijos piliečiams apie lietuvių padėtį Vilniaus krašte ir lietuviškas mokyklas 1935–1938 m. paskelbė Tautinis Vilniaus lietuvių komitetas. Pranešimas be datos, atrodo, paskelbtas 1938 m. gruodžio 1 d. (MAB, f. 254, b. 558). Jame remiamasi J. Pilsudskio 1919 m. balandžio 22 d. atsišaukimu į buv. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojus, lenkų kariuomenei balandžio 21 d. pirmą kartą užgrobęs Vilnių. Atsišaukime, tarp kitko, skelbta: „Noriu duoti jums galimybę vidinius, tautinius ir tikiybinius klausimus spręsti taip, kaip patys to norėsite, be kokio nors smurto ar prievartos iš Lenkijos pusės.“ Primenama, jog ir 1935 m. balandžio 23 d. Lenkijos konstitucinis įstatymas (*Ustawa Konstitucyjna*) užtikrina tautinėms mažumoms jų laisvą vystymąsi: „Valstybė garantuoja piliečiams galimybę plėtoti jų asmenines vertybes bei sąžinės, žodžio ir organizacijų laisvę... Nei kilmė, nei tikyba, nei lytis, nei tautybė negali būti dingstimi šioms teisėms apriboti.“ Minėtas įstatymas pakartojo kai kuriuos 1921 m. kovo 17 d. Lenkijos konstitucijos straipsnius, pvz., 109 str.: „Kiekvienas

pilietis turi teisę išlaikyti savo tautybę ir rūpintis savo kalba bei tautinėmis ypatybėmis“; 110 str.: „Tautinėms, tikiybėms ir kalbinėms mažumoms priklausantys Lenkijos piliečiai, kaip ir kiti piliečiai, turi teisę už savo lėšas steigti, prižiūrėti ir valdyti labdaros, religines ir visuomenines įstaigas, mokyklas bei kitas auklėjimo įstaigas, laisvai vartoti jose savo kalbą ir vykdyti savo religijos reikalavimus.“

Tačiau per 1927 m. retorsijas uždaryta apie penkiasdešimt lietuviškų mokyklų (lig tol jų buvo apie pusantro šimto). Mokyklų uždarinėjimas tęsėsi ir toliau: 1934–1935 mokslo metais lietuvių švietimo draugijos dar turėjo trisdešimt šešias pradines mokyklas, o 1938–1939 mokslo metais jų, išlaikomų „Kultūros“ draugijos, liko tik dvi – viena Vilniuje, kita Pašaminėje Švenčionių apskrityje (paskutinė „Ryto“ dr-jos mokykla uždaryta 1938 m. vasario 26 d. Varėnos r. Dainavos kaime). Vietoj lietuviškų mokyklų steigiamos lenkiškos, nors lietuviškomis mokykloms jų patalpos, anot lenkų valdžios išvedžiojimų, dažnai netiko. Taip atsitiko Musteikoje Marcinkonių valsč., Kaniavoje ir Girežeryje Varėnos valsč., Tiltuose Valkininkų vlšč. ir t. t. Grūto mokykla netoli Druskininkų 1934–1935 mokslo metų pabaigoje uždaryta neva dėl to, kad ji buvo tarp dviejų ežerų ir, jiems išsiliejus, galėjo būti užlieta, nors niekas iš vietos gyventojų neprisiminė, kad ežerų vanduo kada nors būtų kokius nors statinius užliejęs.

Pabaiga

Lietuvos žydų istorija

Tvarkytos Stakliškių žydų kapinės

Kęstutis PETKŪNAS, Lentvaris

Visą savaitę Stakliškių žydų kapinėse plūšėjo talkininkai iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Tai – vienuolika jėzuitų universiteto (*Xavier University*) studentų, dėstytojas, teologijos profesorius, Xavier universiteto Bendruomenės tarpeliginio įtrauktumo (*Interfaith Community Engagement*) centro vykdančysis direktorius rabinas Abie Ingberas, jo pavaduotoja Emmalee Phelps, Rytų Europos žydų kapinių restauravimo fondo (JAV) direktorius dr. Michaelis Lozmanas ir Vilniaus jidiš instituto (Vilniaus universitetas) direktoriaus pavaduotoja Rūta Puišytė.

Kapines tvarkiusius jaunuolius, jų vadovus ir draugus iš Stakliškių gimnazijos aplankė Lietuvos kultūros viceministras Romas Jarockis, Izraelio ambasadorius Lietuvoje Amiras Maimonas ir Lietuvos žydų bendruomenės atstovas paveldosaugai Martynas Užpelkis. Svečiai apžiūrėjo kapines, bendravo su jaunimu, dalijosi savo žiniomis ir patirtimi, atsakė į klausimus.

Saulėtą penktadienį į kapinių tvarkymo darbų užbaigimo šventę, kuri buvo skirta Stakliškių žydų bendruomenei atminti, atvyko talkininkai iš JAV, Prienų savivaldybės meras Alvydas Vaicekauskas, mero patarėja Jūratė Zailskienė, Stakliškių seniūnas Gintautas Kaminskas, Prienų savivaldybės mero patarėjas Vaidas Andriejauskas, Stakliškių gimnazijos mokytojai ir moksleiviai, gimnazijos direktorė Loreta Šernienė. Elektrėnų savivaldybės atstovai ir kiti svečiai.

Prienų savivaldybė ir Stakliškių seniūnija svečiams iš JAV įteikė atminimo dovanas. Mi-

nėjimo dalyviai apžiūrėjo sutvarkytą kapinių teritoriją, buvo supažindinti su išlikusių antkapinių paminklų įrašais, pasidžiaugė nauja kapinių tvora.

Rabinas A. Ingberas palydėjo visus svečius naujai atrasto Maušos Rabinovičiaus sūnaus Dovydų kapo link. 1890 m. Mauša Rabinovičius Stakliškėse įkūrė alaus daryklą, kuri davė pradžią garsiajai Stakliškių bendrovei „Lietuviškas midus“. Manoma, kad surastas antkapis priklauso Stakliškių alaus daryklos įkūrėjo M. Rabinovičiaus šeimos kapui.

Kreipdamasis į susirinkusiuosius, dr. M. Lozmanas pasidalijo savo išpuodžiais iš apsilankymo Izraelyje veikiančiame Pasauliniame Holokausto aukų atminimo centre – Jad Vašem (*Yad Vashem*). Centre yra saugomas karo neišgyvenusio asmens įrašas: „Tikiu, kad kažkas atsimins mano vardą.“ Stakliškių žydai taip pat žuvo per Holokaustą, todėl nėra artimųjų, kurie galėtų atminti jų vardus ir pasirūpinti šiose kapinėse palaidotų žydų kapais. Dr. M. Lozmanas sakė: „Turime atminti, kad atstovaujame žuvusiesiems, turime išsiaiškinti čia palaidotų žmonių vardus ir vardus jų, kurių kapų čia nėra. Tai šventa žemė. Skaitydami paminklinių akmenų įrašus suprantame, kad palaidojimai šiose kapinėse nutrūksta 1941 m. Mes darbuojame kapinėse, kad išreikštume pagarbą čia palaidotiems ir tiems, kurie sugulė masinėse kapavietėse. Vaikščiodami per kapines atmintime, kad svarbu ne tik tai, ką mato mūsų fizinės akys, bet ir tai, kas slypi giliau, ką jaučiame širdimi. Pasak dr. M. Lozmano, turime siekti, kad daugiau nepasikartotų

Kapinių tvarkytojai su Xavier universiteto vėliava

Holokaustas, kad žmonės nepatirtų persekiojimo baimės, nebūtų verčiami palikti savo tėvynės dėl diskriminacijos ar ekonominių sunkumų.“

Rabinas A. Ingberas džiaugėsi studentų iš JAV užsimezgsia draugyste su Stakliškių gimnazijos moksleiviais. Įėjus į kapines rabinas paragino visus ant paminklinių akmenų padėti akmenuką kaip ženklą, kad čia buvai, kad tau rūpi. Tai – žydiška tradicija.

Prienų savivaldybės meras A. Vaicekauskas padėkojo svečiams už sutvarkytas kapines ir rūpinimąsi žydų tautos istorija. Meras dalijosi lankymosi Pasauliniame Holokausto aukų atminimo centre išpuodžiais, pažintimi su Holokausta pergyvenusiais žmonėmis, jaudinančiais jų liudijimais. Lankydamasis Pasauliniame Holokausto aukų atminimo centre meras rado Prienų ir Stakliškių žydų bendruomenių įrašus.

Manoma, kad pirmoji žydų bendruomenė Stakliškėse įsikūrė XVIII a. pradžioje. XIX a. viduryje Stakliškėse gyveno jau apie 500 žydų. Bendruomenė turėjo kapines ir maldos namus. 1847 m. Stakliškėse buvo 1 344 gyventojai, iš jų – 443 žydai. 1897 m. Stakliškių gyventojų skaičius išaugo iki 2 200, iš jų 808 buvo žydai (jie sudarė 37 proc.). 1923 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis, Stakliškėse buvo 1 787 gyventojai, iš jų 391 žydas, žydai sudarė 22 proc. Per Antrąjį pasaulinį karą Stakliškių žydai buvo persekiojami ir sušaudyti masinėse kapavietėse Prienuose, Butrimonyse ir kitur.

Stakliškių gimnazijos direktorė L. Šernienė buvo labai sujaudinta, nes baigėsi naujuju

draugų iš JAV viešnagė. Pasak direktorės, Lietuva maža, tačiau joje gyvena įvairių tautybių žmonės. Žydai buvo ir yra Lietuvos piliečiai, o jų gyvenimas – tai Lietuvos istorijos dalis. L. Šernienė dėkojo rabinui A. Ingberui už dvi Stakliškių gimnazijoje skaitytas paskaitas apie žydų kultūrą ir judaizmą. „Po šios ypatingos pažinties visi sugrįšime prie savo kasdienių darbų. Jei ir savo kasdienioje atlikime gerus darbus, ji taip pat bus ypatinga“, – savo kalbą užbaigė direktorė.

Stakliškių gimnazijos moksleivių prezidentės Agnės Šermukšnytės žodžiai vaizdžiai parodė, kaip mus jaudina žydų tautos tragedija, kaip sunku susitaikyti su mintimi apie žiaurią praeitį, karo metu šalį užliejusią neapsakomą, niekaip nepaaiškinamą ir nepateisinamą žiaurumo bangą. Susirinkusiųjų širdys buvo sudrebinčios, paliestos nesulaikomo gaudulio. Sakanti kalbą moksleivės akyse pasirodė ašaros. Prie jos priėjo rabinas A. Ingberas, švelniai apkabino ir pabučiavo. Tai atmintina akimirka. Mes nepamiršome ir niekada nepamiršime fašizmo ir stalinizmo aukų.

Minėjimo pabaigoje buvo iškilmingai atidengta lenta su kapinių užrašu, taip pat lentos su įrašais, kurie liudija, kad kapinių tvarkymo darbai buvo atlikti rabino A. Ingbero tėvų, kurie išgyveno Holokaustą, ir dr. M. Lozmano tėvų atminimui.

Galiausiai rabinas A. Ingberas perskaitė kadišą – maldą už mirusiuosius – ir pakvietė minėjimo dalyvius padėti atminimo akmenėlius ant paminklų.

Autoriaus nuotr.

Rabinas A. Ingberas (ketvirtas iš kairės) pasakoja, kaip buvo surastas Stakliškių alaus daryklos įkūrėjo M. Rabinovičiaus sūnaus Dovydų kapas

„Poezijos pavasaris“ 2016-aisiais

Po „Poezijos pavasario“ skėčiu Vilniuje ir už jo ribų

Rūta SUCHODOLSKYTĖ, Vilnius

Gegužės 15–29 d. per Lietuvą (užkliudydama ir kitas šalis) nusirito 52-ojo „Poezijos pavasario“ banga. Įvyko apie pusšimtis renginių sostinėje ir kituose miestuose bei miesteliuose, keletas jų užsienyje. Šiųmetinė festivalio laureate, gavusia Maironio premiją, tapo 85-erių metų poetė Ramutė Skučaitė, pernai išleidusi eilėraščių rinkinį „Nepaslaptis tokia balta“. Vyko „Poezijos pavasario“ svečių skaitymai, visiems atviri naktiniai skaitymai, laureatų vakaras, eilės skambėjo tokiose neįprastose vietose kaip Vilniaus geležinkelio stotis ar Lukiškių tardymo izoliatorius.

Bendras kelionės vardiklis

Poetų desantas išplaukė į svečias jūras, pasklido po miestus ir miestelius. Festivalio koordinatorė Janina Rutkauskienė minėjo, kad į „poetines ekskursijas“ išleido vienuolika mikroautobusų. Kartu su šešiais kitais poetais gegužės 27–28 d. maršrutu Gaurė–Tauragė–Nemakščiai–Raseiniai–Ariogala teko pakeliauti ir šio straipsnio autorei. Iglų sudarė ilgametis „Lietuvos radijo“ diktoriaus Juozas Šalkauskas, literatūrinio savaitraščio „Šiaurės Atėnai“ redaktorė Giedrė Kazlauskaitė, menotyrininkė Laima Kreivytė, poetas, esistas Arūnas Spraulius, poetai Benediktas Januševičius, Aleksandras Šidlauskas bei Rūta Suchodolskytė.

Likus savaitei iki kelionės, gegužės 21 d., dar teko sudalyvauti skaitymuose Pilaitės miške, skirtuose Liudvikui Rėzai. Abiejuose renginiuose jaučiami Mažosios Lietuvos atgarsiai, Pilaitės gyventojai vaikšto Mažosios Lietuvos vietovardžiais bei iškilių veikėjų vardais pavadintomis gatvėmis, o visai netoli nuo Tauragės prasideda Mažosios Lietuvos teritorija. Skaitymuose Tauragės „Bangos“ kavinės terasoje dalyvavo ir Bitėnų poetas bei žurnalistas Eugenijus Skipitis.

Skaitymai Pilaitės miške

Skaitymai Pilaitės miške vyko ulbant

Knygos

paukščiams ir neįkyriai, protarpiais lašnojant lietuvi. Pilaitės bendruomenė organizuoja skaitymus nuo 2003-ųjų, o ištikimi lankytojai gerai žino kelią į aikštelę šalia girininkijos. Šimet jų laukė malonus atradimas – poeto, skulptoriaus Juliaus Žeko iš šviesaus akmens išskobta šv. Pranciškaus skulptūra „Prancišikutis“, vaizduojanti šventąjį ant akmens su paukšteliais rankose. Skaitymuose dalyvavo ir pats autorius, kuris pastaruoju metu užsiima kaklaryšių dalijimo bei kabinimo „akcijomis“, tokiu būdu vienydamas šiame akte dalyvaujančiuosius.

Pilaitėje taip pat savo eilėmis dalijosi poetas, vertėjas, literatūros apžvalgininkas Marius Burokas. Marius pamena, kad 1993 m., kai dar gyveno Pilaitėje, šiame rajone tebuvo trys gatvės: Vydūno, I. Kanto ir M. Mažvydo. Pilaitė sulaukė ir kitos garbingos viešnios, JAV lietuvių poetės, žurnalistės Eglės Juodvalkės, taip pat bendruomenės poetų būrelio. Gitara pagrojo ir padainavo Darius Prancėvičius. Skaitytojų ir žiūrovų amžius ir kūryba įvairavo, bet gamtoje, tarp posmų išterpiant paukščių čiulbesius, visi jautėsi lygūs.

Gaurė–Tauragė

Po savaitės buvau pakviesta į poetinę kelionę. Mūsų komanda pirmiausia atsidūrė net už Prahą senesniame, 500 metų jubiliejų paminėjusiame Gaurės miestelyje prie Šešuvies upės. Po skaitymų, apdovanoti pakalnučių puokštėmis, tarp kovotojų už Lietuvos laisvę ir senųjų žydų kapų šalia seniūnijos pasodinę atminčiai ažuoliuką, pavaišinti gilių kava, buvome palydėti prie išsikerojusio Gaurės ažuolo – milžino.

Išvykę iš šio miestelio, patraukėme į Tauragę, miestą, kuriame pėdsaką paliko ir Honoré de Balzakas (*Honoré de Balzac*), čia parašęs laišką savo mylimajai Evelinai Hanskai. Atgavę kvapą „Bastilijos“ viešbutyje, panirome į dvi valandas trukusį renginį, tradiciškai vykstantį

Skaitytojai „Bangos“ kavinėje Tauragėje (iš kairės): Eugenijus Skipitis, Juozas Šalkauskas, Aleksandras Šidlauskas, Laima Kreivytė, Rūta Suchodolskytė, Giedrė Kazlauskaitė, Arūnas Spraulius

kavinėje „Banga“ ant Jūros upės kranto. Prie mūsų prisijungė bitėniškis žurnalistas bei poetas Eugenijus Skipitis, vėliau ukrainiečių režisierius Petro Olar, skaitęs eiles gimtąja kalba.

Nemakščiai–Raseiniai–Ariogala

Iš Raseinių kitą rytą atkeliavome į Nemakščius, mažą miestelį, kuriame apžiūrėjome vietos Lurda ir Aštuonračio muziejų. Pastarajame vietos entuziastas Leonas Tamulevičius keturiuose nameliuose sukaupęs daugybę šio amžiaus rakandų – nuo motociklų iki „Singer“ siuvimo mašinų, kurios ypač aktualios Giedrei Kazlauskaitė, šimet išleidusiai eilių rinkinį „Singerstrum“. Vienoje trobelėje aptikome ir poeto Marcelijaus Martinaičio pėdsakus, dar neseniai jis čia skaitė ir šeiminingo naminukės ragavo.

Raseiniuose 2013 m. išėjusio laureato pėdsakai – dar ryškesni, biblioteka pavadinta Marcelijaus Martinaičio vardu (jo gimtasis Paserbenčio kaimas – Raseinių rajone), viduje įrengtas poeto memorialinis kambarys, kuria-

me yra asmeninė biblioteka, rašomoji mašinėlė, Leonardo Gutausko tapytas portretas.

Po skaitymų apžiūrėjome biblioteką ir Raseinių miestelį, aplankėme „Žemaičio“ paminklą, šalia kurio keroja drūtas, prezidento A. Smetonos 1934 m. sodintas ažuolas. Priėjome Raseinių Magdės šulinį ir galiausiai, neištvėrę vasariškų pavasario karščių, sulipome į fontanais trykštančią aikštelę. Pro šviežiai nuauštą voratinklį į mus rūsčiai žvelgė Maironis.

Dar ne pabaiga, dar laukė Ariogala, nedidelė jauki biblioteka ir susidomėję skaitytojai. Prie mūsų prisijungė ir vietos literatų vadovas, taip pat Ariogalos Kregždute pasivadynusi poetė. Savo misiją baigėme atsigėrę iš gydomųjų galių turinčios versmės, trykštančios nuo staus Dubysos slėnio šlaito. Mūsų komandos narys, diktoriaus bei grabatologas (kaklaraiščių kolekcionierius) Juozas Šalkauskas patraukė į šiųmetinę kultūros sostinę Telšius, o likusieji – jaunieji verlibristai bei senasis klasikas rimuotojas – palaimingai sugrįžome į Vilnių.

Autorės nuotr.

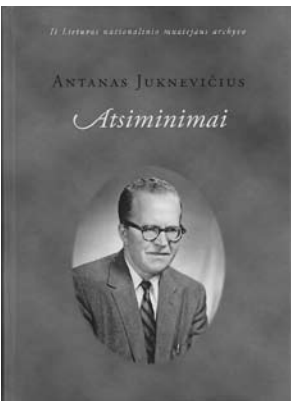
Vilniečio advokato Antano Juknevičiaus atsiminimų knyga

Birželio 2 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje pristatyta žymaus Lenkijos okupuoto

Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjo, advokato Antano Juknevičiaus (1903–1905)

Knygos pristatymo Lietuvos nacionaliniame muziejuje dalyviai (iš kairės): Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė, kalba istorikė dr. Nastazija Kairiūkštė. Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

knyga „Atsiminimai“ (Vilnius, 2016). Knyga sudarė jo dukra architektė Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, spaudai rengė ir išleido Lietuvos nacionalinio muziejaus Leidybos skyrius, redaktorė Daiva Stakišaitienė, serijos dailininkas Arūnas Prelgauskas, maketuotoja Virginija Lapušauskienė. Knygos sutiktuose dalyvavo senieji vilniečiai, jų vaikai ir vaikaičiai, Vilniečių ainių klubo nariai. Knyga pristatiusi Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė žodį suteikė architektėi Dainorai Juchnevičiūtei-Vaivadienei, kuri susirinkusiesiems papasakojo, kokį prisimena savo tėvą – advokatą A. Juknevičių. „Vorutos“ laikraščio leidėjas ir vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius aptarė šių atsiminimų svarbą, pažįstant Vilniaus krašto praeitį ir vertinant dabartinės Rytų Lietuvos politikos procesus. Istorikė dr. Nastazija Kairiūkštė prisiminė Vytauto Didžiojo gimnazijos moksleivius, paminėtina, kad šios gimnazijos auklėtinis buvo ir A. Juknevičius, atskleidė

gimnazijos reikšmę lietuvių bei Vilniaus krašto išlaikyti, Vilniaus miesto, o drauge ir Lietuvos istorijai.

A. Juknevičius 1925 m. baigė Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją, o 1929 m. Vilniaus Stepono Batoro universitetą ir ėmė verstis advokato praktika. Jau mokydamasis gimnazijoje aktyviai reiškėsi lietuvių veikloje, ją baigęs dalyvavo įvairių lietuviškų organizacijų veikloje, dirbo lietuvių švietimo draugijoje „Rytas“ lietuviškų mokyklų vizitatoriumi. Ypač svarbi jo veiklos dalis – darbas Vilniaus lietuvių laikinojo komiteto advokatu, Lenkijos teismuose jis gynė per tūkstantį lietuvių bylų. 1926–1936 m. leido lietuvišką žurnalą jaunimui „Jaunimo draugas“. Baigiantis Antrajam pasauliniam karui pasitraukė į Vakarų ir ten dalyvavo išeivijos lietuvių vilniečių organizacijų veikloje. Į Lietuvą sugrįžo 1994 m.

„Vorutos“ informacija

Muziejus laikraštį Nr. 16 (433)

Sidabrinė lėkštė – dovana

2015 metais Trakų istorijos muziejus įsigijo sidabrinę lėkštę, įteiktą 1916 m. balandžio 14 d. grafiui Alfredui Jonui Tiškevičiui (1882–1930) vestuvių su Elžbieta Elena Ona Pelagėja Jadvyga Eufemija Radvilaite (Žoromska, 1894–1986) proga. Šią lėkštę dovanojo Tiškevičių valdomų dvarų valdytojai ir pavaldiniai, kurių parašai išgraviruoti prie dvarų pavadinimų – Biržų majoratas (Astravo dvaras – 8 dovanotojai), Satanovo dvaras (*Camanis*, Podolėje, dabar Ukrainos Respublika – 10 dovanotojų) ir Gorodoko dvaras (dabar *Haradok*, Vitebsko sritis Baltarusijos Respublika, Berezinos ir Nemuno santakoje – 4 dovanotojai). Pasirašiusieji nebuvo garsios istorinės asmenybės, tačiau kai kurie jų yra žinomi, nes vėliau emigravo ir gyveno JAV, kur yra jų imigracijos ir mirties įrašai, o tarp jų palikuonių yra ir žymių žmonių.

A. J. Tiškevičius –bajoras, grafas, Lelijos herbo savininkas, Rusijos imperijos ir Lietuvos Respublikos diplomatas. Gimė Vilniuje, pakrikštytas Šv. Jonų bažny-

čioje. Tėvas Jonas Leonas Tiškevičius (1851–1901), motina Klementina Potocka (1856–1921). Būsimasis diplomatas vaikystę praleido Astravo dvare, pramoko lietuvių kalbos, kalbėjo tarmiškai. Tarnavo husarų caro armijoje, 1904–1905 m. dalyvavo Rusijos-Japonijos kare.

1916 m. gegužės 21 d. Baltosios Cerkvės (ukr. *Церква*) parapinėje bažnyčioje susituokė su kunigaikštyte Elžbieta Radvilaite. 1917 m. Kijeve Tiškevičiai susilaukė venturčio sūnaus Jono Jurgio (1917–1987). A. Tiškevičius baigęs diplomatinį kursą Peterburge, buvo paskirtas valdininku Rusijos Užsienio reikalų ministerijoje ir Rusijos ambasadoje Londone. 1918 m. su žmona atvyko į Vilnių, aktyviai palaikė Lietuvos nepriklausomybę, dalyvavo 1919 m. sausio 18 d. prasižėmusioje Paryžiaus taikos konferencijoje. 1919 m. pavasarį su Lietuvos diplomatinėmis misija vyko į Romą tartis su popiežiumi dėl Lietuvos ir Šventojo Sosto santykių. 1920 m. Ministrų kabinetas grafą paskyrė Lietuvos diplomatinio atstovu Londone.

1929 m. rugpjūčio 14 d. Užsienio reikalų ministerija pristatė A. J. Tiškevičių apdovanoti 2 laipsnio Gedimino ordinu. Pajamos iš Biržų dvaro tuo metu jau

buvo menkos, stigo lėšų valstybės prievolei už majoratą susimokėti. 1922 m. vykdant žemės reformą nusavinta Astravo dvaro žemė. Grafas nusprendė emigruoti į

Lėkštė, įteikta vestuvių proga. Rusija, XX a. pr. A. Valužio nuotr.

Paryžių, o nekilnojamąjį turtą parduoti. Po motinos mirties paveldėti rūmai Vilniuje buvo parduoti Religijos reikalų ir švietimo ministerijai. Dalį Biržų kolekcijos grafas išgabeno iš Lietuvos, bet, prisiėjęs lėšų, 1922 m. gruodžio 12 d. Paryžiuje surengtame kolekcijos aukcione pardavė 91 daiktą. 1924 m. sausio 11 d. motinos rūmuose Vilniuje likusią Biržų Tiškevičių meno palikimo dalį įsigijo svainis, paskutinis Nesvyžiaus ir Klecko majoratų savininkas, kunigaikštis Leonas Vladislavas Radvila (1888–1958).

Saugoma muziejuje lėkštė yra pagaminta Rusijoje, Maskvoje, Vasilijaus Andrejevo dirbtuvėse. Lėkštės skersmuo 425 mm, masė 1512,5 g. Dugne išgraviruota data 1916 IV 14 ir aplink užrašas lenkų kalba: *SZCZĘŚCIE BOŻE! Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj.*

Trakų istorijos muziejaus direktorius Virgilijus Poviliūnas

Prieš 75-erius metus prasidėjo Lietuvos gyventojų masinės žudynės ir trėmimas

Atkelta iš 1 p.

Tenenuskamba aštriai, bet gal mes ten, žiaurioje tremtyje, išsaugojom daugiau tikrosios Lietuvos negu tie, kas pasiliko Tėvynėje. Mes kartu su naminės duonelės kriaukšle, lininiu mamos rankšluosčiu, vaikišku žaisleliu į Sibirą išsivežėme ištikimybės valstybei jausmą, pirmosios Nepriklausomybės metais tėvų puoselėtą garbės ir atsakomybės suvokimą, tarpusavio pagalbos pareigą. Ten mes buvom kitokie, mus niekino ir iš mūsų tyčiojosi, bet mes niekada neužsikrėtėme šita patyčių, tarpusavio paniekos liga nei ten, tremtyje, nei sugrįžę į Tėvynę.

Gal todėl taip skaudu, kad šiandien patyčių, pykčio banga ritasi per Lietuvą, neaplenkdama ir garbiojo Seimo, kur kai kurie politikai tarsi neišvengiamai rodo patį blogiausią pavyzdį jaunimui ir visuomenei. Patyčios Seime iš valstybės simbolių – himno, tautos identiteto – lietuvių kalbos, tradicinės moralės normų... Ar galėjome ką nors panašaus įsivaizduoti mes, tremties vaikai, ilgedamiesi prarastos Tėvynės?

Ar galėjome būdami tremtyje mes, vaikai, numatyti, kad atkūrus Lietuvos valstybingumą, šiandien reikės visiems įrodinėti, kad lietuvių kalba yra neįkainojamas mūsų valstybės turtas ir ją reikės ginti. Mes mokėmės lietuvių kalbos, rašto vos ne balanos gadynės sąlygomis, kai mus supančioje aplinkoje skambėjo svetima kalba, o prakalbę lietuviškai būdavome išvadinami fašistais, banditais. Šiandien protu nesuvokiui, kodėl turime keisti savo kalbos abėcėlę vardan to, kad įtiktume kai kuriems asmenims rašyti vardus ir pavardes, kaip jie nori, ne lietuviškais rašmenimis. Ar tauta tokiems iniciatoriams suteikė įgaliojimą daryti lietuvių kalbą ir jos abėcėlę, iškraipyti vardų, pavardžių, vietovardžių rašymą, niekinti Lietuvos Konstituciją?

Lietuvių kalba šildė mus visus, tai buvo lyg nenutrūkstama gija su Tėvynę, su viltimi grįžti. Ir mums nereikėjo aiškinti, kas yra patriotiškumas, mes tiesiog tokie buvome, nes mes labai mylėjome Lietuvą.

Kiekvienas turime prisiminti – iš kur Tu, kas Tavo Tėtis ir Mama, kas Tavo Senoliai ir Tauta.

Albina Šapokienė su dukromis Skaidrė Gražina (kairėje) ir Vida Marija (dešinėje) Altaujaus krašte, 1946 m.

Juk pasaulyje nėra tokios kitos, tokios mažos tautos, turinčios tokią dainingą kalbą, tiek daug tarmių, skambių liaudies dainų, kaip mūsų lietuvių tauta. Čia mūsų šaknys. Čia mūsų visų pradžių pradžia. Čia mūsų Žemė – Lietuva.

Šįvakar ašaromis aplaistytose geležinkelio stotyse, iš kurių tūkstančiai pasmerktųjų iškeliavo skausmo keliais, skambės dainos, bėgius nuklos gėlės, degs atminimo žvakutės. Mintyse nutiesiu žvakių kelią palei pražūtin vedusius geležinkelius, kur amžino poilsio atšiauriose Sibiro platybėse liko kelionės neatlaikę vaikai, kur mano bendraamžiai mirė iš bado ar sušalo sniegynuose. Tų nekaltų aukų vardu tariau: atsipieikime, susigražinkime tautos orumą, tarpusavio pagarbą, kad šiandien Lietuvos vaikai augtų laisvi nuo patyčių, mylintys Tėvynę, jos Vytį ir Trispalvę, himną ir kalbą, jos nepriklausomybę, ir gyvenkime taip, kad jos niekad daugiau neprarastumėme.

Šaltinis – http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=164794.

Sveikiname

Vilniaus Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčios rez. jubil. kun. Antanui DILIUI, švenčiančiam 70-ies metų kunigystės jubiliejų, linkime Trakų Dievo Motinos globos, sveikatos, stiprybės. Nuosirdžiai dėkojame už nuopelnus Lietuvos Bažnyčiai ir parapijoms, kuriose jis dirbo nepabūgdamas persekiojimų ir įvairių kliūčių. Sėkmingos veiklos Dievo vynuogynė.

„Vorutos“ darbuotojai ir bendradarbiai: Aušra Virvičienė, Irma Stadalnykaitė, Jolanta Zakarevičiūtė, Jurgita Jakienė, Stanislava Žuravskė, Jonas Česnavičius, Juozas Vercinkevičius

Laikraščio „Voruta“ pardavimo vietos

K572	Vilnius	Sodų g. 22. „Lietuvos spauda“
K5	Vilnius	Sodų g. 22 – autobusų stotis. „Lietuvos spauda“
K45	Vilnius	Gedimino pr. 19 prie Vienuolio g. „Lietuvos spauda“
K6	Vilnius	Gedimino pr. 44. Kioskas „Lietuvos spauda“
K7	Vilnius	Gedimino pr. 31. „Lietuvos spauda“
K8	Vilnius	Gynėjų g. 1. „Lietuvos spauda“
K44	Vilnius	Lelevelio g. 2. „Lietuvos spauda“
K145	Vilnius	Konstitucijos pr. 12. „Lietuvos spauda“
K110	Vilnius	Geležinkelio g. 16. „Lietuvos spauda“
K180	Vilnius	Tilto / Vrublevskio g. 2. „Lietuvos spauda“
K559	Kaunas	Mindaugo pr. 49. „R Kiosk“
K236	Kaunas	Laisvės al. / Ožėskienės g. sankryža. „Lietuvos spauda“
K369	Klaipėda	Taikos pr. 101. „Lietuvos spauda“
K400	Alytus	Jotvingių g. 10. „Lietuvos spauda“
K436	Marijampolė	Stoties g. 2. „Lietuvos spauda“
K466	Panevėžys	Savanorių a. 5. „Lietuvos spauda“
K558	Šiauliai	Tilžės g. 109. „R Kiosk“
K139	Šalčininkai	Vilniaus g. 48. „Lietuvos spauda“

„Karališka senoji kibininė“ –

Sausių k. ,
LT-21401 Trakų r.
(Vilnius–Kaunas automagistrālė, 23 km),
tel./faks.
+370 5 243 2444,
mob. tel.
+370 65908454, +370 659 08452,
el. p. info@kibinas.lt

„Senoji kibininė“ –

Karaimų g. 65, LT-21104
Trakai, tel./faks. +370 5
285 5865, mob. tel. +370 659
72132, +370 659 08452,
el. p. senoji@kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;
- Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;
- Edukacinė kibinų gamintojų pamokėlė „Paragauk istorijos“;
- Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gamintojų pamokėlė;
- Autoparduotuvių „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;
- Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;
- Kibinų pristatymas į namus;

Tad linkime akimis pamatyti,
gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti...

Kitas numeris išeis 2016 m. liepos 30 d.

Muziejus laikraestyje Nr. 16 (433)

Šventasis Jurgis – (neu)žmirštas Lietuvos globėjas

Balandžio 22 dieną Trakų salos pilyje atidaroma paroda „Šventasis Jurgis – (ne) užmirštas Lietuvos globėjas“, kurią rengia Trakų istorijos muziejus, bendradarbiaudamas su kitais Lietuvos muziejais, kolekcininkais bei nuolatiniu partneriu iš Lenkijos – Olštyno Varmijos ir Mozūrų muziejumi.

Paroda atidaroma Jurginių išvakarėse. Balandžio 23-ąją pagerbiame šventąjį Jurgį (275–303), kankinį, antrąjį Lietuvos globėją. Jurgis nuo senovės garbinamas ir Rytų, ir Vakarų. Nepaisant legendų, iš tikrųjų žinoma tik tai, kad jis buvo krikščionis kareivis, nukankintas Palestinoje. V a. Šv. Jurgis buvo įtrauktas į šventojo Jeronimo martirologiją greta žymiausių karžygių kankinių Demetrijaus, Mauricijaus, Martyno, Sebastijono. Šv. Jurgis nuo seno laikomas riterių, karių, ginklininkų, ūkininkų, skautų, žirgų ir apskritai gyvulių globėju nuo

visų ligų. Laikui bėgant, pagerbiant šventąjį, eilėje šalių jo atvaizdas buvo kaldinamas ant monetų, vaizduojamas banknotuose, buvo kuriami jo vardo ordinarai, vienas jų – imperatoriaus Zigmanto Liuksemburgiečio 1408 m. įkurtas pasaulietinis riterių Slibino ordinas, kuriam priklausė ir Lietuvos kunigaikštis – Vytautas Didysis. Šv. Jurgis vaizduojamas pasaulio ir Lietuvos miestų herbuose (Varnių, Marijampolės, Prienų), jo vardu vadinamos 25 Lietuvos bažnyčios.

Šv. Jurgis yra Vilniaus arkivyskupijos ir Lietuvos globėjas. Iš kur šventojo kultas atėjo į Lietuvą? Deja, kol kas niekas nesiėmė to tirti. 1602 m. Šv. Kazimieras buvo paskelbtas Lietuvos globėju. 1686 m. paskelbtas dar vienas Lietuvos globėjas – Šv. Jackus (Hiacinatas, 1185–1257). Jei Šv. Jurgis yra antrasis Lietuvos globėjas, galima spręsti, kad Lietuvos globėju jis paskelbtas

Notgeldai su šv. Jurgio atvaizdu. Vokietija, XX a. 3 deš. O. Ševelio nuotr.

tarp 1602 ir 1686 metų. Tačiau tikrai žinoma, kad bent jau XVIII a. jis jau laikytas LDK ir Žemaitijos patronu.

Šv. Jurgio atvaizdas dažnai vaizduojamas banknotuose ir vertybiniuose

popieriuose tų šalių, kurių globėju laikomas. Vokietijoje ir Austrijoje, pralaimėjusiose Pirmąjį pasaulinį karą, dėl pokarinės suirutės 1919–1924 m. siautėjo hiperinfliacija. Todėl atski-

riems kraštams, miestų savivaldybėms, vėliau net stambioms įmonėms ir visuomeninėms bei sporto organizacijoms savo reikmėms leista spausdinti pinigų pakaitalus, vadinamus *notgeldais*. Šių banknotų labai įvairūs dekoru siužetai, kai kuriuose dominuoja Šv. Jurgio atvaizdas. Kaip pavyzdį galima paminėti Vokietijos Būrgelio miesto 1921 metų 10 ir 75 pfenigų banknotų komplektą; Hamburgo miesto Šv. Jurgio sporto sąjungos 1921 metų 50 pfenigų *notgeldą*. Kviečiame aplankyti parodą, skirtą Šventajam Jurgiui, kur susipažinsite su muziejinių vertybių įvairove: nuo XVI a. skulptūrų iki šių dienų menininkų sukurtų darbų.

Rinkinių apskaitos ir saugojimo skyriaus vedėja Irena Senulienė

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Voruta®
Visos prekių ženklų teisės saugomos

Prenumeratos indeksai
0135, 0136

Redakcinė kolegija:
Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Zemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).

© Voruta, 2016. Visa medžiaga (rašiniai, pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.

© Voruta, 2016. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt šešieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738, a.s. LT025015100014000155, Trakų kredito unija, kodas 50151. Direktoriė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kartą per mėn. Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks: (8 528) 5 12 66, „Tėle2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117. Spausdina AB spaustuė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt

Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com, tel. 8 605 11 117), Irma Stadalnykaitė (redaktorė, 8 603 11 117), Jolanta Zakarevičiūtė (istorija, publicistika), Jurgita Jakienė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt, 8 603 11 117), Stanislava Žuravskė (buhalterė, tel. (8 603) 11 117, tel. faks: (8 528) 51 266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamavičius (etninės žemės), Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Evelina Kislych (publicistika), Martynas Buivys (internetas).